

The Project Gutenberg eBook of Rautakylän vanha parooni, by Zacharias Topelius

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Rautakylän vanha parooni

Author: Zacharias Topelius

Translator: Helmi Krohn

Release date: March 14, 2016 [EBook #51447]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAUTAKYLÄN VANHA PAROONI ***

E-text prepared by Tapio Riikonen

RAUTAKYLÄN VANHA PAROONI

Kirj.

Z. Topelius

Suomeksi Helmi Setälä

G. W. Edlund, Helsinki, 1897.

SISÄLLYS:

Kustaa III:n aikakausi

1. Jääretki.
2. Vanha parooni.
3. Emännöitsiä.
4. Pehtori.
5. Yövieraita.
6. Kohtaus viidenkymmenen vuoden perästä.
7. Punainen kamari.
8. Kenen heistä pitää kuolla?
9. Pimeyden työt.
10. Löytö ja mielijohde.

11. Kuoleva vanhus.
12. Nemesis.
13. Sovinto.
14. Vanhan hovimiehen kuolema.
15. Kymmentä vuotta myöhemmin.

Kustaa III:n aikakausi.

Uuden vuoden päivää vuonna 1788 vietettiin Ruotsin hovissa rekiretkellä Ulriksdaliin, jossa olivat osallisina kuningas, kuningatar, herttua Kaarle puolisoineen, prinssi Fredrikki, eversti kamarijunkkari parooni Armfelt, koko hovikunta sekä kaupungista kutsutut herrat ja naiset. Ulriksdalissa näyteltiin komedia kuninkaan huviksi ja sen jälkeen ajettiin Carlbergiin, syötiin illallista kasvihuoneessa ja kokoonnuttiin lopulta kello 12:n aikaan yöllä kuninkaan huoneustoon, jossa tanssi alkoi ja jatkui kello 4:ään aamulla. Yhdeksänvuotinen kruununprinssi oli mukana.

Tammikuun 24 päivänä tehtiin kuninkaan syntymäpäivän kunniaksi taaskin rekiretki kello 11 aamupäivällä Hagaan ja Ulriksdaliin. Suuret aamiaiset; sen jälkeen ranskalainen huvinäytelmä. Kello 4 iltapäivällä palasi hovi kaupunkiin kuuntelemaan kuninkaan uutta ooperaa Kustaa Aadolfia. Ooperan jälkeen kuninkaallisen teaterin oppilaat antoivat lastennäytännön teaterin harjoituksia varten vasta rakennetussa lisärakennuksessa. Sen jälkeen kokoontui hovi ja kaikki kutsuvieraat illalliselle Kaarle herttuan huoneihin linnaan. Siellä oli kuninkaalle valmistettu äkkiyllätys: ruotsalainen kappale hänen kunniaksensa, jossa näytteliöinä esiintyivät muutamat herrat ja naiset kutsuvieraitten joukosta. Illallisen jälkeen oli taaskin yllätys, varsinaiset näytteliät esittivät ranskalaisen kappaleen, *les pointus*. Tämän Kaarle herttuan ja parooni Armfeltin järjestämän juhlallisuuden aikana oli kuninkaalle tarjottu *viisi* teaterihuvitusta samana päivänä hänen siitä ikävystymättään.

Tammikuun 28 päivänä, Kaarlenpäivänä, kuningas itse pani toimeen rekiretken ja *bal masque'n* [naamiohuvit] kuninkaan huoneustossa linnassa kansaa, kaupunkilaisia ja ylimyksiä varten. Pääsö oli vapaa ja samoin kaikki virvoituksetkin. "Kansaa oli kosolta kaikissa huoneissa, mutta yleisöä enimmin ihmetytti se seikka, että kuningas komeili kirjailuissa alusvaatteissa ja kultapitseillä koristetussa dominossa keskellä talonpoikaispukuihin ja röjyihin puettua alhaista kansaa, joka täytti huoneet löyhkällä, ahdingolla ja siivottomuudella".

Se, joka sanoo nämät sanat, on mitä siniverisin ylimys, puolueen johtaja, joka läheltä näki kuningasvallan heikkoudet tahtomatta niitä peitellä, mutta joka samalla katsoi paljon asioita sivulta päin, missä katse suoraan eteenpäin olisi ollut puoltamattomampi. [Valtioneuvos ja sotamarsalkka kreivi F. A. von Persenin Historiska Skrifter, 7 osa.] Tämän samanaikuisen lyhyen, mutta kuvaavan tanssi- ja teaterikronikan jälkeen kertomus siirtykään porvarillisemmille näköaloille, joita katselemme nähtynä vuosisatojen etäisyydestä.

Lukija siirretään, niinkuin vuosilukukin osottaa, Kustaa III:n loistavan päivän iltaruskoon. Vielä ympäröi kultaloiston hohde tätä kuningasta, joka oli aikakautensa loistava keskus. Vielä kultasi aurinko taivaan rannassa kohoavia synkkiä pilviä, jotka kävivät illan lähetessä yhä uhkaavammiksi ja ennustivat tulevia myrskyjä. Ne onnelliset, jotka elivät vain päivän huvituksia varten, eivät nähneet niitä, tai luulivat niitä uuden onnellisen ajan aamuruskoksi. Yhä edelleen tanssittiin, laskettiin leikkiä, näyteltiin huvinäytelmiä, vehkeiltiin, paneteltiin lähimäisiä, ihailtiin hyvettä ja naurettiin hulluutta, kunnes tuulenpyörtäjäinen sai hiekka-aavikot liikkeesen ja toi mukanansa politiikin, salaliiton, vallankumouksen, taantumuksen ja... maaliskuun 16:n päivän.

Aikakausi, sisäpuoleltaan katsottuna oli valepukuinen demooni. Paljo pintaa, vähän syvyyttä, paljo vihaa ja vähä rakkautta! Ruotsin historiassa ei ole ollut toista aikakautta, joka olisi ollut niin täynnä kunniata häpäisevää myrkyä, eikä milloinkaan ole paremmin osattu ruusuihin kätkeä syvyyden kurimusta. Olihan silloinkin vilpittömyyttä niinkuin kaikkina aikoina; olihan olemassa rakkautta, olihan alttiiksiantamusta, olihan ajatustavan jaloutta ja korkeita päämääriä, joita vailla ei mikään inhimillinen yhteiskunta voi pysyä pystyssä. Mutta nämä hyveet pakoitettiin ehdoin tai ehdottomasti teeskentelemään. Ainoastaan aliluokan riveistä tai lastenkamarista saattoi tavata yksinkertaisuutta sanan hyvässä merkityksessä: teeskentelemätöntä luontoa. Kaikki, jotka kävivät sivistyneitten ja elämistaitoisten vaatimuksilla, olivat puristettuina ajan pakkoröjyyn, ei ainoastaan puheessa ja kohteliaisuussäännöissä, vaan koko elämänsä katsomuksessaan. Kustaa III:tta on vääryydellä syytetty kaikesta siitä teeskentelystä, pintapuolisuudesta ja kevytmielisyydestä, joka rumensi hänen aikakauttansa; sitä esiintyi jo ennen häntä vapaudenajan väsähtäneessä reaktiossa Karoliinisen ajan raudankovuista vakavuutta vastaan. Ennen häntä oli Kaarlo Kustaa Tessin. Mutta Kustaa III:n hallitessa ja juuri häneen itseensä yhtyi kaikki se hienostuksen ulkoloiste, jota tarvittiin maailman

maskeraadissa valkeuden enkelin näyttelemiseksi. Kuningas oli esikuvana, kuningas joutui uhriksi.

Ajanhengen demoonisuus ei ilmennyt niin paljo uskon kuin ihanteellisuuden puutteessa. On kyllä totta, että Jumalaa ei uskottu; hänen sijaansa pantiin "taivas", "luonto", "kaitselmus" tai "kohtalo"; mutta ehdottomasti uskottiin järkeen. Uskottiin hyveeseen, joka oli ihmisen omaa vanhurskautta, ja ihmisrakkautteen, joka korulauseiden vaahdosta paljastettuna näyttäytyi vain kylmäksi tunteellisuudeksi. Uskottiin sulon viehkeään voimaan, terveeseen ymmärrykseen, kaunopuheliaisuuteen, taiteeseen, kaunoaistin koulussa kasvatettuun neroon, kuitenkin aina sillä ehdolla, että näiden ihanteellisten voimien tuli nöyrästi alistua hyväksytyyn säännön alle. Sääntö on, samoin kuin tulikin, hyvä palvelija, mutta huono isäntä. Herraksi tultuaan se tappaa aatteen, sillä se tappaa vapauden. Suurilla sanoilla leikittiin, niin kuin pelimarkoilla. Järjen aikakausi vajosi aina taikauskoon saakka. Valistuksen aikakausi uskoi samalla kertaa kaikkea eikä mitään. Siihen tyhjään sijaan, joka sieluihin jäi, syöksyi kummituksia. Pariisi kielsi Jumalan ja uskoi Cagliostroon. Tukholma teki toiviovietkiä Lehnbergin koreista saarnoista neiti Arvidssonin korttipelin ääreen. Miten on selitettävä, että aikakausi, joka oli kaikkea ihanteellista sisällystä vailla, kuitenkin loi niin ihastuttavan jälkiloisteen tuleviin sukupolviin, että heistä maaliskuun 16 päivä tuntui auringonlaskulta ja että Tegnér runoilian oikeudella saattoi sanoa Kustaa III:n päivistä: "Mit' oisimme, jos niit' ei ollut ois?" [Hvad vore vi, om de ej funnits till?]

Me seisomme jälkimaailman perspektiivin edessä, joka kuvaa pilvisenkin päivän auringonnousun ja -laskun punertavaksi; sitä vastoin ei kenenkään mielikuvitus väritä sen polttavaa keskipäivän korkeutta. Me seisomme edellisen ja seuraavan aikakauden vertauskohdassa; toisella puolen Kaarlo XI, joka pingotti ketjuja katujen poikki jumalanpalveluksen kestäessä, ja toiselta puolen Kustaa III, joka julisti omantunnonvapauden, — Aadolf Fredrik, joka sai vapisten pelätä neuvoston nimileimasinta, ja hänen poikansa, jolla oli rohkeutta itse olla kuninkaana; — Helsingin antauminen ja sen rinnalla Porrassalmen, Partakosken, Viipurinlahden ja Ruotsinsalmen urotyöt, sekä lähinnä jälkeen taas varjonarka, synkkä holhoushallitus, verityöt Ranskassa ja Kustaa IV Aadolf loistavaan isäänsä verrattuna. Näissä vertauksissa ei ole niinkään vähän harhakuvia; Kustaa III:n aika ei olisi empimättä niitä tunnustanut. Mutta on niissä paljon totuuttakin. Elämänilo on inhimillinen tarve, kansat tuntevat virkistäväänsä, kun kerrankin saavat hengittää vapaasti, unhottaa menneet murheet ja tulevaiset vaarat, voidakseen antautua hetken mielivaikutteiden alaiseksi. Ruotsi tunsikin Kustaa III:n hallitessa tuollaisia kevytmielisen, huolettoman levon hetkiä, jolloin se lauloi Bellmanin mukana ja Lidnerin keralla uneksi sulkevana maailman syliinsä. Kustavilaisen ajan totuus ilmeni kuninkaalle huudetuissa eläköönhuudoissa vuosien 1772 ja 1786 välillä, tänä onnellisena nykyhetkenä; joka unohti entisyyden ja tulevaisuuden iloiten elämästä katoavan hetken kuluessa.

Hetki katosi. Esirippu lankesi, lamput sammuiivat, katselijat hajosivat kukin tahollensa. "*La pièce est finie, allons souper!*" [Näytelmä on lopussa, käykäämme aterioimaan.]

Viidenkymmenen vuoden kuluttua, mitä silloin oli jäljellä? Sukkeluuden, elämäntaidon, soveliaisuuden, pilakaskujen ja häijynkurisuuden sirpaleita, jotka oudosti erosivat nuoremman ajan rehellisemmästä, vaan samalla myöskin karkeammasta tavasta kulkea kyynärpäillä sysimällä eteenpäin. Vanhoja, luuvalon murtamia kustavilaisia, jotka pitivät tarkkaa päiväkirjaa vieraskäynneistensä, eivätkä koskaan olisi mitenkään unohtaneet arvonimeä, ja jotka aina kohteliaasti hymyillen kohtasivat nykyajan tyhmyriä, pidättäen itsellensä kuitenkin oikeuden nauraa hänen kustannuksellansa seuraavana hetkenä. Kustavilaisen ajan katsantokannan tyhjyys ilmeni nyt sukkelissa, mutta ruokottomissa jutuissa Bellmanista, rouva Schröderheimistä, papeista, paroneista ja lukkareista, samalla kuin järki, hyve ja taivas pysyttelivät paikoillaan ihmisten huulilla. Ylistetty filosofia, josta Leopold sanoo, että "harmaantunut filosofi on ihmiskunnan kuningas", hukkuu oman kieltämyksensä tyhjyyteen. Sulo jäi eloon Haydnin, Händelin ja Mozartin mukana; usia siemeniä iti erämaan hiekassa. Mutta niin läpeensä mädännyt oli Fredrik II:n, Kustaa III:n, Voltairen ja Rousseauin aikakauden elämänydin, että kaikista näistä suurista sanoista ja loistavista tulevaisuudentoivoista ainoastaan kaksi puhkesi kukoistukseensa 1789 vuoden kumouksen jälkeen, — luonnontiede, sen helmalapsi, ja vapaudenaate, sen nuoruuden unelma, nämätkin molemmat, ei *sen johdosta*, vaan *siitä huolimatta*, että ne olivat itäneet ajan hiekassa.

Mitä on ihmiselämä ilman Jumalaa? Loiskiva laine, joka ehtyy erämaassa. Mitä on Jumalan tietoisuutta kieltävä aikakausi? Rannaton meri, määrätöntä haparoimista, voimatonta uhmaa. Kustavilainen aikakausi oli vain loistava valhekupla, joka luuli kuvastavansa vuosisatojen totuuksia ja perustavansa uuden ajanlaskun, mutta joka haihtui verivirtaan ja jonka *täytyi* haihtua, niinkuin kaikki ikuisuudeton katoaa olemuksen tyhjyyteen.

Seuraava kertomus kuvaa vain sirpaleita, eikä luonnekuvia, joita olisi pitänyt esittää loistavampina, joskin yhtä onttoina. Siinä esiintyvät viisikymmentä vuotta haudassa maanheen luurangon luusolmut. Ruumisarkun kultaukset ovat karisseet pois; iltaruskon loiste, joka lumosi runoilijat, on sammunut. Harmaassa hämärässä, joka seurasi auringonloistoa, liikkuu vieläkin tunnettavia varjoja. Se, joka on nähnyt Pierre Delandin näyttämöllä esittävän Magnus Drakenhjelmia, käsittää, että näissä varjoissa

kerran on ollut elämää.

RAUTAKYLÄN VANHA PAKOONI.

1. Jääretki.

Tammikuussa vuonna 1838 puhalsi tuima pohjoistuuli Satakunnan jääpeittoisilla järvillä, milloin pyyhkäisten jäät puhtaiksi, milloin kooten lunta miehenkorkuisiin kinoksiin, ikäänkuin tehdäkseen koko voimansa ponnistuksella tiet ja polut mahdottomiksi ajaa. Oli sellainen talvipäivä, josta ei ole iloa edes susillakaan, ja jolloin ei kenenkään inhimillisen olennon, kellä vain on katonsuojaa, tee mieli raottaa oveansa, vaan jolloin jokainen mieluummin valitsee itselleen sijan räiskyvän takkavalkean ääreen, missä mäntyiset halot paukuttelevat kanuunan laukauksiaan pakkasta ja pimeätä vastaan.

Näsijärven kauniit selät näyttivät tänä päivänä surkeilta. Siellä tuuli sai vapaasti temmeltää, ja koko lavealla jäätiköllä olisi turhaan saanut etsiä polkua, reenjalasten jälkiä tai kuusenkarahkaa, joka kulkijalle olisi viitannut oikeata tietä. Niin pitkältä kuin silmä kantoi, näkyi vain valkoista lunta ja siintävää jäätä, ja ainoastaan kaukaa järven rannalta näkyvistä mäntymetsistä saattoi aavistaa, että tälläkin erämaalla oli rajansa, ja että sieltä ehkä löytyisi jokin ihmisasunto, yhdentekevää, olisiko se komea herraskartano, taajaan rakennettu kylä tai köyhän torpparin mökki.

Kuitenkin ilmestyi samana päivänä hämärissä, noin kello 4 aikana iltapuolella Näsijärven jäälle yksinäinen kuomireki, joka vaivalloisesti pyrki eteenpäin. Niillä paikoin missä jää oli paljas, työnsi tuuli reen sivulle, niin että hevonen ja reki muodostivat suoran kulman toisiansa vastaan. Väliin taas reki kulki askel askelelta eteenpäin syvien kinosten halki, joissa hevonen kahlasi rintaa myöten ja joissa se varmaankin olisi lukemattomia kertoja kaatanut reen, jollei roteva mies, jolla oli koirannahkainen lakki päässä, parkitut nahkakintaat kädessä ja lammasnahkainen turkki yllään, olisi kaahlannut vieressä, vasemmalla kädellensä kannattaen rekeä ja oikealla ohjaten hevosta.

Siten suurella vaivalla kuljettiin hetki aikaa eteenpäin. Kuomireessä, — jossa ei ollut edes ikkunoita, vaan ainoastaan siniruutuiset pumpulikankaiset verhot, jotka olivat tuulen tähden kiinnitetyt yhteen parilla nuppineulalla, oli aivan hiljaista. Ulkoa kuului vain tuulen pauhinaa, lumennarinaa jalaksien alla, hevosen ja miehen raskaitten askelien töminää sekä pienten kulkusten yksitoikkoista kilinää. Ja ilta kävi yhä pimeämmäksi.

— Hoh, sinä! Noh! Kas nyt! Ohoi! Mitä saakelia? Tämäntapaisilla huudahduksilla kuului mies reen laidassa rohkaisevan vaahtoisaan hevostansa. Mutta yhä syvemmin läähätti eläinparka, yhä heikommiksi kävivät sen ponnistukset kuormansa laahaamiseksi halki lumen; vihdoin se pysähtyi keskelle suurta kinosta, eikä sitä saatu, ei hyvällä eikä pahalla, liikahtamaan paikaltaan.

Tähän tukalaan tilaan jouduttua avautuivat pumpuliset verhot sisäpuolelta ja kahdet kasvot kurkistelivat sieltä kysyvinä ulos. Toiset, nuoret, punakat ja kukoistavat olivat soman vaaleansinisen hilkan peitossa. Toiset, tuhanharmaat, kuihtuneet ja ryppyiset, jotka näkyivät paksun topatun mustan päähineen keskestä, olivat noin seitsemänkymmenenvuotisen eukon kasvot. Tyttö tähysteli kauneilla sinisilmillään levottomasti milloin väsynyttä hevosta, milloin neuvotonta kyytimiestä, milloin taas lohdutonta lumimaisemaa ympärillään. Vanhuksen silmissä sitä vastoin ei ilmennyt levottomuutta eikä liioin mitään muutakaan; lyijynharmaina, loistottomina ne katsoa tuijottivat avaruuteen. Vanhus oli sokea.

Mutta tottumuksen ja uteliaisuuden voima on niin suuri, että hänen täytyi tirkistää ulos, vaikka hän ei nähnyt mitään. — Mitä on tekeillä, Lottaseni? — kysyi hän äänellä, jonka soinnuttomasta tärinästä vielä saattoi tuntea tukholmalaisen koron jälkiä. — *Qu 'y a-t-il donc?* [Mitäs nyt?]

— Oi, ei mitään, — vastasi tyttö niin levollisesti ja iloisesti kuin suinkin saattoi. — Hevonen on vain väsynyt hiukan, ja tie on huono, mutta kyllä tästä taas päästään, kun eläinparka saa vaan hetken hengähtää.

— Ei suinkaan vielä ole pimeä! Minun silmiini loistaa jotain valkoista, mutta en tiedä onko se lunta vai päivänvaloa.

— On vielä aivan valoisaa, ja illaksi saamme kuutamon. Isoäiti, älä ole levoton! — vastasi tyttö. Hän tiesi sanovansa kaksinkertaisen valheen, sillä oli niin pimeää, kuin lumiaavikolla voipi olla ja ilma oli niin sakea, ettei voinut olla vähintäkään toivoa kuunvalon näkemisestä. Mutta hyvä tyttö tahtoi, vaikka hän itse peloissaan ja viluissaan vapisikin, kaikin tavoin rauhoittaa vanhusta.

— Luuletko ehtivämme tänä iltana Hammilaan?

— Se voi käydä vaikeaksi näin huonolla kelillä. Olisiko sinusta, isoäiti, hyvin ikävää olla yötä jossain kestikievarissa? Minä valmistaisin sinulle niin pehmeän vuoteen, isoäiti.

— Oi, kävisihän sekin laatuun. Mutta eikö sinun ole kylmä?

— Ei yhtään — (Lotta tärisi vilusta) — jos sinun vain on lämmin. Mutta ei sinulla kuitenkaan olisi mukavata kestikievarissa, isoäiti. Muistaakseni setä Drakenhjelm asuu täällä lähiseuduilla. Entäpä jos ajaisimme sinne?

— Hänenkö luokseen? Rautakyläänkö? Ei Lottani, mielemmin minä lepäisin jäällä kylmässä lumessa...

— Mutta miksikä sinä olet niin pahoillasi setä Drakenhjelmille? Sanotaan tosin, että hän on ilkeä ja itara, mutta eihän hän voi olla epäkohtelias sukulaisilleen.

— Häinkö? Sinä et tunne häntä, pikku Lotta! Parempi meidän olisi levätä suden pesässä, kuin Drakenhjelmin luona Rautakylässä.

— Kuinka sinä niin voit sanoa, isoäiti? Onhan Rautakylä sinun entinen kotisi, ja äiti on siellä syntynyt.

— Lotta, sanoppa Tuomaalle, että hän antaa hevoselle leivän.

Pitkä renki Tuomas oli sen jo tehnyt. Hiukan virkistyneenä hevonen taas kykeni saamaan reen liikkeelle, mutta pimeys yhä eneni ja Tuomas mutisi itseksensä "perkele vieköön", sillä hän huomasi ajaneensa harhaan.

Matkustajamme eivät olleet missään kadehdittavassa tilassa Näsijärven jäällä. Tuomas, joka ei näyttänyt tuntevan lainkaan talviteitä jäällä, oli umpimähkään ajanut suuntaan, jota hän luuli oikeaksi; hän arveli näin: — Kerran kai jää loppuu. Mutta siltä ei näyttänytkään. Siihen suuntaan, jonne hän itsepäisesti ajoi, näyttivät selät yhä laajenevan, ja pimeys ja lumituisku, jotka himmensivät etäisemmät esineet, sokaisivat siihen määrään silmät, että luuli kulkevansa aavalla, rannattomalla merellä, rajattomalla lumiaavikolla, jossa kaikki elävät olennot olivat menehtyneet pakkaseen, pimeään ja kuolemaan.

Askel askelelta kuljettiin pitkä matka eteenpäin. Matkustajat kuomireessä eivät vaihtaneet sanaakaan; kumpikin tahtoi näyttää toiselle nukkuvansa. Mutta Lotan kärsivällisyys ei kestänyt kauempaa.

— Nukutko, isoäiti? — kysyi hän hiljaa.

— En, minä luulin sinun nukkuvan, — kuului vastaus.

— Oi, minun ei ole uni. Onko sinun kylmä, isoäiti?

— Ei ole syytä valittaa. Mutta kiinnitä verho paremmin, tuntuu niin vetoiselta. Onko kestikievariin vielä pitkältä?

— Ei sinne enää voi olla pitkältä. Sanoppa, isoäiti, miksikä sinä et tahdo poiketa Rautakylään? Onhan se suuri ja rikas kartano; siellä me eläisimme herroiksi, saisimme illalliseksi kotlettia munakokkelin kanssa ja lätyjä maidon kanssa ja sitte huomenaamuna hyvää kahvia jouluna leivottujen korppujen keralla. Sepä maistuisi hyvältä, isoäiti, ja olisi monta vertaa parempaa kuin olo kestikievarissa, jossa täytyy pestä kupit ja lautaset ennenkuin uskaltaa niitä käyttää.

— Älä kysy sitä, lapsi!

— Ja sitten, isoäiti, olisi niin hauska nähdä sitä paikkaa, jossa äiti on syntynyt ja viettänyt lapsuudenaikansa ja jossa olet itsekin asunut ja hoitanut taloutta niin monta vuotta. Miksi sinä, isoäiti, läksit sieltä pois, ja miksi setä Drakenhjelm muutti sinne?

— Miksi? Niin, Lottani, se oli siten että... mutta se kertomus ei sovi lapselle, sellaiselle kuin sinä,

Lotta.

— Oletko, isoäiti, unohtanut, että olen yhdeksäntoista vuoden vanha?

— Pikku Lotta raukkani, minä olin yhtä vanha kun menin naimisiin äitisi isän kanssa, ja kuitenkin minä silloin olin lapsi. Isäni, kreivi Reutercrona, otti minut seitsemäntoista vuotisena mukanaan Tukholmaan maatilaltamme Östergyllenissä. Minä olin silloin niin vallaton ja iloinen. Minut esiteltiin hovissa ja minusta tuli kuningatar Sofia Magdalenan hovineiti... Kaksi vuotta minä elin suuren maailman huvien ja imartelujen huumeessa, mutta sydämessäni minä yhä edelleen olin lapsi, minä en nähnyt käärmettä ruusujen peitossa, enkä vilppiä ihmisten iloisissa hymyissä; minä uskoin kaikista hyvää...

— Tulitko sitten petetyksi, isoäiti?

— Molemmat Drakenhjelmin paroonit Suomesta, sinun äitisi-isä Kustaa, ja hänen veljensä Magnus, olivat siihen aikaan Tukholmassa. Molemmat he osottivat suosiotansa minulle, kumpikin he molemmin puolin mustasukkaisina kilvan kokivat valloittaa sydäntäni. Mutta mikä erotus näiden molempien välillä! Kustaa Drakenhjelm, eversti, oli jalo mies; rehellisyys ja kunnia loisti hänen avonaisesta otsastansa, mutta Magnus, kamariherra, oli noita liehakoitsevia hovimiehiä, jotka halveksivat naista ja kuitenkin koettivat imartelulla voittaa hänen suosionsa rakastamatta ketään muuta kuin itseensä koko maailmassa.

— Olitko isoäiti onnellinen, kun sinulla oli kaksi niin hienoa ihailiaa?

— Oi, lapseni, hovissa niin harvoin todellinen rakkaus viihtyy. Kustaa parooni oli minua viittätoista vuotta vanhempi, mutta hänen jalo ulkomuotonsa ja vielä enemmän hänen kelvollinen luonteensa vaikutti syvästi minuun. Piankin molemmin puolinen rakkaus yhdisti meidät, mutta meidän täytyi salata tunteemme, sillä Kustaa parooni ei ollut hovissa suosittu ja minun isäni ei olisi suostunut naittamaan minua Suomeen. Sitävastoin Magnus paroonia sekä hovi että isäni kaikella tavalla suosi; päivä päivältä hän yhä kiihkeämmin osotti suosionosotuksiaan minulle, ja joka päivä minä sain pelätä naimatarjousta hänen puoleltaan.

— Olisit antanut hänelle aika rukkaset, isoäiti!

— Huvittaako se sinua? Eräänä iltana — muistan sen kuin eilispäivän, — helmikuussa vuonna 88, oli karnevaaliaikana Hagassa ensin teaterinäytäntö, ja sen jälkeen naamiohuvit. Magnus parooni ajoi koko illan minua takaa ja minä välttelin häntä. Naamioittujen joukossa oli noita-akka; hän ennusti kaikille kädestä, ja hänen ennustuksensa kohottivat punan poskille ja herättivät hämmästyystä, mutta kukaan ei häntä tuntenut. Toiset sanoivat häntä mamseli Arvidssoniksi, toiset taas luulivat oikeaksi lappalaiseksi. *Diab!e!* [Paholainen] kuiskasi parooni Essen minun läheisyydessäni, hän ennusti kuninkaalle, ja kuningasta ei naurattanut. No, neiti Reutercrona, sanoi noita-akka minulle taitavasti matkien suomalaista ääntämistä, ojentakaa kätenne, se on varmaan hyvin huvittava! *Eh bien, ma petite fière,* [No niin, pikku kopea neitini] huudahti Magnus parooni, kuulkaamme kohtalon suusta, kuka vihdoin voi pehmittää tätä marmorisydäntä! — Salaisella vastenmielisyydellä minä ojensin käteni, noita katseli sitä tarkasti ja...

— Ja mitä, isoäiti? Ja mitä?

... Ja lausui: Sen minkä näette, saattaa teille onnettomuutta. Se mitä ette näe, tuo teille onnen!

— Oi, sepä oli merkillistä. Mitä hän sillä tarkoitti?

— Hämmästyneenä minä vedin käteni pois ja kuulin tallimestarin, parooni Munckin sanovan Magnus paroonille: *Mon cher haron* [Rakas parooni], teillä ei ole toiveita, sillä, kunniani kautta, te ette ole näkymätön! Samassa kumartui noita puoleeni ja kuiskasi korvaani: — Neiti Reutercrona, joku odottaa teitä käytävässä. Sanokaa, että teillä on päänsärkyä ja että tahdotte lähteä kaupunkiin! — Minä katsoin taakseni ja hän katosi väen tungokseen.

— Ja sitte, isoäiti? Minä olen niin hirveän utelias.

— Vaivoin pääsin Magnus paronia pakoan. Käytävässä tapasin dominoon puetun miehen. — Kuinka onnellista, että löysin teidät, Ebba! kuiskasi hän. Tunsin sen Kustaa paroonin ääneksi. Hoetaan sotaa, ja huomenaamuna minun täytyy palata rykmenttiini Suomeen. Magnus veljeni on käyttävä poissaoloani hyväksensä voittaaksensa teidät omaksensa. Kuningas ja isänne suosivat häntä, vehkeitä on meitä vastaan liikkeellä. Oi Jumalani, huomenna, tai ehkäpä vielä tänä iltana julaistaan teidän mieltänne kysymättä koko hovin läsnäollessa kihlauksenne Magnus paroonin kanssa. Ja minä — minä en voi ampua luotia vihatun kilpailiani sydämeen, sen tähden että hän on minun veljeni!

— Kustaa parooni parkaa!

— Mutta, — sanoi hän ja puristi kiivaasti kättäni, — on yksi neuvo, joka pelastaa onnemme. Rakastatteko minua, Ebba? Sanokaa vielä kerran että rakastatte minua! — Elämässä ja kuolemassa! — vastasin minä. — No hyvä, — jatkoi hän, — sitten te heti seuraatte minua; vaununi odottavat puutarhaportilla, me ajamme kaupunkiin, jossa pappi odottaa meitä, rykmenttini pastori Suomesta, hän vihkii meidät vielä tänä yönä ja sitten, Ebbani, sitten minä lähden levollisena, sillä kirkon siteitä he eivät voi murtaa ja keväällä minä palajan saamaan anteeksiantoa isältänne!

— Vavistuksella minä odotan jatkoa.

— Niin, pikku Lottani, minä vapisin hiukan enemmän, minä, sen voit uskoa, mutta ei ollut aikaa miettiä. Minä seurasin Kustaa paroonia ja ajoin naamiopuvussani kaupunkiin, ja tuntia myöhemmin me olimme vihityt aviomieheksi ja -vaimoksi ilman kaikkia muodollisuuksia ja häävieraita.

— Ja sinut vihittiin naamiopuvussa, isoäiti?

— Oi, minua hupsua, minut vihittiin ranskalaisen paimentytön puvussa. Niin kevytmielinen minä olin, lapsi kulta, yhtä kevytmielinen kuin hovi, jossa minä elin, ja rangaistukseksi minun nyt täytyy kertoa kaikki tyttärentyttärelleni. Usein, usein ajattelin minä jälkeempään: kevytmielinen Ebba raukka, kuinka sinä saatoit odottaa onnea avioliitosta, johon sinä ajoit suoraan teaterinäytännöstä ja naamiaisista ja jossa sinulla oli sellainen morsiuspuku yllä, mikä pikemmin olisi sopinut jollekin Pompadourille kuin siveälle ruotsalaiselle tytölle!

— Eikö ketään ollut kutsuttu häihin?

— Ketä sinne olisi kutsuttu? Kaksi todistajaa oli läsnä, Kustaa paroonin käskyläinen, vanha korpraali Stolt ja minun ikäiseni nuori tyttö, kamarineitoni Lisette Hallström, jonka vaiteliaisuus toistaiseksi ostettiin rahalla.

— No, entäs sitte, isoäiti?

— Sitten... varhain seuraavana aamuna Kustaa parooni matkusti Suomeen, ja sitten... en minä nähnyt häntä enää koskaan.

— Etkö, isoäiti, nähnyt enää koskaan Kustaa paroonia?

— En, pikku Lotta! Hän matkusti helmikuussa vuonna 88 Suomeen; keväällä syttyi sota, hän ei voinut jättää rykmenttiään, hän sotkeutui onnettomaan Anjalan salaliittoon ja... Mutta tämä muisto on tuskallinen, mielemmän puhun itsestäni. Tuskin isoisäsi oli matkustanut pois, niin Magnus parooni tuli vielä entistään kiihkeämmäksi. Onneksi oli kuninkaalla tärkeämpiäkin asioita ajateltavana kuin minun naimistani ja se tuuma, että minun kihlaukseni julkaistaisiin koko hovin läsnäollessa, raukesi. Sen sijaan Magnus parooni teki muodollisen kosimatarjouksen ja samalla kertaa hän sai isältäni myöntävän vastauksen, mutta minulta kieltävän. Turhaan minua rukoiltiin ja nuhdeltiin. Silloin Magnus parooni vannoi minulle vihaa ja kosta ja se on ainoa vala, jonka hän on uskollisesti pitänyt.

— Olisit sanonut, isoäiti, että olit naitu.

— Kustaa parooni tahtoi, että tunnustus oli tehtävä vain suurimmassa hätätilassa, kun ei mikään muu enää voisi pelastaa onneamme. No niin, lapseni, se hetki koittikin todella, vieläkin minua väräyttää, kun muistelen sitä. Kuukausi oli kulunut, kevät tuli ja sen mukana kesä. Kuningas oli sodassa, mutta kuningatar oleskeli hovineen enimmäkseen Drottningholmissa. Eräänä päivänä heinäkuun lopulla oli koko hovi talonpoikaispukuihin puettuna heinäkorjuussa. Ilma oli helteinen, äkillinen pyörtymys kohtasi minua, harava putosi kädestäni ja minä vaivuin tunnottomana heinään. Hovi kokoontui ympärilleni, huudettiin lääkäreitä. Magnus parooni seiso minun vieressäni ja katseli minua kauan tarkkaavasti. — Oi, sanoi hän puoliääneen ja pilkallisesti, — *il n'ya pas de danger, point de tout* [ei ole vaaraa, ei vähintäkään], lähettäkää hakemaan — *une accoucheuse!*

— Tainnoksissani kuulin liiankin hyvin nämä sanat, jotka saivat yksin kaikkeen tottuneen hovinkin punastumaan. Kuulin myöskin kreivi Lantinghusenin kiivaasti sanovan: Parooni, rankaisematta ei loukata naista, jolla on kunnia olla H. M. Kuningattaren suojeluksen alla. Te selitätte heti näiden herrojen ja naisten kuullen sananne halpamaiseksi loukkaukseksi, tai, Jumalan nimessä, minä ammun luodin otsaanne.

— Hyvä, hyvä, kunnan Lantinghusen!

— Palvelukseksenne, milloin vain haluatte, — vastasi Magnus parooni kylmästi. — Mutta, — lisäsi hän kääntyen rouva Schröderheimin puoleen, joka samassa tuli paikalle, — te, rouvani, rupeatte minun sekundantikseni. Kreivi on närkästynyt maailman kaikkein turhimmasta asiasta, pienestä

rakkausjutusta. Sanokaahan hänelle, että hän on väärässä.

— Isoäiti parka, jonka piti kuulla sellaista puhetta!

— Rouva Schröderheim ei ollut ilkeä, hänen kävi minua sääliksi ja tahtoi viedä minut pois tuosta inhottavasta seurasta. Mutta samassa minä aukaisin silmäni, minä näin kuinka kaikki nuo ihmiset kevytmielisesti tekivät pilaa minun kunniastani ja ylpeyteni palautti hetkeksi voimani. Minä nousin ylös hehkuvin poskin ja sanoin: — Parooni Drakenhjelm, te olette kurja herjaaja! Teidän halpamainen kostonne ei ole tavannut tarkoitustansa: Minä olen veljenne, parooni Kustaa Drakenhjelmin laillinen puoliso! — Hänen puolisonsako! — huudahtivat kaikki hämmästyneinä.

— Veljeni puoliso! — toisti Magnus paroonikin pilkallisesti hymyillen. — Epäilemättä pieni pila, Aamor papinkaulukseen puettuna!
— En kuullut enempää; hetkeksi palanneet voimani katosivat jälleen.
Minä vaivuin kuolettavaan tunnottomuuteen.

— Kuinka julmaa kärsimystä saitkin syyttömästi kestää!

— Kun jälleen tulin tuntoihini, olin kotona omissa huoneissani. Kreivitär Tersmeden seiso i vuoteeni ääressä ja ojensi minulle kirjeen, — se oli Kustaa paroonilta. Hellin sanoin hän kertoi sodan estävän häntä linnun siivillä liitämästä minun luokseni, mutta että hän oli kirjallisesti pyytänyt isäni suostumusta liittoomme. Tule, — niin hän lopetti — tule, jos voit, kauniille maatilallemme Rautakylään Näsijärven rannalle. Sinne toivon voivani sodasta irtautua ja omistaa päivän onnellemme. — Oi, minä seurasin niin mielelläni hänen kutsuansa Suomeen; hovissa minä en voinut kauempaa viipyä ja isäni oli vihan vimmassansa hyljännyt minut. Minä matkustin sodan rasittamaan Suomeen ja ihanassa Rautakylässä minulla oli rauhaisa turvapaikka, mutta turhaan minä siellä odotin puolisoani. Sota ja Anjalanliiton vehkeet eivät jättäneet aikaa rakkaudelle. Ja tänä jokapäiväisen odotuksen ja tuskan aikana, Lottaseni, syntyi sinun äitisi marraskuun lopulla.

— Mutta mitenkä isoisän lopulta kävi? Sinä sanot häntä aina Kustaa parooniksi, isoäiti!

— Niin, Lottani, minä nimitän häntä siten, sentähden että me ainoastaan muutaman tunnin ajan olimme niin tuttavallisia kuin puoliset. Hänen kohtalonsa, oi, tahallani en tähän asti ole tahtonut sitä sinulle ilmaista. Kauan aikaa olin itsekin julman epätiedon vallassa, mutta lopulta ei voitu hirveää totuutta enää salata. Häntä oli syytetty ja hänet vangittiin salaliiton yhtenä pääjohtajana ja vihdoin — rohkaise mielesi, lapseni, ja kuule mielenlujuu della isoisäsi kohtalo — vihdoin hänen päänsä katkesi pyövelin pölkylä.

— Oi, kuinka julmaa! Kuinka sinä olet saanut kärsiä, isoäiti!

— Niin, se oli julmaa. Mutta Kustaa III:s ei ollut julma, hän antoi paljon anteeksi. Valtakunta vaati oman voimansa vahvistamiseksi uhrin, ja jos Anjalanliitto oli erehdys, niin oli siinä moni muukin osallisena, joka luuli rehellisesti palvelevansa isänmaata. Sinä näet, minä olen tämän muiston kuormaa kantanut viisikymmentä vuotta ja elän vielä sittenkin. Sinun isoisäsi, Lotta, ei kaatunut rikoksente kiänä sanan tavallisessa merkityksessä. Hänen rikoksensa oli valtiollinen harhakuva. Mutta kaikilla ei ollut Kustaa paroonin rohkeutta ja suoraa mieltä. Useimmat muut, joilla oli samat mielipiteet kuin hänelläkin, pakenivat maasta tai pysyttelivät varovaisesti varjossa ja vapautuivat siten; toiset taas tahrasivat itsensä häpeällisellä salamurhalla, joka kolme vuotta myöhemmin lopetti Kustaa III:n päivät. Usein minä ajattelin jäljestäpäin: puolisoni kaatui mestaajan käden kautta, mutta jos hän olisi saanut elää, niin aateliston kunnialta olisi säästynyt niin häpeällinen tahra kuin kuninkaan murha.

— Ja kuinka sinun sitten kävi, isoäiti?

— Minä elin muutaman vuoden Rautakylässä yksinäni ja huomaamatta surevana leskenä. Silloin keväällä 1792 kuningas kuoli. Magnus parooni, joka tuhlaavaisen elämänsä vuoksi oli joutunut äärettömiin velkoihin, joita kuningas monasti ennen oli maksanut, oli nyt äkkiä auttamattomasti perikadon partaalla ja hän loi ahnaat silmäyksensä rikkaase n Rautakylään. Kuninkaan lempeys oli sallinut maankavaltajan lesken jäädä jakamattomaan pesään, mutta langolla oli toiset tuumat mielessä. Eräänä päivänä minut haastettiin Turun hovioikeuden eteen laillisesti vahvistamaan avioliittoani parooni Kustaa Drakenhjelmin kanssa, sen johdosta että hänen veljensä, Magnus parooni vaati hänen jäljellejäänyttä omaisuuttansa selittäen minun avioliittoani perättömäksi saduksi, joka oli keksitty salaamaan häpeällistä suhdetta. Minä kauhistuin, sillä minulla ei ollut todisteita avioliitostamme. Vanha rykmentinpastori, joka oli vihkinyt meidät, oli kuollut sotaruttoon; korp-raali Stolt, toinen todistajista, oli kaatunut Valkealassa; mieheni ei ollut itse jättänyt mitään laillista vihkimätodistusta. Ei ollut muuta kuin yksi toivo. Toinen todistaja, Lisette Hallström, eli Tukholmassa, ja minä matkustin sinne viipymättä.

Vanha rouva vaiken i äkkiä. Sekä hän että Lotta kuulivat aivan reen kupeelta äänen, joka muistutti

lapsen itkua.

— Mitä se on? — kysyi Lotta ja kurkisti ulos pimeään. — Koira siellä ulvoi, — vastasi Tuomas levollisesti. Vanhus jatkoi kertomustansa.

— Niinä muutamina vuosina, jotka olivat kuluneet lähdettyäni Tukholmasta, oli siellä kaikki muuttunut. Kuningatar Sofia Magdaleena eleli leskenä Ulriksdalissa; Kustaa III:n loistava hovi oli hajonnut; Kaarlo herttua ja hänen vapaamuurarinsa olivat vallassa. Magnus parooni ei ollut enää suosiossa, velkojensa tähden hän oli paennut Suomeen ja ainoa, mikä pidätti hänen velkojiansa tuomasta esiin vaatimuksiansa oli hänen toivonsa saada veljen omaisuus käsiinsä. Isäni oli kuollut, — kuollut antamatta siunaustaan minulle ja muuttamatta sitä testamenttia, jonka mukaan eräs minun serkkuni, Reutercronan nuoremman haaran jäsen, tuli koko hänen omaisuutensa perilliseksi. Ja tyttö, jota minä etsin, Lisette Hallström, jonka valallisesta avioliittoni todistamisesta koko elämäni ja onneni nyt riippui, hän oli jäljettömiin kadonnut, luultavasti Magnus paroonin toimeenpiteestä. Turhaan häntä kuuluutettiin kaikissa sanomalehdissä ja luvattiin kunniallinen palkinto, kun hän vain ilmaantuisi; puolen vuotta kului turhissa tiedusteluissa. Minun asiani pidettiin menetettynä, entiset ystäväni rupesivat epäilemään avioliittoni todellisuutta ja heidän kasvoissansa ilmeni vain kaksimielistä sääliä. Harmistuneena ja epätoivoisena minä palasin takaisin Suomeen ja saavuin yksinäiseen kauniiseen Rautakylääni, jonne olin jättänyt nelivuotisen Gustavani uskollisen imettäjän huostaan; oi, minä olin saava nähdä hänet jälleen ja tuo tieto saattoi minut niin onnelliseksi!... Vieraita ihmisiä oli minua vastassa pitkän lehtokujan portilla. — Parooni ei ota vieraita vastaan, — huudettiin minulle, kun aion nousta vaunuista alas. — Mikä parooni? kysyin minä hämmästyneenä. — Oi, tietysti parooni Drakenhjelm, joka muutti tänne kaksi kuukautta sitten. — Sydämeni sykki. Tervehtikää paroonia, sanoin minä, ja sanokaa, että hänen kälynsä, vapaaherratar Drakenhjelm tahtoo tavata häntä.

— He menivät ja palattuaan sanoivat: — Paroonilla ei ole kunnia tuntea ketään vapaaherratar Drakenhjelmiä. Eversti vainaja, hänen veljensä, oli naimaton.

— Kuinka halpamaista!

— Niin, pikku Lotta, tuon vastauksen hän lähetti minulle ivallisten palvelioitten kautta. Minä käskin kääntää vaunut ympäri. Samassa hetkessä muistin lastani.

— Mutta, — sanoin murtuneella äänellä ympärillä seisoville, joista muutamien silmissä näin kyyneliä, — mitä te olette tehneet lapselleni? — Vai niin, te tarkoitate tuota pientä kakaraa Gustava, — vastasi palvelia. — Hän läksi pois täältä eräänä aamuna imettäjänsä kanssa, eikä kukaan tiedä minne. — Vaunut olivat jo ajaneet lehtokujan toiseen päähän. Lähellä tietä oli torppa; tuttu ja rakas ääni pieneltä portilta herätti minut horroksistani. Sieltä pikku tyttöni, jonka julma setä oli ajanut pois luotaan, oli löytänyt turvapaikan ja tässä köyhässä majassa minäkin sain vastaanottaa vieraanvaraisuutta, jota en luullut koskaan tarvitsevani.

— Ja sitten isoäiti ja äiti elitte monta vuotta isäni isän, pastori Ringiuksen luona. Niin paljon minä olen kuullut, etkä sinä koskaan ole luopunut äidinisän nimestä, mutta kansa on sanonut sinua rouva Hjelmiksi. Luulivatko he kaikki, että avioliitto oli vain keksitty?

— Luulivat, ikävä kyllä. Täällä yksinkertaisessa Suomenmaassa ei ole voitu uskoa minun kevytmielistä avioliittoani — maskeraadipuvussa! Jospa tietäisit, kuinka tuo ajatus on minua kiusannut! Ainoastaan sinun kunnan isoisäsi Ringius ja hänen poikansa, sinun yhtä kelvollinen isäsi, kirkkoherra, ovat uskoneet onnettoman lesken sanoja, ja kun vanha Ringius vihki poikansa sinun äitivainajasi kanssa, sanoi hän: — Kolmiyhteisen Jumalan nimeen, ja tämän seurakunnan läsnäollessa minä kysyn sinulta Gustava Drakenhjelm j.n.e. Se teki niin hyvää sydämelleni. Mutta — ja vanha rouva keskeytti taas äkkiä puheensa, sillä reki kiiti hirveällä vauhdilla eteenpäin ja ilkeätä ääntä kuului entistä lähempää — katsohan, Lotta, mikä on hätänä! Onkohan hevonen pillastunut?

Lotta katsoi ulos ja hänen nuori sydämensä rupesi kiivaasti sykkimään, sillä hevonen, joka vast'ikään oli niin uupunut, kiiti täyttä ravia lumikentällä. Siellä täällä reen molemmilla puolilla kuljeskeli mustia olentoja ikäänkuin suuria koiria, ja nämä päästivät noita ilkeitä ulvovia ääniä, jotka jo ennenkin olivat pelottaneet molempia naisia.

— Tuomas! — huusi tyttö voimatta salata tuskaansa, — miksi hevonen on pillastunut ja mitä tuolla jäällä juoksenteleo meidän ympärillämme?

— Koiria, — vastasi Tuomas taaskin lyhyesti.

— Ei, ei, ne eivät ole koiria, keskellä erämaata ja pimeänä iltana. Sano, Tuomas, ovatko ne... hän ei uskaltanut jatkaa.

— Mistä minä tiedän? — vastasi renki yhtä lyhyesti.

— Auta, hyvä Jumala ne ovat... susia!

Tuomas ei vastannut. Hän ohjasi vain hevosta sille puolelle, jossa ranta oli lähinnä ja josta kaukaa loisti pieni valonsäde. Ja sillä välin hän antoi pitkän nuoran vaarua tuhansissa kiemuroissa reen perässä lumella.

2. Vanha parooni.

Niin ikävältä, kuin tuntuukin, täytyy meidän hetkeksi jättää matkustavat ystävämme Näsijärven autiolle jälle ja etsiä turvaa, meidänkin puolestamme, yön ja rajuilman käsistä. Me siirrymme sentähden vanhaan herraskartanoon, jommoisia vielä nytkin joskus tapaa Varsinais-Suomessa, Hämeessä ja Satakunnassa — puoleksi lahonneita muistoja ylimyssäädystä, jonka tähti jo on sammunut. Harvat, hyvin harvat näistä vanhoista herraskartanoista ovat vielä vanhojen sukujen hallussa, siitä luonnollisesta syystä, että suvut ovat sammuneet. Entiset läänityskartanot ovat suurimmaksi osaksi joutuneet joko aatelittomien tai iältänsä paljon nuorempien aatelissukujen käsiin, jotka todellisuudessa eroavat muista säädyistä ainoastaan von tai af sanan lisäyksen kautta ja jotka, ollen esi-isiä ja historiallista loistoa vailla, koettavat kunnostaa itseänsä ainakin hyvinä maanviljeliöinä. Samalla kuin tilanomistajat taipuisasti alistuvat ajan henkeen, jonka huomattavimpana piirteenä esiintyy eri säätyjen sulattaminen toisiinsa sivistyksen välityksellä, samalla tilat Suomessa säilyttävät vanhan relssiluontonsa, allodioikeutensa, ja niillä on siis taloudellisia etuja vielä kauan ylimyksellisen loistonsa himmennyttä.

Ehkäpä osittain juuri sentähden niiden nykyiset omistajat erityisellä mielihalulla harrastavat taloutta ja kohtelevat mitä suurimmalla välinpitämättömyydellä niitä harvoja historiallisia jäännöksiä, joita ajan hammas ei ole kuluttanut. Entisten suurten päärakennusten lahotessa, rappeutuessa tai siirtyessä pienten, uudenaikaisten maalaisrakennusten tieltä, kohoavat vanhojen hökkelien paikalta komeat kivinavetat, laajat vara-aitat ja muut käytännölliset rakennukset. Siinä ei ole mitään pahaa; ajan henki on sellainen. Mutta kun vanhoja entisajan muistomerkkejä, perhehautoja, kappeleita, kirkkoja, puita ja muuta sellaista, joihin traditsioni on hellyydellä kiintynyt ja joita pitäisi kunnioittaa, kun sellaisia jäännöksiä hoidetaan huonosti, raiskataan ja suorastaan tahallaan hävitetään, silloin täytyy syvästi surkutella sitä taloudenhoitoa, joka ei harrasta mitään jalompaa kuin hetkellistä voittoa, joka on "nielty sydämensä vatsaan" ja unohtaan velkansa entisajalle, tahraa itseään entisten kalliitten muistojen hävittämisellä.

Herraskartano, johon me nyt saatamme lukijamme, oli niitä harvoja, jossa maan mukana oli osa rakennusten ja suvun ylimyksellisyyttä säilynyt. Rautakylä oli yli sataviisikymmentä vuotta ollut Drakenhjelmin perheen oma. Kun eräs ratsumestari Drakenhjelmin Kaarlo XI:n peruutuksessa oli kadottanut tiluksensa Ruotsissa, niin hän oli jäljelle jääneellä melkoisella omaisuudellansa ostanut kartanon 1680-luvulla, ja Aadolf Fredrikin hallituksen aikana suku oli saanut paroonin arvon. Nykyisen omistajan isä, ensimmäinen sen nimellinen parooni, komeutta harrastava herra, oli suuresti laajentanut ja kaunistanut Rautakylää. Hänen jälkeensä oli paljon rappeutunut, mutta perustuksiltaan kohosi vielä ylpeä, synkkä kivilinna, jota peitti tiilinen taitekatto, ja jossa oli äärettömän korkea ullakko pienine ikkunoineen ja yksinäisine ullakkohuoneineen; ainoassa ja varsinaisessa asuinkerrassa oli pitkä jono syviä ja pimeitä huoneita, joissa oli korkeat, mutta pieniruutuiset ikkunat. Pihan puolella seisoi niinikään paikoillansa vähäpätöinen ulkokuonerivi ja alustalaisten asunnot, jotka vartavasten olivat niin matalat, että ne verrattaisiin kohottaisivat päärakennuksen korkeutta. Viime aikoina oli lisäksi rakennettu suuri polttimo.

Päärakennuksen fasaadin edustalla oli suuri, metsistynyt puutarha, jossa vanhat lehmukset ja vaahterat suojan puutteessa paleltuivat ja kinokset avuliaasti peittivät unohduksen vaippaan nuu muinoin englantilaiseen tyyliin asetetut pensasaidat ja kukkapenkereet.

Tässä suuressa rakennuksessa näyttää olevan vain harvoja asujamia, sillä ainoastaan yhdestä ikkunasta puutarhan puolelta tuikkii himmeä tuli. Hetkisen aikaa epäilyttä, tokko se onkaan tulen valoa, sillä se loistaa niin himmeästi ja vaaleasti, että se saattaisi olla vain kuun paistetta ikkunanruutuun. Välistä se ihan pimenee, ikäänkuin joku henkilö kulkisi valon ja ikkunan välitse. Mutta se ei sammuu, se elpyy jälleen levottomasti lelutellen, milloin heikommin, milloin voimakkaammin, ikäänkuin paha omatunto.

Ehkäpä rakennus näyttää iloisemmalta pihanpuolelta? Aivan niin, kulmahuoneessa leimuaa iloinen takkavalkea ja sen ympärillä istuu useita henkilöitä. Huone näyttää keittiöltä ja henkilöt ovat varmaan palvelusväkeä. Ehkäpä he par'aikaa, oikein suomalaisella ruokahalulla pistävät puuroa poskeensa.

Kello on 6:n ja 7:n vaiheilla illalla. Eräissä sisemmässä huoneessa, juuri siinä, josta valo loistaa ja joka sijaitsee kylkirakennuksessa kaukana keittiöstä, oleskelee hyvin vanha mies. Hänen päälakensa on melkein paljas ja harvat hiuskarvat hänen päässään harmaat ja suorrukkeiset, silmät himmeät, loistottomat ja harmaat, kasvojen piirteet kuihtuneet ja kellastuneet sekä sitä kunnioitusta herättävää miellyttävyyttä vailla, joka on kunnialla taistellun elämän iltaloisteena. Päässä hänellä on hiukan likaantunut valkoinen yömyssy sekä yllään haalistunut pitkäliepeinen samettinen yönuttu, jossa on paikkapaikoin huonosti paikattuja reikiä, sekä jaloissa kuluneet tohvelit. Hänen vieressään on vuode, jonka peitolla joku juuri näyttää maanneen, ja korkeaselkäinen, pehmeä, mustalla nahalla päällystetty keinutuoli. Pieni pähkinäpuinen lipasto, pesukaappi, kullattu pöytätiuku, samoin kullattu seinäpeili, pari nahalla päällystettyä tuolia ja pähkinäpuinen, muinoin kallisarvoinen kirjoituspöytä veistoksineen ja silauksineen ovat tämän huoneen muuna kalustona, joka osottaa omituisen yhdistyksen komeutta ja rappeutumista. Pane tähän vielä lisäksi pari ranskalaista vaskipiirrosta seinällä, jotka kuvaavat irstaita kohtauksia Olympostasta sekä repaleinen lattiamatto, jossa vielä näkyy hienon hienojen koruompelujen jälkiä, niin taulu on täydellinen.

Vanhus seisoo peilin edessä ja valostaa varjostimen himmentämällä kynttilällä hivuttuneita ja kuihtuneita kasvojansa. Hän pudistaa surullisesti päätänsä ja mutisee hiljaa itseksensä: — Ei, minä en näe mitään, eikä minulla enää ole mitään jäljellä, *rien du tout!* [ei niin mitään.]

Sitten, ikäänkuin huvittaakseen itseään vanhalla totutulla tavalla, hän ottaa esiin valkoisen (s.o. muinoin valkoisen) pitsikaulahuivin ja solmii sen huolellisesti kaulaansa. Yönuttuun avautuessa näkyvät sen alta pitkät kirjaillut kuluneet liivit, paikatut polvihousut ja niiden alta silkkiset sukat. Siinä ovat Kustaa III:n aikuisen hoviherran rauniot. Mutta mistä se tulee, että hän on kaikkea puhtautta ja hienoutta vailla, joka kuitenkin tavallisesti seuraa todellista hovimiestä aina hautaan saakka? Syyn huomaa helposti himmeästä silmästä ja hapuilevasta kädestä. Vanhus ei näe juuri mitään enää, taikka hän näkee vain esineitten rajaviivat, mutta ei voi erottaa värejä. Varmaan hän luulee sekä itseään ja ympäristöään yhtä siistiksi kuin ennenkin.

Hän näyttää odottavan jotakuta, ja sentähden hän pukeutuu. Mutta ei ketään kuulu tulevaksi. Kärsimättömästi hän kulkee lattialla edes takaisin. Vihdoin hän istahtaa kirjoituspöydän ääreen. Siinä on kaksi avattua kirjaa; toinen on Voltairen Henriade, toinen — raamattu. Hän ei näe enää lukea; siis hänellä on joku, joka lukee hänelle ääneen jommastakummasta kirjasta.

Mutta hän ei nyt etsikkään kirjoja. Hän avaa laatikon ja ottaa sieltä tötterön, jossa on vadelmamaakeisia. Hän imee niitä ahnaasti. Pian makeiset ovat lopussa, ja hän tulee pahalle mielelle.

Huoneessa on kaksi ovea, toinen avautuu suureen puutarhanpuoleiseen saliin ja toinen pihanpuoleiseen huoneeseen. Salinpuoleinen ovi on salvattu kamarin puolelta ja on varmaan ollut kauan kiinni, sillä vanhus koettaa päästä ulos sitä tietä, mutta lukko ei anna myöten. Vihdoin ovi kuitenkin avautuu ja vanhus kulkee kynttilä kädessä saliin, ja näyttää etsivän jotakin. Kynttilä valaisee kamalasti vanhoja yhä vieläkin komeita mutta aivan tomuisia huonekaluja sekä kuutta tai seitsemää suurta muotokuvaa, jotka riippuvat kultapliitteissään seinillä. Vanhus käärii yönuttunsa kiinteämmin ympärilleen, sillä sali on lämmittämätön ja hyvin kylmä, ja menee jonkunlaisen kaapin tai astiakon luo, joka seisoo huoneen nurkassa. Sieltä hän ottaa esiin purkin ja teelusikan ja palaa jälleen huomattavasti tyytyväisempänä huoneeseen.

Mutta hän ei muista uudelleen salvata ovea. Hänen huomionsa on kokonaan kiintynyt purkkiin. Ja hän avaa sen ikäänkuin salaviihkä, pistää lusikan purkkiin ja ahmii voitonriemulla sen sisällystä. Purkki on täynnä vadelmahilloa.

3. Emännöitsiä.

Vanha parooni Magnus Drakenhjelm — lukija on varmaan hänet tuntenut — oli vielä mieluisassa työsssänsä ja tutkisteli purkin sisällystä, kun viereisestä huoneesta kuului askeleita, jotka lähenivät hänen oveansa. Heti hän laski kovalla kiireellä purkin pöydän alle, pisti lusikan laatikkoon, pyyhki suutansa kuluneella silkkinenäliinalla ja heittäytyi vuoteelleen odotellen tuliaa, joka pian sen jälkeen ilmestyikin.

Ovi avautui, ja sisään astui pieni, luiseva ja kulmikas naisolento, päässä valkea myssy, jonka leveät reunusteet riippuivat alas otsalle saakka, yllä musta kamlottikankainen, pitkäliepeinen röjy sekä yhtä synkkävärinen hame. Hänen laihoissa sormissaan kiilteli paksuja kultasormuksia, hänen pienet harmaat silmänsä iskivät niin teräviä katseita kuin naskalin kärjet ja jollei ohut tukka myssynreunusten alta olisi kertonut seitsemänkymmenen talven lumesta, niin kaikista hänen vilkkaista liikkeistänsä päättäen olisi voinut luulla tätä naista tuskin viisikymmenvuotiaaksi. Hänen kasvoissansa näkyi vielä entisen

kauneuden jälkiä, mutta ei puhtaan, jalosti viehättävän kauneuden, sen saattoi selvästi huomata. Muutamat rypyt nenän yläpuolella, pilkallinen piirre ohuessa ylähuulessa sekä terävät silmät loivat koko kasvoihin ilkeyden, vallanhimon ja itsekkäisyyden ilmeen, samalla kuin ne hänen korkeasta iästänsä huolimatta ilmaisivat päättäväisyyttä ja jänteveyttä.

Tämä nainen, joka ryhdiltänsä teki enemmän hallitsian kuin palvelian vaikutuksen, astui vuoteen ääreen, jolla Magnus parooni lepäsi ja lausui tuntuvalle ruotsalaisella ääntämistavalla: — Kas niin, nyt te syötte soppanne, parooni, muuta ei tänä iltana tarjota, eikä olekkaan hyvä syödä liian paljon, kun on sairas.

— Mutta, rakas Lisette, — vastasi parooni nöyryyttä osottavalla äänellä, johon hän vuosien kuluessa oli tottunut alistuessaan ankaran emännöitsiänsä tahdon alle, — etkö sinä tarjoaisi minulle hiukan lohta ja munakokkeita, taikka edes lasillisen maitoa ja korppuja?

— Lohta? Mistä te luulette minun voivan sitä hankkia? Silliä minulla ehkä olisi, mutta munia on mahdotonta saada. Luuletteko, parooni, että kanat munivat tähän vuodenaikaan? Eipä vainenkaau, kaikkea ei voi saada mitä mieli tekee. Kas niin, älkää kursailko lainkaan, parooni, tiedättehän, että soppa on syötävä.

Magnus parooni maisteli hiukan maljasta, mutta antoi sen heti takaisin sanoen: — Sinä et ole pannut ensinkään makeata siihen, pikku Lisette.

— Enkö makeata? Jopa jotakin, tarvitsisiko kaurasoppaan panna makeata! Niinkuin se ei ilmankin kelpaisi! Tätä nykyä sokeri ei kasva puissa. Enkö minä viime viikolla heikkoudessani antanut Martin ostaa teille kaupungista vadelmamakeisia? Luulisinpä niistä riittävän teille makeata koko vuoden ajaksi.

— Kuinka sinä niin voit sanoa, Lisette! Tötterö oli niin kovin pieni! Se on jo tyhjä, pikku Lisette!

— Mitä? Joko se on tyhjä? Jumal' avita sellaista ahmattia! Vähemmässä kuin neljässä päivässä hän on syönyt suuhunsa vadelmamakeisia koko viidenkymmenen kopekan hinnasta! Ja sittenkin minun pitäisi panna kaurasoppaan rusinoita ja sokeria!

Näin sanoen tuima emännöitsiä astui pöydän luo vakautuakseen siitä, että parooni puhui totta. Mutta onnettomuudeksi oli pöydällä tyhjän tötterön vieressä vadelma, joka kiireessä oli pudonnut siihen, paroonin ahmustellessa purkin sisältöä. Nyt se vasta myrsky puhkesi. — Mikä tuo on? Vadelmako! Mistä te olette saanut vadelmia, parooni? Taivainen taatto, ettehän vaan ole uskaltanut varastaa vadelmahilloani, vanha sokerirott! Sanokaa tällä elävällä hetkellä, parooni, mistä olette saanut tuon vadelman?

Vanha nainen asettui kädet puuskassa paroonin eteen, ja katseli terävillä silmillänsä läpitukevasti häneen. — No, — jatkoi hän, — ehkäpä tahdotte uskotella minua, että tuo tuossa on karpalo?

Parooni turvautui keinoon, jota hän usein ennenkin tukalissa tiloissa oli käyttänyt hyväksensä. Hän kääntyi seinään päin ja oli nukkuvinaan, toivoen että myrsky itsestään asettuisi.

Mutta vanha Lisette ei tyytynyt vähiin. — Oletteko nukkuvianne, vanha herkkusuu? — jatkoi hän kiihtyen yhä enemmän omasta kiivaudestaan. — Nukkukaa vaan, minun puolestani, vaikkapa ijankaikkiseen uneen! Luullakseni eivät teidän unenne ole liian suloisia, kun eversti vainaja valmistaa teille kuumen vuoteen helvetissä...

Pahansisuihin nainen oli nyt nähtävästi jännittänyt jousen liian kireälle. Vanha Magnus parooni kavahti ylös vuoteeltansa niin kalpeana kiukusta, että hänen intohimojensa ja omantunnon vaivojensa monivuotinen todistajakin hämmästyen huomasi, minkä vaikutuksen hänen sanansa parooniin tekivät. — Ihminen! — huudahti parooni ja asettui jäykkänä, suorana ja uhkaavana hänen eteensä — ihminen, jos vielä kerran uskallat sellaista sanoa, niin minä, *diable m'emporte* [piru vieköön], muserran sinun kurjan kallosi heti paikalla. Vuodesta vuoteen minä olen kärsinyt sinun nenäkkäisyyttäsi, ahneuttasi ja ylvästelemistäsi, mutta minä olen väsynyt siihen. Minä en pidä kauemmin sinua luonani, voit mennä tiehesi... ja sallia minun kuolla rauhassa.

Paroonin puhuessa oli vihan pontevuus kadonnut koko hänen ryhdistänsä ja hän oli jälleen sama veltto mies, joka kaksikolmatta osaa elämästänsä oli vapissut akkavallan edessä, ja viimeiset sanansa hän lausui miltei rukoilevalla äänellä. Emännöitsiä, joka hetkeksi ällistyi, huomasi heti olevansa voiton puolella, eikä ollut käyttämättä etua hyväksensä. — Pitäisikö minun mennä tieheni? — toisti hän terävästi. — Vai niin, sekö on palkkani siitä, että olen neljänkymmenen kahdeksan vuoden kuluessa raatanut teidän tähtenne, hoitanut teitä kuin lasta, ja pitänyt huolta teidän ruumiinne sekä sielunne vammoista. Se on palkkani teidän tähtenne uhraamastani kunnian ja omastatunnosta... huomatkaa: kunnian ja omastatunnosta! Sen tähden te ajatte minut ja Sebastian raukkani maantielle!

— Sinun Sebastian raukasiko? Luullakseni hän on niinä viitenätoista vuotena, joina hän on ollut kartanon pehtorina, koonnut kauniita kolikoita paloviinapannuista. Ja sitäpaitsi, olenhan minä testamenteerannut sinulle ja... meidän pojallamme — parooni lausui nämä sanat nähtävällä vastenmielisyydellä — koko omaisuuteni. Onko silloin liikaa vaadittu että pyydän saada kuolla rauhassa?

— Jumala varjelkoon minua häiritsemästä teitä, parooni, kristillisessä valmistuksessanne! — vastasi viekas nainen mielistelevästi. — Mutta katsokaas, niinkauan kuin tuo rouva Hjelm ja hänen tyttärensätytär elävät, niin ei ole takaamista, etteivät pahat kielet saa teitä muuttamaan testamenttia ja sitten kuitenkin minä ja Sebastian olisimme puilla paljailla.

— Sinä olet oikeassa, — sanoi parooni miettiväisesti. — Ne, joilla kenties on laillinen oikeus kaikkeen, ne ovat vielä elossa! Mutta ei, ei, olethan satoja kertoja sanonut minulle, ettei pappi ollutkaan mikään oikea pappi, vaan valepukuun puettu rakuuna!

— No se on totisesti totta, siitä te voitte olla huolehti, parooni. Mutta te olette vanha ja kivulloinen eikä tiedä mitä papit ja muut voivat vaikuttaa teihin, ja sentähden minun mielestäni, niinkuin usein olen sanonutkin, te parhaiten rauhoittaisitte omaatuntoanne ja turvaisitte todellisia omaisianne suostumalla vihityttämään meidät huomispäivänä.

— Vihityttämään meidät! Drakenhjelmkö piikansa kanssa! Ei, Lisette, tiedäthän sinä ennestäänkin, mitä minä siitä asiasta ajattelen.

Paroonin lausussa "piika" sanan kiihottui vanhan naisen sappi uudelleen. — Piika! — toisti hän. — No, samapa se, jos parooni Drakenhjelm on ollut niin vähän vapaaherrallinen, että hän ensiksi on uhrannut rehellisen naisen kunnian ja omantunnon ja sitten uskonut hänelle sellaisia salaisuuksia, jotka voisivat panna alttiiksi hänen henkensä, kunniansa ja omaisuutensa, niin eipä hänen tarvitse katsoa itseänsä liian hyväksi ottamaan sellaista piikaa vaimoksensa. Minua, joka neljäkymmenen kahdeksan vuoden kuluessa olen ollut aivan kuin teidän oma vaimonne, voinpa sanoa olleeni vaimoakin parempi, — sillä kuka olisi hoitanut teitä, niinkuin minä olen tehnyt? — minua te nyt pilkkaatte piian nimellä, kun minä, en itseni, vaan poikani puolesta, anon vaimon nimeä ja oikeuksia! — Ja viekas vaimo purskahti itkuun.

Mutta sekä kyöneleet että todisteet eivät liene paroonista tuntuneet uusilta eivätkä vaikuttavilta, sillä hän oli istahtanut keinutuoliin, ja näytti mielemmin haluavan nukahtaa kuin kallistaa korvaansa naimaehdoituksille. Emännöitsiä huomasi sentähden tarpeelliseksi vetää toista nuottia, jonka hän tiesi paremmin koskettelevan paroonin heikkoja puolia.

— Hohhoo, — huokasi hän, — kiittämättömyys on maailman palkka; miksikä minä odottaisin parempaa kohtaloa? Voinhan minä lähteä kerjäämään Sebastianin kanssa, mutta katsokaas parooni, talon uskollista ystävää surettaa se seikka, että teidän mukanne vanha Drakenhjelmien suku kuolee sukupuuttoon, että Rautakylä joutuu vieraisin käsiin ja että kaikki teidän esi-isänne, joiden kuvat riippuvat suuren salin seinällä, sitte myödään huutokaupalla ja heitetään hylkytavarana romusoppiin...

— Niin, Lisette... sitä on surkea ajatella, — vastasi parooni mietteissään ja huokasi hänkin.

— Ja nähkääs, parooni, olisihan se suuri ilo sekä teille että kaikille esi-isillenne, jotka lepäävät haudoissansa, jos Drakenhjelmien suku uudelleen alkaisi kukoistaa voimakkaassa ja urhoollisessa jälkeläisessä, sellaisessa kuin meidän Sebastian...

— Sinun Sebastianisi! Huuti, vaimo, äläkä tuo uudelleen esiin ehdotuksiasi! Minäkö sallisin Drakenhjelmien nimen käydä perintönä epäsukuiselle talonpoikaisvintiölle, sivistymättömälle tompelille! Mielemmin kuolkoon sukupuuttoon!

— Mielellään minun puolestani! — sanoi samassa karhea sorahteleva ääni puoleksi avonaisesta ovesta, ja sisään astui mies, jonka askeleita keskustelijat eivät olleet kuulleet, sillä hän kulki pehmeissä pieksuissa.

4. Pehtori.

Tämä mies, joka nyt astui sisään, oli ulkonaisen olentonsa puolesta omituisena vastakohtana vanhan paroonin repaleiselle hovipuvulle ja emännöitsiän aistittomille koristuksille. Hän oli mies parhaassa voimassansa, hartehikas ja jäntevä, tuskin 40 vuotta vanhempi. Turhaan olisi saanut etsiä hänen litteistä ja leveistä kasvoistansa noita ylimyksellisiä piirteitä, jotka ikä vanhan paroonin kasvoissa oli uurtanut vain terävimmiksi. Luonto näytti huviksensa painaneen näihin niin sanoaksemme jyrkästi

veistettyihin kasvoihin ainoastaan yhden ilmeen, mutta ilmeen sellaisen, joka teki ne kammottavalla tavalla mieltä kiinnostaviksi: jättiläisen hillitsemättömän voiman ilmeen. Miehellä oli yllään paksu harmaa sarkatakki, sellainen, jota varakkaammat talonpojat käyttävät jokapäiväisessä olossaan, sekä samanväriset ja samasta aineesta valmistetut housut, jotka olivat pistetyt polviin asti ulottuviin, mustiin rasvasaappaihin. Kädessä hänellä oli mustanakkainen patalakki, jonka reunat olivat siperialaista lammasnahkaa. Huolettomasti hän heitti lakkinsa paroonin vuoteelle ja astui itse kursailematta keskelle huonetta keinutuolin eteen.

— Mielellään minun puolestani! — toisti hän katsoen uhmailevasti vanhaan parooniin, jota hänen tulonsa näytti epämieluisasti yllättävän. — Te voitte kernaasti, parooni, ottaa mukanaan hautaan kaikki nuo renkunrankut, esi-isät ja mainiot nimet, en minä niitä sure. Minä turvaudun mielempin siihen mikä on todellista, nähkääs parooni, ja minusta on samantekevää, nimittääkö parooni minua epäsukuiseksi ja talonpoikaisvintiöksi, hän, jonka paraiten pitäisi tietää, miten minä olen siksi tullut. Arvattavasti on kysymys taaskin vihkimisestä ja nähkääs parooni, siinä minä olen aivan samaa mieltä kuin äitikin; — ei sen puolesta, että minä tahtoisin olla Drakenhjelm ja parooni, ei, viis siitä, sen kunnian minä möisin puurovadista, — mutta sentähden että Rautakylä on allodiaalisäteri ja etten minä saata omistaa sitä ilman tuota kilisevää nimeä.

Tämä mies, joka näytti käsittävän asemansa pikemmin perillisen kuin palvelian asemaksi, herätti raa'alla julkeudellaan vireille viimeisen itsenäisyyden jäännöksen, mikä vielä oli jäljellä paroonin veltostuneessa sielussa. — Vai sinä et voi pitää hallussasi Rautakylää omistamatta itsellesi minun nimeäni! Älä siitä huolehdi, Hallström, sinä voit päästä niin toisesta kuin toisestakin.

Pehtori tarkasteli vanhusta ulkonaisesti kylmällä ja pilkallisella paremmuuden tunteella, mutta vähäinen äänenvärähdys ilmaisi että jotain kiehui ja kuohui tuon julkean miehen rinnassa. — Mitä tämä taas tarkoittaa? — sanoi hän. — Te käytte lapseksi uudelleen, parooni; parasta olisi että rupeaisitte eläkkeelle ja nyt heti luovuttaisitte kaikki minulle, sillä kun ihmisestä tulee tuollainen ikäloppu, niin ei voi tietää, mitä hullutuksia lopulta sattuisi pälkähtämään hänen päähänsä!

— Lurjus, sinä herrastelet ennen aikojasi, mutta et sinä vielä herra ole. Mene tiehesi!

— Hyvin mielelläni, mutta suokaa anteeksi, jos ensin kursailematta tuon esiin asiani. Asian laita on sellainen, nähkääs parooni, että minä lähden varhain aamulla pappilaan, ja koska te silloin ette vielä ole ylhäällä, niin ette suinkaan kieltäydy vielä tänä iltana kirjoittamasta rovastille pientä kirjettä.

— Mitä se koskisi?

— Oi, mitäpä se muuta olisi, kuin että te pyydätte provastin ensi sunnuntaina kuuluttamaan teidät ja äidin, sillä nähkääs, parooni — ja pehtori kumartui pilkallisen tuttavallisesti vanhuksen korvan juureen — minä sen tahdon, minä, nähkääs parooni! Tämän ilveilyn täytyy loppua. Te voitte kuolla kupsahtaa minä päivänä hyvänsä ja silloin me olemme kadottaneet pelin. Se ei kannata, se, nähkääs parooni! No, ymmärrättekö minua?

Parooni Magnus Drakenhjelm kalpeni ja alkoi vapista. Hetkellinen pontevuus, jonka viha oli hänessä synnyttänyt, väistyi nyt voimakkaamman tunteen, — pelon tieltä! — Sinä olet kiittämätön ihminen, Hallström, — sanoi parooni matalalla äänellä. — Olenhan minä testamentannut teille kaikki, ja joll'et voi pitää Rautakylää, niin voithan myöä sen ja ostaa toisen maatilan.

— Kas niin, sen minä tiedän jo ennestään ja te tiedätte myöskin, parooni, että minä en aio antaa karkoittaa itseäni Rautakylästä. Mitä hyötyä siis houkuttelusta on? Tahdotteko pyytää kuulutusta, vai ettekö?

— Rakas Hallström, minä tahdon miettiä...

— Onhan teillä ollut neljäkymmentäkahdeksan vuotta aikaa miettiä asiaa ja minun mielestäni siinä on kylliksi. Tänä iltana sen täytyy tapahtua, sanon minä, sillä kuka voi vanhoa, että te elätte huomisaamuun?

— No mutta Lisette, sanohan toki Sebastianille...

Emännöitsiä, joka istui pöydän ääressä ja oli lukevinansa, oli kehotuksesta huolimatta vaiti. Pehtori alensi äänensä melkein kuiskaavaksi. — No, myönnyttekö vai ettekö? Minä kysyn viimeistä kertaa.

— Anna mustetta ja kynä! — huokaili vanhus.

— No kerrankin saa kuulla järkevää puhetta. Kas niin, olkaamme ystäviä, koska hoetaan, että me olemme sukulaisia. Tässä ovat kirjoitusneuvot. Mutta ei mitään mutkia, sitä minä en salli. Odottakaahan, minä sanelen teille, parooni: "Haudan partaalla seisoen"...

— Älä vaivaudu, en minä tarvitse sanelemista.

— Minä pyydän, ei siitä ole vaivaa. "Haudan partaalla seisoen" — joko se on kirjoitettu? — "minä olen miettinyt elämäni, joka monessa suhteessa on ollut jumalaton"...

— Se on hävytöntä!

— No, no, älkää kiivastuko!... "ollut jumalaton" — joko on kirjoitettu? — "ja etupäässä olen ajatellut, millä vääryydellä minä olen kohdellut kelvollista ja uskollista emännöitsiääni, mamseli Lisette Hällströmiä, kun niin kauan olen kieltäytynyt antamasta hänelle ja meidän pojallemme, rehelliselle pehtori Sebastian Hallströmille sitä nimeä ja niitä oikeuksia, jotka heille minun menettelyni johdosta tulevat. Voidakseni jossakin määrin hyvittää tätä vääryyttä, minä olen omantuntoni äänen pakosta päättänyt ottaa mainitun Lisette Hällströmin lailliseksi aviovaimokseni, ja sen johdosta minä täten pyydän kuulutusta meille molemmille ensi sunnuntaiksi." — Onko se kirjoitettu?

Se joka olisi tarkannut vanhan paroonin kasvojen juonteita hänen vitkalleen ja ilmeisellä vastenmielisyydellä kirjoittaessaan näitä rivejä, olisi niissä huomannut sekä nöyryytystä, pelkoa, vihaa että inhoa. Välistä hän asetti kynän luotaan aikoen keskeyttää kirjoittamisensa, mutta katse sanelemaan pehtoriin vaikutti sen, että hän heti jälleen jatkoi alkamaansa kirjoitusta. Tänä hetkenä väikkyi vanhan synnintekiän pään päällä koston hengetär, jonka olisi pitänyt sovittaa everstin ja hänen puolisonsa kärsimät vääryydet, jolleivät sitä jo aikoja sitten olisi tehnyt ne, jotka maan päällä sovittavat ja haihduttavat kaikki kärsimykset — aika ja hauta.

Ja vanha parooni päätti kirjeensä.

Kun se oli tehty ja kirje sinetillä suljettu, niin pehtori pisti paperin ilmeisellä mielihyvällä taskuunsa, taputteli vanhusta olkapäälle ja sanoi: — Kas niin, ollaan nyt ystäviä, isäseni, kyllä tämä oli viisainta mitä olisitte voinut tehdä, sillä hiis tiesi, olisinko muuten voinut vastata teoistani. Mutta kun oikein ajattelen asiaa, niin ehkäpä on viisainta että vielä tänä iltana lähden pappilaan. Parooni — isähän minä aioin sanoa — voisi ehkä muuten ottaa ja kuolla ennenkuin laillisessa järjestyksessä on ehditty kolme kertaa kuuluttaa, ja luullakseni rovasti tällaisessa tapauksessa ei estele vihkimästä teitä vielä tänä iltana. Hyvästi nyt, isäseni, hyvästi armollinen äiti-rouvani! Toivoakseni teidän armonne vapaaherratar kestitsee parhaimmalla tavalla sulhastansa minun poissaollessani.

Pilkallisesti hymyillen pehtori otti lammasnahkalakkinsa ja läksi pois. Emännöitsiä, joka äkisti oli tullut loistavalle tuulelle, ei säästänyt hyväilyjään eikä pikkupalveluksiaan koettaen siten elvyttää vanhan paroonin synkkää katsetta, mutta turhaan. Velttona, tylsänä, puoleksi masentuneena hän istui korkeaselkäisessä tuolissansa ja näytti olevan aivan väliäpitämätön kaikesta, mitä hänen ympärillään tapahtui. Kun kaikki hänen mielitelevät kokeensa epäonnistuivat, kun ei edes kukkurapäinen teevadillinen vadelmahilloa voinut saattaa paroonia iloisemmalle mielelle, niin tuleva vapaaherratar astui ikkunan ääreen ja ajatellen tulevaa suuruuttansa antoi katseensa liittää Rautakylän mailla, sen verran kuin hän saattoi niitä pimeässä erottaa. Ulkona lakeuksilla raivosi yhä uudelleen hirvittävä myrsky ja lumituisku. Väliin kuului läheiseltä Näsijärven jäältä kuljeskelevien susien julmaa ulvontaa, ja myrskyyän ja ulvontaan sekaantui väliin heikko kulkusten ääni. Mutta emännöitsiä ei ihaillut luonnon rajua ja tuimaa kauneutta. Ruusunhohteiset, turhamaiset ja ylpeät ajatukset liikkuivat hänen mielessänsä ja hänen mielikuvituksensa loihti hänet tämän kauan haluamansa ihanan maatilan omavaltaiseksi hallitsijaksi sekä vapaaherrallisen arvon omistajaksi, jonka hän oli asettanut elämänsä kunnianhimoiseksi päämääräksi.

5. Yövieraita.

Jo meidän on aika palata matkustajaraukkojemme luokse Näsijärven autiolle jälle. He ovat jo tarpeeksi kauan saaneet harhailla yön kinoksissa ja susien epämieluisassa seurassa. Tokkopa he ehjinä sieltä suoriutunevat?

Kun vanha rouva Hjelm ja hänen tyttärensätytär eivät kauemmin saattaneet olla epätiedossa siitä, mitä ne hirvittävät äänet merkitsivät, joita jäältä kuului, ja mitä ne hoikat olennot olivat, jotka siellä täällä vilahtivat reen ohitse, niin he joutuivat kuolettavan tuskan valtaan. He olivat sekä kuulleet että lukeneet matkustajista, jotka olivat metsissä ja jäällä joutuneet sutten suuhun, ja he luulivat nyt joutuneensa saman julman kohtalon alaiseksi. Mutta mitä hirvittävämmältä heidän tilansa heistä tuntui, sitä innokkaammin he kokivat toisiltansa peitellä kauhistustansa. Senpä vuoksi he istuivat ääneti, vapisten ja odotellen; vanhus oli kyyristynyt kuomireen nurkkaan, mutta Lotta tähysteli lakkaamatta kaihtimien takaa ja odotti joka hetki petoeläinparven heittäytyvän hevosen niskaan ja raatelevan ajurin ja heidät itsensä.

Lotalta ei jäänyt huomaamatta, että Tuomas nyt ajoi aivan toiseen suuntaan, suorassa kulmassa edelliseen tiehen. Hän aavisti, että Tuomaan vihdoinkin oli täytynyt luopua itsepäisyydestään pakottavan hädän tähden, ja hän oli niin usein ennenkin oppinut tuntemaan Tuomaan hidasluontoista rohkeutta, järkähtämätöntä uskollisuutta ja hyvää valintakykyä, että hän siitä sai uutta lohdutusta. Mutta lopulta kävi hänelle, joka luonnoltansa oli hyvin puhelias, äänettömyys suorastaan sietämättömäksi, ja hän alkoi uutta keskusteluinnetta isoäitinsä kanssa.

— Panetko pahaksesi, isoäiti, jos kysyn sinulta jotain?

— Miksikä sitä panisin pahakseni?

— Niin, isoäiti, eräs seikka on minua ihmetyttänyt. Aina ennen, kun minä pyysin päästä Hammilaan Dahlenilaisten luo, niin sinä vastasit: lapsi kulta, ei meillä ole varaa ajaa huviksemme kahdeksan peninkulmaa edestakaisin. Mutta eilen sinä sanoit, isoäiti, minun puhumattani sinnepäinkään: kas niin, Lotta, laittaudu kuntoon, sinä saat tahtosi, sillä huomenna me matkustamme Hammilaan, me molemmat yhdessä.

— Ihmetyttääkö se sinua, että minä läksin sinun mukanasasi? Ethän sinä voinut matkustaa ilman kaitsiata, varsinkin kun nuori herra von Dahlen on kotosalla. Minä olen huomannut, että hän on sangen *aimable* [rakastettava] sinua kohtaan, Lottaseni.

— Mitä sinä sanot, isoäiti! Olemmehan me hyvät ystävät, Rikhard serkku ja minä, mutta eihän siinä mitään pahaa ole, varsinkin kun olemme olleet tuttavat lapsuudestani saakka. Tiedäthän, isoäiti, että minä tahdon käydä tervehtimässä Sofia ja Augusta von Dahlenia, ja sitäpaitsi ei Rikhard nyt ole kotona, hänet vihittiin papiksi jouluna ja määrättiin en tiedä minne. Mutta sinä et vastannut, isoäiti, kysymykseeni, minkätähden sinulle juuri nyt tuli niin kova halu Hammilaan, kun minä ennen moneen vuoteen töin ja tuskin olen saanut sinua pistäymään ovesta ulkona.

— Niin, Lottaseni, se on eri asia. No, miksikä en voisi sitä sinulle sanoa, koskapa olen sanonut niin paljon muutakin? Viime sunnuntaina minä tulin puhuneeksi vanhan lukkarin emännän kanssa, joka nuoruudessaan palveli majuri von Dahlenin talossa, ja häneltä minä kuulin jotain, joka minua suuresti liikutti. Me tulimme nimittäin puhuneeksi entisistä ajoista ja aivan äkkiä lukkarinemäntä sanoi: Ettekö, armollinen everstinna, koskaan ole löytänyt vihkimätodistustanne? — Vihkimätodistustaniko? kysyin ihmeissäni. — Niin, kyllä sen täytyy olla olemassa, sanoi hän, sillä minä kuulin majurivainajan kerran sanovan: — Minne hiiteen Drakenhjelm lienee hukannut tuon vihkimätodistuksen? Synti ja häpeä, että hänen leskensä karkoitetaan Rautakylästä; ja kuitenkin Drakenhjelm on itse näyttänyt minulle todistuksen; kerran kun me olimme tuollaisissa nuortenmiesten puuhissa, niin hän, jottei hänen olisi tarvinnut olla mukana, salavihkaa minulle kuiskasi olevansa naimisissa.

— Kuinka ihmeellistä! Mutta miksikä ei kunnan majuri voinut todistaa tätä sinun eduksesi, isoäiti!

— Sanohan muuta, Lottaseni! Mutta, lisäksi lukkarinemäntä, majuri ei voinut sitä asiata vanhoa, sillä ensiksikin herrat olivat siinä tilaisuudessa hiukan iloisia ja toiseksi hän näki todistuksen lukematta mitä se sisälsi, ja piti koko juttua pilana. Mutta käsitäthän, Lottaseni, että tuo tieto sai kaikki vanhat muistot ja kauan sitte rauenneet toiveet sielussani virkoamaan. Vastustamaton halu pakotti minua matkustamaan Hammilaan tiedustellakseni vanhalta majurinrouvalta, mitä hän mahdollisesti tietää tästä ihmeellisestä todistuksesta, jonka olemassaolosta minulla tähän asti ei ole ollut aavistustakaan.

Samassa pysähtyi reki uudelleen, ja jäi hevosen muutamia kertoja turhaan nykäistyä valjaitaan, paikalle seisomaan. Lotta kurkisti ulos. Vyötäisiään myöten Tuomas seiso i lumessa ja syötti hevoselle leipää. Mutta se ei näyttänyt nälkäiseltä, se liipotti korviansa, liehotti sieramillaan ja vapisi koko ruumiissaan. Pian keksittiin syy. Kolme tai neljä suurta sutta näyttäytyi parinkymmenen askelen päässä, väliin pistäytyen piiloon, mutta palaten heti takaisin entistä kätteliäämmin.

Tuomas koki parastansa. Hän läimähytti piiskansiimalla, hän iski tulta, hän huusi hoilautti ääneensä. Mutta kaikki oli turhaa, sudet kiersivät yhä lähempää. Uskollinen renki tuumi jo laskea hevosen valjaista irti ja antaa sen pelastaa itsensä; hänen puolustusaseeksensa jäisi aisa, jolla hän, Tuomas, viimeiseen saakka puolustaisi rekeä. Mutta lumi oli niin epätasaista ja paikoittain niin syvää, että hevonen varmaan ennen pitkää olisi joutunut susien saaliiksi voimatta sittenkään pelastaa hengellensä toisia.

Vaivoin vain rohkeimmat pedot saatiin karkoitetuksi: jo nähtiin sutten silmien kiiluvan ja kuultiin niiden verenhimoisten kitojen huohottavan. Silloin Tuomas tarttui molemmin käsin viimeisiin heiniin, jotka olivat reen etupuolella, heitti ne jäälle ja sytytti ne palamaan taulalla ja tulikivipuikolla. Kirkas liekki leimahti korkealle, ja sen nähdessänsä pedot vetäytyivät pois. Leveällä lavallaan nosti Tuomas reen kinoksesta, läimähytti hevosta ruoskalla ja pääsi suojattineen kaikeksi onneksi lakealle jäälle, missä lunta oli ohuemmalta ja kulku sujui helpommin. Hevonen, joka huomasi voivansa paeta, ponnisti

viimeiset voimansa ravakkaan nelistykseen, ja jonkun ajan kuluttua matkustajamme saapuivat rantaan, jossa he iloksensa huomasivat tien jälkiä.

Tuomas ohjasi suoraan suurta kartanoa kohti järven rannalla. Hänestä oli yhdentekevää ken siellä asusti, hän oli vaaranalainen ja suomalainen vieraanvaraisuus oli hänelle ennestään tuttua, ja siinä kylliksi. Hän ajoi kartanolle. Samassa tuli häntä vastaan pieni reki, yksi nainen ajaja sisässä. — P—ru viekoon, kajahti molemmin puolin, kun vaivoin päästiin sivuuttamaan.

Kartano, johon Tuomas ajoi rouvasväkensä, ei ollut mikään muu kuin vanha Rautakylä Näsijärven rannalla. Tuomas ei itse koskaan ollut käynyt siellä eikä Lotta liioin ja rouva Hjelm, — hän, joka tunsu tämän paikan paremmin kuin kukaan muu — hän oli sokea. Ajettiin siis pihaan, tietämättä mihin oli jouduttu, ja tosiaankin hyvään aikaan sinne päästiin, sillä tuskin uskollinen hevonen oli laahannut kuormansa portaitten eteen, niin se vaipui maahan eikä koskaan siitä enää pystyyn kohonnut.

Tuomas kiiruhti irrottamaan sortunutta hevosta valjaista ja Lotta tarttui isoäitiään käsivarteen kiinni ja talutti hänet korkeita portaita myöten ylös etehiseen. — Missä me olemme? — kysyi vanhus.

— En tiedä, — vastasi tyttö eteisessä ja hapuili ovea pimeässä. Ovista oli kaksi lukossa; ei ketään ihmistä näkynyt, sillä palvelusväki asui toisella puolella. Kaikeksi onneksi oli vielä kolmaskin ovi, joka oli taipuvaisempi. Lotta ja vanha rouva astuivat sisään emännöitsiän huoneeseen. Ei ketään näkynyt, mutta pöydällä paloi kynttilä, huone oli lämmin ja molemmat naiset riisuiivat yltään päällimmäisimmät vaatteensa tuollaisen mieluisan tunteen vallassa, jota jokainen tuntee tullessaan ulkoa talvipakkasesta mieluisaan huonelämpimään.

Tämän sekä vanhan paroonin huoneen välillä oli vielä toinen, jota emännöitsiä käytti vaatesäiliönä, mutta jota myöskin pidettiin lämpimänä. Ovi oli sinne auki, ja kun Lotta hetken aikaa oli turhaan odottanut, niin hän uskalsi astua sinne. Hän kuuli ääniä viereisestä huoneesta ja erotti selvästi seuraavat sanat:

— Mutta Lisette, jos rouva Hjelm vielä elää? Jos hän kerran tulee vaatimaan Rautakylää takaisin?

— Joko te taas veisaatte samaa virttä, parooni? Kas niin, olkaa järkevä; rouva Hjelm on jo aikoja sitte kuollut, niin kerrotaan. Mutta jos hän elää ja joskus näyttäytyy täällä Rautakylässä, niin minä en vastaa siitä, mitä voipi tapahtua, niin totta kuin minun nimeni on Lisette Hallström ja parin tunnin kuluttua olen teidän laillinen vapaaherrainen puolisonne.

Lotta, joka oli tarttunut lukkoon, hätkähti kauhukseen kuullessaan nämät uhkaavat sanat, jotka liiankin selvästi ilmaisivat hänelle, minne ja kenen luo he olivat joutuneet. Tämä kartano oli Rautakylä, sitä hän ei voinut enää kauemmin epäillä, vapiseva ääni tuolla sisällä oli vanhan parooni Drakenhjelm ja tuo nainen, joka lausui niin kauhistuttavia sanoja, oli sama Lisette Hallström, jota isoäiti turhaan oli etsinyt niin monena vuonna, ja joka nyt oli kääntynyt hänen veriviholliseksensa. Ihmeellinen sattuma! Kauhea valinta! Tuolla ulkona yö, pakkanen ja nälkäinen susilauma, täällä sisällä itsekkäisyyttä, vihaa ja kuolemaa! Sudet ainakin olivat armeliaampia kuin ihmiset, sillä ne tappavat ilman koston ja vihan himoa! Mutta — eikö hevonen ollut sortunut maahan ja pako mahdoton? Ei ollut muuta valinnan varaa, kuin jäädä. Ehkäpä isoäiti oli vuosien kuluessa niin muuttunut, ettei häntä enää tunneta; varsinkin jos Lotta ilmoittaisi jonkun vieraan nimen. Ehkäpä matkustaville suotaisiin yksityinen huone, jossa he tunteettomina saattaisivat viettää yötä ja aamulla jatkaa matkaa kyytihevosella. Mutta isoäiti ei saisi aavistaa, mihin vaaraan hän oli joutunut. Täytyi keksiä joku syy nimen salaamiseen.

Kaikki nämä ajatukset risteilivät Lotan sielussa. Luonto ja kasvatusta olivat tehneet hänet päättäväisemmäksi, kuin mitä hänen ikäisensä tytöt tavallisesti ovat. Hän palasi kiireesti isoäitinsä luo, mutta huone oli pimeä, ja hän kompastui tynnyyn, joka oli lattialla. Siitä syntyi melua ja se kuului heti emännöitsiän epäileviin korviin.

Ovi avautui. Emännöitsiä tuli huoneesta.

— Mitä se on? — huusi hän kimakalla äänellä. — Varkaita! Varkaita! Auttakaa! — eikä paljoa puuttunut, ettei hän heti karannut Lotan kimppuun, joka sillä välin oli noussut ylös.

Mutta Lotan rohkeus lisääntyi vaaran mukana. — Suokaa anteeksi, hyvä rouva, — sanoi hän niin levollisesti kuin suinkin; — me olemme täällä, kaksi matkustavaa naista, isoäitini, kapteeninrouva Holmqvist ja minä, me olemme ajaneet harhaan tässä hirveässä rajuilmassa, olleet hengenvaarassa susien ahdistamana, hevosemme on sortunut, eikä meillä ollut muuta neuvoa kuin turvautua herrasväen vieraanvaraisuuteen ja pyytää suojaa täällä huomisaamuun saakka.

Vanha nainen tarkasteli Lottaa läpituokein katsein kiireestä kantapäähän saakka. — Matkustavia naisia, susia, sortunut hevonen? Lorunlarua! Pitäisikö ehkä antaa yösijaa kaikille roskajoukkioille, joita kuljeksii maanteilla? Ei täältä liikene huoneita.

Tuo muuten niin viekas ja mielinkieline emännöitsiä pikaistui tällä kertaa, niinkuin tavallisesti, kun hänen sappensa kiehahti. Eikä vieraskäynti olisi voinut sattua hänelle sopimattomampaan aikaan kuin tällä hetkellä, jolloin hänen koko elämänsä pyrintö oli täyttymäisillään. Ilkeydessään hän kokonaan unohti, että vanha parooni, jolla oli peräti toisellinen käsitys vieraanvaraisuudesta, kuuli huoneensa hänen kiivaat sanansa.

Lotta vastasi oikeutetulla harmilla: — Hyvä rouva, te saatte olla varma siitä, että tämmöisen vastaanoton jälkeen ainoastaan välttämättömin pakko voipi saada meidät jäämään teidän vastuksiksenne. Mutta meidän tilamme on sellainen, että minun vielä kerran täytyy uudistaa pyyntöni ja anoa teiltä kattoa päämme päälle, vaikkapa ette soisi sitä meille muualla kuin palvelusväkenne huoneissa. Me kyllä mielellämme palkitsemme vaivanne.

Emännöitsiän kielellä pyöri jo uusi tiuskiva kierto, kun vanha parooni, joka oli avonaisesta ovesta kuunnellut keskustelua, ja joka arvattavasti oli vierasten tulosta paljoa enemmän mielissään, tuli ulos huoneesen ja lausui entisen vanhan hovimiehen tapaan: — Ei, herran tähden, suloinen ystäväni, te käsitätte aivan väärin minun emännöitsiääni. Suokaa hänelle anteeksi, pikku mamseli; hämmästyksissään hän on tullut lausuneeksi vähemmän sopivia sanoja. Naiset ovat erittäin tervetulleet, olkaa hyvät, älkää kursailko, suloinen ystäväni, riisukaa päällysvaatteenne!

6. Kohtaus viidenkymmenen vuoden perästä.

Viisikymmentä vuotta on tosin hitunen ijankaikkisuudesta, se on kyllä totta, mutta kuinka paljon muutoksia ne vaikuttavatkaan ihmisen elämässä! Jos oma veljesi, jos nuoruuden-rakastettusi, jota et ole tavannut näin moneen vuoteen, odottamatta, valmistamatta astuisi luoksesi, niin onko luultavaa, että hänet silloin tuntisit? Ja jos yhtä pitkän ajan kuluttua luoksesi tulee vihamiehesi, joka on tehnyt sinulle pahaa, joka on katkeroitannut elämäsi ja jota kaikella tavalla olet kokenut unhottaa, niin kuinka tuntisit hänet, kun yksin hänkin, jota sydämesi on syvimmin lempinyt, on vieraantunut silmäsi katseelle?

Täällä Rautakylässä oli nyt samaan huoneesen yhtynyt kolme henkilöä, jotka eivät olleet tavanneet toisiansa sen jälkeen kuin olivat toisensa kohdanneet Kustaa III:n hovissa Tukholmassa vuonna 1788. Nämä viisikymmentä vuotta, jotka olivat haihtuneet ijankaikkisuuteen, mitä muutoksia ne olivatkaan tuoneet mukansa! Missäs oli nyt tuo ilkkuva hoviherro, tuo ylpeä ja hieno parooni Magnus Drakenhjelm, joka kohteli naista leikkikalunansa ja tahtoi pakottaa veljensä morsianta avioliittoon, jota tämä inhosi. Oliko tämä vanhus sama henkilö, tämä haudan partaalla seisova, koreihin repaleihin puettu ukko, joka itse oli joutunut leikkikaluksi naisen käteen, joka vapisi emännöitsiänsä vihaa, joka etsi jotain syytä, millä saisi toistaiseksi lykättyksi avioliiton, jota inhosi ja johon ainoastaan häpeällinen pelko saattoi häntä pakottaa? Niin, hän se oli, ja mitkä nöyrytykset pitkien vuosien kuluessa olivatkaan saattaneet näin muuttaa kaikki entisen irvikuvaksi?

Usko minua, lukijani, on olemassa kosto, joka etsiskelee ihmisen pään päälle hänen entiset syntinsä ja himonsa. Ylpeä omanvoiton pyytjä, kuka voi sinulle vakuuttaa, ettet kerran vielä rappeutuneena ja voimattomana, ole oman itsesi irvikuvana?

Ja nämä molemmat naiset, jotka kumpikin olivat olleet nuoret ja kauniit viimeksi toisensa tavatessansa, — toinen hovin loistavana tähtenä, mutta rakkauden ja kevytmielisyyden sokaisemana; toinen yksinkertaisena kamarineitsyenä, mutta hänkin yhtä hyvin kunnianhimon ja itsekkäisyyden sokaisemana; toinen käskiänä, toinen käskyläisenä; olivatko tosiaankin samat henkilöt nämä molemmat kuihtuneet, rypyiset, harmaahapsiset naiset, jotka nyt kohtasivat toisensa saman katon alla monen monituisen vuoden kuluttua, jotka toiselle olivat olleet täynnä kärsimystä, toiselle täynnä juonia? Niin, ne ne olivat, mutta ulkonaisesti olivat osat vaihtuneet; entinen palveliatar esiintyi hallitsiana ja entinen käskyjenkajaja seisoi nöyrästi odotellen ovella.

Kun parooni niin äkkiarvaamatta puuttui puheesen, niin emännöitsiä huomasi hätiköineensä, eikä hänellä ollut muuta valinnan varaa, kuin näyttää iloista naamaa ja toimittaa vieraat tieltä, ennenkuin Sebastian palaisi papin kanssa kotiin. Siksipä hän kääntyi vieraitten puoleen mielistellen, jota hän kyllä osasi, kun niiksi tuli, ja sanoi: — Niin, naiset ovat hyvät ja riisuutuvat, älkääkä kursailko! Pyydän anteeksi, jos olen vastoin tahtoani sanonut jotakin sopimatonta. Hyväinen aika, minä niin säikähdyin, sillä, nähkääs hyvät herrasväet, täällä maalla saa pitää silmänsä auki, Herra ties; sentähden ei aina kiireessä tule olleeksi kohtelias vieraille.

Vanha parooni, joka oli heikkonäköinen, katseli molempia matkustavaisia niin läheltä, kuin soveliaisuus salli, ja tuli siihen päätökseen, että toinen oli vanha ja ruma ja toinen nuori ja kaunis. Ja vanha parooni oli asiantuntia, siitä saattoi olla varma. — *Ma foi* [Totta tosiaan], surkea ilma, hyvät naiset, — sanoi hän. — Olkaa hyvä ja istukaa, armollinen rouva! Vai sudet teitä hätyyttivät? Pikku

mamseli on vielä aivan kalpea pelästyksestä; minä lyön vetoa, että pakkänen muuten ei olisi ollut punaamalla hänen kauniita poskipäitänsä. Mikä nimenne, saanko kysyä? Lotta? No, pikku Lotta mamseli, olkaamme huoleti. Täällä me emme ole sudenluolassa. *Mon dieu* [Jumalani], muistanpa talven, jolloin ajoin Tukholmasta Eklunshofiin... Minulle oli suotu armo seurata hänen majesteettiansa, joka ajoi aivan edelläni; parooni Essen ja minä tulimme seurueen kanssa jäljissä. Oli kuutamoilta maaliskuussa. Äkkiä näen, kuinka hänen majesteettinsa käskee ajurin pysäyttää hevoset. Pistoolinlaukaus pamahtaa, ja sitä seuraa vielä toinen ja kolmaskin, ja kun katson ympärilläni, näen kahden suuren suden löntystävän metsään. Aina kuningas ampuu harhaan, sanoi Essen ja naurahteli. Mutta se todistaa, kuinka tunkeileviä sudet ovat.

Näiden sanojen johdosta vanha rouva Hjelm rupesi vapisemaan, mutta emännöitsiä, joka syyllä pelkäsi, että parooni, kerran päästyänsä juttuamaan hänen majesteetistansa, turhalla puhelulla kuluttaisi häneltä aikaa, jonka jokainen minuutti oli kallis, kiiruhti paraalla tavalla pääsemään vieraista erilleen. — Rouva on varmaankin hyvin väsynyt, — sanoi hän. — Jos naiset tyytyvät everstivainajan huoneeseen, tai — hän oikaisi puhettansa — punaiseen kamariin, niinkuin me sitä myöskin nimitämme, — niin minä saatan herrasväen sinne, sytytän takkavalkean uuniin ja lähetän sisään yksinkertaisen iltaisen.

— Mutta Lisette, annahan meidän jutella hetkinen sillä aikaa, kuin sinä valmistat sitä mitä talo voi tarjota, — sanoi parooni, joka oli paljoa levollisempi mieleltänsä vieraiden seurassa.

— Suokaa anteeksi, herra parooni, — sanoi Lotta, — isoäitini on väsynyt ja säikähdyksissään matkasta. Jos sallitte, niin menemme mielellämme makuulle, ja te, rouva, älkää vaivautuko illallista puuhaamalla.

Mutta parooni oli itsepäinen. — Minusta tuntuu, — sanoi hän, — ikäänkuin olisin nähnyt teidät ennen, hyvä rouva. Saanko luvan kysyä, teidän armonne, missä rykmentissä teidän miehenne palveli?

— Minun isoisäni, — kiiruhti Lotta vastaamaan, — ei palvellut missään rykmentissä, hän oli merikapteeni.

— Minun mieheni, — vastasi vanha rouva Hjelm, huomaamatta Lotan vastausta, — minun mieheni palveli ratsumestarina uusmaalaisessa rakuunarykmentissä, mutta hänet muutettiin sittemmin.

— *Ma foi*, teidän armonne, teidän miehenne on varmaan ensimmäinen merikapteeni, joka samalla on ollut ratsumestari. Siitä johtuu minun mieleeni eräs juttu, joka suuresti huvitti hänen majesteettiaan. Tukholmassa oli eräs nuohoojavanhin, joka samalla oli luutnanttina porvarisväessä. Kerran hänen majesteettinsa antoi päivälliset porvaristolle...

— Hyvänen aika, rakas mamseli, — kuiskasi emännöitsiä Lotan korvaan, — nyt parooni pääsee vauhtiin, ja sitte häneltä riittää juttuja koko yöksi. Sanokaa, että olette kovasti väsyneet; minä pistäydyn pikimiten asettamaan punaisen kamarin kuntoon.

Tuskin emännöitsiä oli ovesta ulkona, niin parooni paikalla keskeytti kertomuksensa ja kuiskasi huomattavalla kiireellä: — Suokaa anteeksi, arvoisat naiset, ketä tahansa lienettekin, taivas on lähettänyt teidät tänne tänä iltana. Minä pyydän teitä, sekä minun että teidän itsennekin tähden, jääkää tähän huoneeseen, katsokaas, hyvät naiset, asian laita on sellainen, että minun emännöitsiäni on ilkeä ihminen, — hän voi tehdä vaikka mitä.

— Taivaan nimessä, hyvä herra, missä me olemme, ja kuka te itse olette? — huudahti vanha rouva vapisten.

— Mutta kuka te olette? — huudahti parooni yhtä kiihkeästi, sillä äänessä oli vivahdus, joka sai hänet hämmästyämään.

— Ei, isoäiti, ei, herra parooni, älkää kysykö, — oman rauhanne tähden, älkää kysykö enempää! — sanoi Lotta kiireesti ja levottomasti. — Lähdetään pois, lähdetään heti paikalla! Renkimme Tuomas saapi nukkua ovemme ulkopuolella.

— Ei, minä en päästä teitä, hyvä rouva, ennenkuin ilmaisette oikean nimenne! Oi, *mon dieu*, olisitteko te...

Samassa emännöitsiä astui sisään.

— Ja sitten, — jatkoi parooni, ikäänkuin hän yhä vielä kertoisi juttujaan, — sitten kuningas naurahti ja sanoi nuohooja-luutnantille: — Rakas Lundqvist, se oli miehen nimi — rakas Lundqvist, te ette tosiaankaan ole ensimmäinen sotilas, joka on ryöminyt kivien taakse tulen ja savun tieltä, mutta kuitenkin kohonnut korkealle maailmassa. Mutta myöntäkää, *mon cher ami* [rakas ystäväni], että ainakin olette

ensimmäinen, jolle se on ollut kunniaksi.

Emännöitsiä tarkasteli pikaisella, terävällä ja epäluuloisella katseellaan näitä kolmea henkeä, jotka hän äsken varomattomuudessaan oli jättänyt yksikseen. Portailta hän oli tavannut Tuomaan ja kysynyt häneltä keitä matkustavaiset olivat. Ilman mitään epäluuloa hän oli vastannut: — Rouva Hjelm ja mamseli Ringius. Ilkeä nainen kauhistui. Hän näki pelottavan sattuman uhkaavan hänen tuumiaan; hänen täytyi ehkäistä seuraukset, mutta kuinka? Ja kenties se ei ollutkaan sattumus? Ehkäpä nämä kaksi naista varta vasten olivat uskaltaneet tulla tänne lyödäkseen hänet laudalta? Oi, — he saisivat katua uhkarohkeuttaan!

Tärkeintä oli nyt vaan salata paroonilta hänen vieraittensa oikeata nimeä. Voi kuitenkin, jos hän sen jo tiesi! Hänen vihansa emännöitsiään, hänen toivonsa vapautua avioliitosta, omantunnonvaivat, jotka eivät koskaan täydellisesti olleet vaienneet hänen rinnassaan, ja joita emännöitsiän, paroonin pahan hengettären, oli onnistunut ainoastaan hiljentää, mutta ei kokonaan hävittää sillä vakuutuksellaan, että pappi, joka vihki everstin ja hänen puolisonsa, oli vain valepukuinen rakuuna, — kaikki nämä yhdistettyinä vaikuttaisivat sovinnon paroonin ja hänen kälynsä välillä, ja tämän sovinnon hintana olisi... Rautakylä!

Sitä täytyi estää mistä hinnasta hyvänsä.

Sellaisten ajatusten valtaamana emännöitsiä astui sisään ja huomasi kauhuksensa, että jotain erinomaista oli tapahtunut hänen lyhyen poissaolonsa aikana. Hän päätti tavallisella julkeudellaan keskeyttää kaiken yhteyden paroonin ja matkustavaisten välillä. Senpä tähden hän kääntyi isäntänsä puoleen ja lausui tutulla, terävällä äänellensä, joka ei kärsinyt mitään vastaväitteitä: — Mutta mitä te ajattelette, parooni, seisotte täällä ulkona ja hankitte itsellenne kuoleman! Kas niin, nyt te menette kauniisti omaan huoneeseen, ja herrasväet ovat hyvät ja seuraavat minua punaiseen kamariin, minä näytän teille tulta.

Mutta paroonin kiihko oli taaskin kohonnut ylimmilleen, niinkuin kerran ennenkin tänä iltana, — viimeinen surullinen jäännös hänen isännysvallastansa. — Ystäväni, — sanoi hän, ottamatta kuuleviin korviin emännöitsiän mahtisanoja, — mene ja pidä huoli siitä, että saamme illallispyöydän katetuksi tähän huoneeseen. Minä toivon, etteivät naiset kiellä minulta huvia saada nauttia iltaista teidän kansanne, vaikka minä saan pyytää anteeksi ruokasalin kehnoutta.

Emännöitsiä, joka myöskin oli äärimmäisiin kiihtynyt, valmistautui voimankoetukseen, mutta hän tuli ennätetyksi. Vanhan rouva Hjelmien mielestä tämä kohtaus oli ollut niin kiusallinen, monet vanhat haavat oli revitty auki ja uusia epäluuloja oli herännyt hänen mielessänsä, niin ettei hän millään ehdolla tahtonut kauemmin siellä viipyä. Sentähden hän tarttui Lottaa käsivarteen ja sanoi: — Tule, lapseni, herra parooni suo meille kyllä anteeksi, me olemme niin väsyneet, että mielellämme panemme heti maata. Nöyrin palvelianne, hyvä herrasväki!

Ja hän läksi pois Lotan kanssa, joka seurasi mielellään mukana. Parooni seiso yllätettynä ja epäröivänä, emännöitsiä riensi käyttämään hetkeä heti hyväksensä ja työnsi isäntänsä teeskennellyllä hyväntahtoisuudella sisempään huoneeseen, otti lyhdyn käteensä ja seurasi matkustavaisia eteiseen.

— Minä en näe Tuomasta, — sanoi Lotta kulkiessaan avonaisen eteisen oven ohitse.

— Hän on saanut yönsien renkituvassa, jonne herrasväen tavarat myöskin nostettiin, — vastasi emännöitsiä. — Luultavasti hän jo nukkuu.

— Olkaa kuitenkin niin ystävällinen, hyvä rouva ja antakaa hänelle sanaa, että hän heti tulee huoneeseemme. Minulla on hänelle jotakin sanottavaa huomisesta matkasta.

— Sen kyllä teen, pikku mamseli.

Itsekseen emännöitsiä ajatteli: — Kun minä vaan tästä herrasväestä pääsen, niin minä jätän heidän Tuomaansa Sebastianin luotettavan Eljaan huostaan ja annan sen määräyksen, ettei häntä koko yönä saa laskea ulos. Mies näytti äkäiseltä. Täytyy valmistautua kaikkeen.

7. Punainen kamari.

Suuresta eteisestä johti, niinkuin edellä jo mainittiin, kolme ovea talon sisähuoneihin; sellaisesta laitoksesta, jota me sanomme tampoeriksi, ei siihen aikaan, jolloin Rautakylä rakennettiin, ollut aavistustakaan. Kun noustiin portaita ylös, niin oli suoraan vastassa suuren salin lukittu ovi; vasemmalla kädellä taaskin oli se ovi, jota tavallisesti pidettiin auki ja siitä päästiin niihin huoneihin,

jotka nyt olivat emännöitsiän käytettävänä, mutta joissa ennen talon rouva oli asustanut. Oikealla oli kolmas ovi siihen rakennuksen sivustaan, jossa aina ennen kartanon isäntä oli majoittunut, mutta joissa Magnus parooni ei viihtynyt, sentähden että kaikki siellä muistutti häntä hänen onnettomasta veljestänsä. Samoin kuin vastakkaisessakin sivustassa, niin tälläkin puolella oli kolme huonetta. Täten siis lukuunottamalla salin, joka oli keskellä rakennusta, koko asuntoon kuului seitsemän suurta huonetta. Sitäpaitsi oli emännöitsiän huoneitten puolella pienempi ulkoneva osa, jossa oli pehtorin huone, keittiö, kyökkikamari ja naispalveliain huone. Renkien asuntona oli erityinen rakennus pihan puolella.

Emännöitsiä avasi oikeanpuolisen oven. Ei tuntunut hauskalta astua kylmästä eteisestä yhtä kylmään huoneeseen, joka oli sitä lähinnä. Lyhty valaisi aaveentapaisella loistollansa tomuisia ja koinsyömiä huonekaluja, jotka näyttivät todistavan, ettei huone ollut moneen aikaan ollut käytännössä. Mutta tähän ei pysähdyttykään. Käännettiin vasemmalle ja tultiin yhtä kylmään ja kolkkoon huoneeseen, kuin edellinenkin oli ollut. — Huu, ajatteli Lotta, aikookohan tuo noita antaa meidän paleltua täällä kuoliaaksi?

Nainen, joka kävi lyhty kädessä edellä, avasi vielä kolmannenkin oven vastapäätä edellistä, ja mieluisa lämpö virtasi tulioita vastaan. Asian laita oli sellainen, että kun vanhan paroonin terveys kävi päivä päivältä yhä huonommaksi, niin emännöitsiä ja hänen arvoisa poikansa, jotka alituisesti odottivat sitä ratkaisevaa hetkeä, jolloin lähetettäisiin pappia hakemaan, olivat jo viikon päivät lämmityttäneet tätä muuten aivan asumatonta huonetta papin varalle.

Tänne emännöitsiä pysähtyi vieraittensa kanssa ja sytytti tulen pariin pöydällä seisovaan kynttilään. — Suokaa anteeksi, hyvä herrasväki, ettei täällä ole kaikki niin hyvässä kunnossa, kuin olisimme toivoneet, — sanoi hän mielistelevästi. — Täällä maalla käy niin harvoin vieraita, eikä paroonia liioin seurustelu huvita, niin että tämä huone on ollut käyttämättä monena herran vuotena. Parooni on jo kauan aikaa ollut ihmisarka ja vanhuudenheikko, niin että häntä saa hoitaa kuin pientä lasta. Ajatelkaahan, hyvä herrasväki, hän ei voi kärsiä lähimpiä sukulaisiaan; Jumala tiesi, mikä lienee syynä, mutta hän inhoo omaisiaan. Usein minä olen sanonut hänelle: Rakas parooni, ei ole oikein eikä kristillistä ajatella sellaista omaisistansa, mutta siihen hän aina vastaa: Älä siihen asiaan sekaannu, Lisette, minulla ei ole sukulaisia, enkä tahdo semmoisia saada, ja jos minulla olisi niitä, niin kavahtakoot tänne tulemasta, — minä voisin vaikka murhata heidät. Jumala varjelkoon sellaisesta puheesta, rakas parooni, vastaan minä, mutta hän on nyt kerran sellainen, enkä minä neuvoisi ketään, joka luulee olevansa hänen sukulaisensa, näyttäytymään täällä. Mutta minähän kulutan tässä aikaa pakinoillani, niin ettei herrasväki pääse levolle. Tässä olisi voita ja leipää, aivan yksinkertaisesti vain, pitäkää hyvänänne ja nukkukaa makeasti, hyvä herrasväki!

Emännöitsiä poistui huoneesta.

Molemmat matkustavaiset olivat nyt kahden kesken ja he käyttivät tilaisuutta hyväksensä tutustuaksensa tarkemmin huoneeseen. Lotta laskei alas käärekaihtimet, ja niiden mukana syöksyi oikea tomupilvi alas. Sitten hän otti kynttilän käteensä ja valaisi uteliaasti seinä.

Huone oli jokseenkin suuri ja, samoin kuin kaikki muutkin Rautakylän huoneet, sangen korkea. Entiset, kallisarvoiset punaiset seinäpaperit, joista huone oli saanut nimensä, olivat repaleina: laastatusta katosta oli suuria kappaleita pudonnut alas ja paljaat paikat olivat kosteudesta mustuneet. Lattian öljymaalaukset olivat paraiten säilyneet, paikoittain oli vaan huoneeseen tippunut vesi jättänyt pilkkuja jälkeensä. Vasemmalla ovesta, josta matkustavat olivat tulleet sisään, oli vielä toinen ovi, joka avautui saliin, mutta se oli nyt lukossa. Tämän oven toisella puolella oli suuri, komea ja hyvin säilynyt uuni komeroineen, joissa oli Fredrik II:n rintakuva. Oven toisella puolella taas oli sirotekoinen pähkinäpuinen lipasto.

Vastapäätä sisäänkäytävää oli kaksi ikkunaa, jotka avautuivat puutarhan puolelle ja niiden välissä kullattu pystykuvastin pöytineen. Oikealla puolella oli suuri uutimilla varustettu vuode, jonka arvatenkin kallisarvoiset verhot olivat otetut pois ja luultavasti käytetyt emännöitsiän pyhätöpöhameeksi. Koko kalustolla oli kankea ylimyksellinen ulkonäkö, vaikka se olikin rappiolla; mutta nojatuolit taaksepäin kaarevine nojineen ja silkipäällyksineen olivat tavattoman mukavat.

Sillä aikaa kuin Lotta oli tässä tutkimuspuuhassansa, oli vanha rouva Hjelmkin erityisesti jännitettyllä uteliaisuudella hapuillut ympäri huonetta ja oli kädellään sivellyt kaikkia esineitä. Kun hän kosketti vuodetta ja huomasi että verhot siitä olivat poissa, niin hän säpsähti ja mietti hetken aikaa; sitten hän pudisteli päätänsä, astui edemmäksi, tuli uunin luo ja kopeloi komerossa, kosketteli rintakuvaa ja nyökkäytti päätänsä, ikäänkuin hän olisi löytänyt etsittävänsä; sitten hän jatkoi tutkimisiaan ja nyökkäytti jälleen päätänsä samalla tavalla kosketellessaan lipastoa ja kuvastinta. Vihdoin hän sanoi hiukan väräjäväällä äänellä:

— Lotta, tiedätkö missä me nyt olemme?

— Minä en ole kysynyt. — vastasi tyttö, joka niin kauan kuin mahdollista tahtoi pitää salassa paikan nimeä.

— Tiedätkös, Lotta, minä olen vanha ja sokea, mutta on asioita, joita ihminen ei voi koskaan unohtaa, ja joista hän ei voi koskaan erehtyä. Me olemme Rautakylässä, isoisäsi makuuhuoneessa. Hyvä Jumala, mikä kohtalon sallimus! Me olemme saman katon alla kuin Magnus paroonikin ja minä olen puhunut hänen kanssansa!

— Se ei voi olla mahdollista, isoäiti!

— On kyllä; minä, joka en neljäänkymmeneen vuoteen ole ollut täällä, voin tarkoilleen kuvailla sinulle jokaisen kalun täällä, vaikkapa aika ja ihmiset ovat paljon muuttaneet. Tuo kuvastin on kullattu; ylimpänä koristeiden keskellä näet vapaaherraisen kruunun lohikäärmeen pään yläpuolella; se on isoisäsi vaakuna. Rintakuva tuolla kuvaa Fredrik II:sta ja vuoteen uutimet, jotka nyt ovat otetut pois, olivat kiinnitettyt kullatulla, pronssisella, nelijalkaisella lohikäärmeellä.

— Se on vielä paikoillaan.

— Aivan oikein. No, katsos, minun muistini ei petä! Mutta minä kerron sinulle jotain, jota sinä, eikä liioin kukaan muukaan tiedä. Nousehan tuolille ja katso, onko lohikäärmeen oikeanpuolinen takajalka kiinnitetty seinään rautakynnellä.

— On, isoäiti, kyllä se on.

— No hyvä, työnnä koko voimallasi lohikäärmeen jalkaa ikkunaan päin.

— Se ei käy.

— Koitahan vielä; rauta on varmaan ruostunut.

— Mahdotonta; se on muurattu seinään kiinni.

— Se näyttää vain siltä. Ota jotain, millä voisit sitä lyödä, ota halko. Kas noin, vielä kerran. Eikö se liikahda?

— Ei lainkaan, isoäiti!

— Sepä on ihmeellistä! Kerrassaan mahdotonta, että olisin erehtynyt. Sinun isoisäsi, lapseni, oli kietoutunut senaikuisiin valtiollisiin tuumiin ja alituisesti hän sai olla valmis siihen, että jonakin päivänä hänen henkensä ja vapautensa joutuisi vaaraan. Sempä tähden hän laitatti tähän makuusuojaansa itse vuoteen taakse salaoven, josta hän voisi pelastautua äkillisen yllätyksen sattuessa, ja aika-ajoin oli satuloitu hevonen öisin alituisesti varalla täällä ulkopuolella.

— Onko hän itse sen kertonut, isoäiti?

— Ei, ei hän sitä itse kertonut, vaan vanha Liisa, korpraalin vaimo, joka miehensä kautta oli saanut vihiä salaisuudesta. Minä en ole koskaan nähnyt tuota ovea, mutta minä olen aivan varma siitä, että sellainen on olemassa. Etkö saa rautaa lainkaan liikahtamaan?

— En, isoäiti, en vähäistäkään!

— No, käyhän alas sitte. Eikä meillä siitä mitään hyötyä olisikaan; minä tahdoin vain osottaa sinulle, että asunto on minulle tuttu. Mutta kuinka ihmeessä me olemme joutuneet tänne?

— Etkö muista, isoäiti? Meidän täytyi ajaa tänne rajuilmaa ja susia pakoon.

— Niin, niinhän se olikin. Katsoppas, lapseni, kaikki se mikä nyt minun sielussani liikkuu, on heikontanut muistini, mutta sitä vastoin aika viisikymmentä vuotta sitten on minulle niin selvänä, ikäänkuin se olisi ollut eilinen päivä. Käydessämme levolle, minä tahdon koettaa nukkua ja unhottaa, — unhottaa kaikki, kaikki, sillä muistot eivät tarjoa minulle muuta kuin suruja!... Se tulee siitä, että minä olin morsiamena vihkituolissa naamiopuvussa.

Samassa kuului kulkusten ääntä ja reki pysähtyi pihalle. Lotta muisti Tuomasta, joka ei vielä ollut saapunut, otti kynttilän käteensä ja aikoi mennä eteiseen katsomaan, eikö häntä näkyisi. Mutta häntä kohtasi kumma este: ovi, josta hän oli tullut sisään, oli lukittu ulkopuolelta.

Lotta meni toiselle ovelle... sitäkin oli mahdoton avata. Molemmat matkustavaiset olivat salvatut huoneesen.

Puna pakeni Lotan poskilta. Hän ajatteli ilkeän emännöitsiän puheita, vanhaa paroonia, joka niin

itsepäisesti tahtoi pidättää heidät luonaan ja kun hän yhdisti siihen heidän oman turvattoman tilansa, erillään Tuomaasta ja suljettuina huoneeseen, jonka saattoi avata kahdelta taholta ulkoapäin, mutta ei sisästä, niin hänestä tuntui päivän selvältä, että joku hirveä juoni oli heitä vastaan viritetty. Ehkäpä tahdottiin salaisesti karkoittaa heidät tieltä siinä tarkoituksessa, että päästäisiin vapaiksi kaikista kilpaperillisistä... Eihän kukaan talonväestä ollut nähnyt ketään muuta kuin Tuomaan... Ja mitä tuo kulkusten kilinä merkitsi niin myöhään illalla? Kuka siellä tuli ja mitä hän halusi?

Mitä enemmän Lotta sitä ajatteli, sitä selvemmältä hänestä näytti, että heitä uhkasi tuntematon, hirvittävä vaara; mutta mikä?

— Etkö pane jo maata, rakas lapseni? — kehotti isoäiti, joka oli heittäytynyt puolipukimissaan vuoteelle.

— En, isoäiti, minä ajattelen vielä tuota salaista ovea; minä olen niin kovasti utelias saadakseni nähdä sitä ja minun pitää vielä kerta koettaa.

— Mitä se hyödyttäisi? Tule, pane maata!

— Ei, odotahan hiukan! — Ja Lotta valitsi itselleen suurimman halon uunin luota, nousi jälleen tuolille ja iski voimakkaalla kädellä lohikäärmeen takajalkaan. Lotta oli maalaistyttö, jonka käsivarret olivat voimakkaat, vahvajäntereiset ja kangaspuitten ääressä lujentuneet.

— Lakkaa, lapseni; sinä lyöt vanhan lohikäärmeen palasiksi!

Mutta Lotta löi, — hän löi epätoivoisella voimalla, sillä ainoalta pelastuksen mahdollisuudelta näytti hänestä salaovi, josta he ehkä voisivat paeta. Ja kun hän löi oikein tarmonsaa takaa, niin musertui takakäpälän koko alaosa palasiksi.

— Enkö sitä sanonut, järjetön lapsi! — torui isoäiti, kun hän kuuli pirstaleitten putoilevan lattialle. Mutta samalla Lotta riemuitsi:

— Isoäiti, se liikahti!

— Mikä liikahti?

— Rautakynsi. Se on siirtynyt paikaltaan. Odota hiukan! Kas noin. vielä isku... Jumalan kiitos, tuossa ne ovat!

— Mitkä?

— Pontimet!

— Pontimetko? Ei niitä ole kuin yksi.

— On, isoäiti, niitä on kaksi. Kun kynsi liikahti hiukan sivulle, niin tuli toinen esiin, ja kun se siirtyi vielä vähän enemmän, niin näkyi toinenkin ponnin toisen takaa.

— Yksi tai kaksi, se ei mitään merkitse, pikku Lotta; ne kuuluvat kumpikin oveen. Sinä näit nyt mitä halusit, utelias lapsi. Tule nukkumaan, minä olen väsynyt.

— En, isoäiti, ensin minun täytyy saada ovi auki.

— Oletko hupsu, tyttö? Ovi avautuu puutarhaan. Aiotko jäähdyttää koko huoneen? Huu, minä olen tuntevinani kylmää viimaa.

— Hiukan kärsivällisyyttä vielä, isoäiti, aivan vähäsen vielä... Ponnin on niin jäykkä... voi, minä loukkasin käteni!

— Älä ole itsepäinen, lapseni, nukutaan pois!

— Odota, kas noin... ei, se ei käy! Jospa minulla nyt olisi... Rikhardin sormet... Koetanpa toista ponninta... Isoäiti! Isoäiti!

— Anna minun nukkua!

— Isoäiti, minä olen löytänyt kaapin.

Ei vastausta.

— Hän jo nukkuu! Mutta kuulehan toki, isoäiti! Kun minä painoin toista ponninta, joka oli kauempana, niin avautui äkkiä noin kyynärän levyinen aukko seinään, ja siellä sisällä on monta paperitukkaa... Hän

ei kuule minua... hän nukkuu, isoäiti parka! No, armotontapa olisi häntä herättää. Minä valvon kunnes aamu koittaa.

Mitä nuo paperit sisältävät? Niin keltaisia ja vanhoja!... Kirjeitä! Se oli uskottavaa... toiset niin hienoja ja siroja, toiset ikäänkuin hiilihangolla vedeltyjä. Mitähän ne sisältävät? Oi, ne ovat varmaan hyvin tärkeitä, koska ne on pantu niin hyvään piilopaikkaan Katsotaanpa!... *Mon cher baron!* [Rakas parooni!] Vai ranskaa! Mutta tuo? Korkea sukuinen herra eversti ja monen ritarimerkin ritari!... Sellaisia harakanvarpaita. Saan nöyryimmästi ilmoittaa teille, herra eversti ja ritari, että minä käskyn mukaan olen jaattanut rahat kolmannen komppanian kesken ja olen huomannut aseman senkaltaiseksi, etenkin mitä alapäällikkyyteen tulee, että luulen voivani vastata heidän kiitoksestaan isänmaata kohtaan, siinä tapauksessa että kuningas... Hiljaa! Olin kuulevinani huutoa!

... Luultavasti erehdyin... siinä tapauksessa että kuningas, vastoin 72 vuoden hallitusmuotoa... ei... nyt se kuului jälleen... Voi, kuinka tämä on kamalaa! Jospa Tuomas vaan olisi täällä! Minun täytyy saada hänet käsiini! Jumalani, vahvista minua!

Samalla kuin Lotan tuska pääsi ilmoille näissä tahdottomissa huudahduksissa, painoi hän koko voimallansa ensimmäistä ponninta. Hänen iloksensa ilmaisi ratina seinässä, että jokin antoi myöten. Hänen yhä edelleen ponnistellessaan jakautui vihdoin seinäpaperi, ja hän näki pitkän, kapean raon, josta kylmä viima virtasi häntä vastaan. Nyt oli sänky hänen tiellään. Se oli raskas, ja suurella vaivalla hänen onnistui saada se hiukan siirtymään. Sitten hän tarttui hiilihankoon, pisti sen kapeaan rakoon, ja siten hän sai auki murretuksi pienen salaoven, joka niin monen vuoden kuluessa oli ikäänkuin kasvanut kiinni seinään. Kun se oli tehty, niin hän heitti röijyn hartioilleen, veti päällyskengät jalkaansa ja kiiruhti ulos.

8. Kenen heistä pitää kuolla?

On jo aika meidän palata vanhan paroonin luo. Kun emännöitsiä oli puoleksi väkivoimalla sulkenut paroonin huoneesensa ja luuli olevansa täydellisesti turvassa molemmilta matkustavaisilta, jotka hän oli salvannut everstin huoneesen, niin hän palasi takaisin paroonin luo annettuaan erityisiä neuvoja pitkälle tummanveriselle, Eljas-nimiselle rengille.

Hän oli luullut tapaavansa isäntänsä tuollaisessa velttouden tilassa, joka aina seurasi hänen turhia ponnistuksiansa, kun hän joskus koetti irroittua emännöitsiään itsevaltaisuudesta ja joista ei ollut muuta etua, kuin että hän niiden avulla vain lujemmiksi takoi rasittavat kahleensa. Emännöitsiä oli siksi viekas, että huomasi siten valtansa vain kasvavan, ja sentähden hän mielelläänkin näki paroonin kiivastuvan. Tämä oli kissan leikkiä rotan kanssa; hetkeksi hän salli uhrinsa paeta, mutta sitä suuremmalla mielihyvällä hän heti taas heittäytyi sen niskaan ja raasti sen palasiksi.

Nyt sitä vastoin vanhuksen mielentila oli aivan tavaton. Hänen kuoppaiset poskensa hohtivat ja kuumeentuli paloi hänen muuten niin loistottomissa silmissänsä. Hän kulki pitkin askelin edestakaisin lattialla ja emännöitsiä ällistyi hetkeksi, kun parooni mittaili häntä terävällä katseellansa hänen astuessaan sisään. Hän aavisti, että tällä kertaa hän vain suurella taistelulla saattoi taivuttaa orjan mielen oman tahtonsa mukaan, ja hän päätti ottaa kaiken viekkautensa avukseen onnistuakseen. Mutta ennen kaikkea hänen tuli saada tietää mitä oli tapahtunut paroonin ja matkustavaisten välillä hänen poissaollessansa ja tunsiko hän vieraittensa oikeata nimeä.

— Taivainen taatto, miltä te näytätte, parooni! — alkoi hän. — Silmänne ovat niin raukeat ja poskenne kalvakat! Te olette sairas, parooni, hyvin sairas. Pankaa heti maata, tähän olette kuoleman kielissä, parooni.

— Mene tiehesi!

— Te olette kuumeessa, parooni, kovassa kuumeessa ja voitte saada halvauksen. Minun isävainajani, joka oli seitsemänkymmenen vuoden vanha, sairastui eräänä iltana aivan samaan tapaan ja hän kuoli yöllä. Niin, tiedättekö parooni, yöllä hän kuolla kupsahti, eikä hänellä ollut aikaa toimittaa taloansa eikä hyvittää syntiä, mitä hän oli maailmassa tehnyt...

— Mene tiehesi, sanon minä!

— On syntistä puhua sillä tavalla omasta isästänsä, mutta enpä toivoisi pahimman vihollisenikaan kuolevan sillä tavalla. Ajatelkaahan, parooni, jos tekin noin kuolla kutjahtaisitte, niin olisihan se kerrassaan hirveätä! Silloin varmaan rouva Hjelm ja nuo muut, jotka toivovat teille kaikkea mahdollisinta pahaa, sanoisivat: se on kaitselmuksen rangaistus! Mutta sehän on totta, hänhän on jo aikoja sitte kuollut.

— Kuka sen on sanonut?

— Kai minä sen tiedän, sillä minä kuulin sen eräältä, joka oli mukana hänen hautajaisissaan. Päivää myöhemmin karkasi tyttärentytär, joka kuuluu olevan irstas ihminen, ja liittyi kuljeksivan nuorallatanssijaseuran pariin.

— Sinä valehtelet!

— Voi, kuinka voitte semmoista sanoa, parooni? Se on niin totta kuin päivä; hän on haudattu Teiskossa.

— Sinä valehtelet. Hän on...

— Mitä hän on?

— Se ei sinuun koske. Rikos ei koskaan kuole, se palaa takaisin.

Nyt emännöitsiä tiesi sen minkä hän halusi. Vielä kerran hän kirosi varomattomuuttansa, että hän jätti paroonin yksin matkustavaisten kanssa, mutta hänen katumuksensa oli myöhäinen, eikä ollut muuta neuvoa kuin ehkäistä varomattomuutensa seurauksia.

— Vai niin, vai palaa se takaisin! No, minusta nähden on yhdentekevää, onko teillä yhtä verivihollista enemmän tai vähemmän elämässä; minä sanon vaan, mitä muut ovat sanoneet. Mutta hyvänen aika, tähän vapisette koko ruumiissanne parooni, varmaan te saatte halvauksen, parooni. Voi, voi sentään, kun koko maailma hylkää teidät, niin minä olen teidän luonanne, parooni, viime hetkellänne. Rakas, rakas parooni, ajatelkaa omantuntonne tähden lähtöänne, nyt kun vielä on aika, ja hyvittäkää, mitä vielä on hyvitetävissä; huomenna ehkä jo on liian myöhäistä. Hiljaa! Kuulen kulkusten kilinää. Tuolla Sebastian tulee papin keralla; olipa oikein kaitsemuksen sallimaa, että tulimme sitä tänä iltana ajatelleksi. Vielä kerran, rakas parooni, eihän meistä kukaan tiedä, milloin Herra kutsuu meidät luoksensa; älkäämme jättäkö hetkeksikään hyvittämättä sitä pahaa, mitä me maailmassa olemme tehneet!

Ja hän kiiruhti ulos. Mutta vanha parooni tunsii olevansa niin merkillisen mielentilan vallassa, vaikka hänen ajatuksensa kääntyivät toiseen suuntaan, kuin oli tarkoitettu. — Hyvittää mitä vielä on hyvitetävissä, — hän toisti ajatuksissaan. — Ei meistä kukaan tiedä, milloin Herra kutsuu meidät luoksensa... Hän on oikeassa. Mutta hänelle minulla ei ole mitään hyvitetävää. Hän se alussa tunkeili luokseni, ja mitä minä kevytmielisyydessäni olen rikkonut, *sacre nom* ["pyhä nimi" (vakuutusana)], sen minä olen maksanut monen vuoden nöyryytyksillä ja niillä hyvillä teoilla, joita olen tuhlaillut noille kyykäärmeille Lisettelle ja Sebastianille, joita olen povellani elättänyt. Eikö minulla ole oikeutta vihata heitä, samoin kuin minulla oli oikeus vihata veljeäni? Mutta, mutta, vanha Drakenhjelmi... jos sinä todellakin olet karkoittanut, ryöstänyt oman veljesi puolison, oman veljesi tyttären, häväissyt ja kuolettavasti loukannut heitä... jos se lopulta ei olisikaan totta mitä nuo valehtelevat käärmeet alituisesti ovat kuiskailleet korvaani... jos minä olen paaduttanut järkeäni vastustamaan sitä, jota muutamat sanovat omaksitunnoksi, ja sen sijaan liian halukkaasti kallistanut korvani kuulemaan itsekkäisyyden ja valheen sanoja... ja minä eroaisin elämästä vieden mukani tämän hirveän epätietoisuuden, niin... Oi, Ebba Reutercrona, sinä, jota syvimmin olen rakastanut ja syvimmin olen solvaissut, sinä olisit saanut mitä hirveimmän koston!

Ja onneton vanhus väenteli käsiänsä:

— Eikö sanottu, että hän on täällä? — jatkoi hän — Täälläkö?... Eikö hän pelkää, että vielä kerran karkoitutan hänet lapsineen avaraan maailmaan? .. Mutta mitä hän minusta tahtoo? Vaatiiko hän minut tilille? Häinkö?... Jonka valepukuinen rakuuna vihki veljeni vaimoksi? *Ma foi*, se on naurettavaa... Ei, minä olen erehtynyt, se ei ole hän... Hän on nuori, kaunis, ylpeä, ei hän voi olla tuo kuihtunut, riutunut, arka olento, *il faut pourtant qu'il reste quelque chose du passé...* [täytyyhän kumminkin jäädä jotain entistä jäljelle]. Mutta kuitenkin, kuitenkin? Päättäni pyörryttää, tämä epäily saattaa minut hulluksi. Minä menen noiden matkustavien luo ja sanon heille: hyvä herrasväki, suokaa minulle anteeksi, että niin sopimattomaan aikaan tulen teidän luoksenne, mutta... mutta minä en elä enää huomisaamuun.

Ja vanha parooni hoiperteli houreissaan ovelle, mutta kynnyksellä hän vaipui tunnottomana maahan. Raihnainen ruumis sortui sielun tulisiin tuskiin.

Sillä välin emännöitsiä oli mennyt Sebastiania vastaan. Tämä ei liioin viivytellyt. Hän tuli, mutta yksin. — No, — huudahti äiti kärsimättömästi, — missäs pappi?

— Älä sitä sure, armollinen vapaaherratar! — vastasi hän pilkallisesti. — Pappi on minun huoneessani toistaiseksi. Mutta vähälläpä olin saada tulla yksin, ja jollen olisi ollut niin innokas toimimaan teidän armonne uuden arvon hyväksi...

— Ei turhia puheita! Jatka, kiireesti!

— No niin, jollen olisi ollut niin innokas, niin ei teistä olisi tullut vapaaherratarta, ei ainakaan vielä täksi yöksi. Vanha rovasti, joka on meidän kynsissämme viljanhankinnan vuoksi, oli tänään ajanut kumoon ja taittanut käsivartensa. Se oli tyhmä kepponen meille, äiti! Onneksi oli juuri pari tuntia sitten saapunut uusi apulainen...

— Mutta et suinkaan sinä uskaltanut...?

— Olkaa huoleti, hän on aivan vieras paikkakunnalla ja hänen nimensä on von Dahlen. Matkalla minä suuntasin hänen mielensä meidän asiamme eduksi, tietysti, ja koska hän tuntuu olevan herkkäuskoinen ja siivo nuori mies, niin hän tulee tänne siinä vahvassa vakaumuksessa, että parooni sielunsa rauhan tähden on velvollinen tekemään kaiken sen, minkä me hänelle määräämme. Annas nyt minulle punaisen kamarin avain; pappi saa majoittautua sinne, kunnes häntä tarvitsemme.

— Punainen kamari! Voi, Sebastian!

— No, mikäs nyt taas? Avain, nopeasti!

Emännöitsiä kertoi pojallensa matkustavaisten tulosta, ilmoitti ketä he olivat, mitä aikomuksia hän luuli heillä olevan, kuinka hän oli salvannut heidät punaiseen kamariin, mitä epäluuloja paroonilla oli ja mitä hän itse oli tehnyt. Hän lopetti selittämällä, että vihkimisen piti tapahtua heti paikalla kahden luotettavimman palvelian läsnäollessa ja että varhain seuraavana aamuna oli hankittava matkustajille hevonen ja annettava heidän lähteä.

— Antaisimmeko heidän lähteä! Te puhutte ymmärryksenne mukaan! — huudahti poika suutuksissaan. — Te olette olevinanne sukkela, ettekä ymmärrä että tässä piilee jotain lemmon kujeita. Luuletteko että ämmä kakaroinen olisi uskaltanut tulla tähän sudenluolaan, jollei heillä olisi ollut jotain parempaa mielessä kuin herättää vanhan narrin sääliä? Mustatkaa naamani, jos sen ovat tehneet.

— Mitä sinä tarkoitat?

— He ajattelevat paljoa pitemmälle, kuin mitä te teette käärmeenkalloillanne. Muistatteko vihkimätodistusta?

— Mitä, Sebastian, luuletko sinä...?

— Niin, mitäs muuta? Tuo vihkimätodistus, jonka tähden te olette tuskitellut ja jota te olette etsinyt yksinpä everstin vuoteestakin sitä koskaan löytämättä, ymmärrätkö, että se yksin on voinut antaa heille rohkeutta tulla tänne? Uskokaa pois, se on heidän käsissään.

— Minä olen etsinyt sitä joka paikasta täältä Rautakylästä! Täällä sitä ei ole. Mutta jos he olisivat löytäneet sen papin luota? Niin, se on kyllä mahdollista. Löytäjäiset saamme me maksaa. Tahdotko sinä nyt lähteä pois koko talosta ja jättää vapaaherruutesi ja tilasi? Onko sinulla siihen halua, mitä? Minä vain kysyn. Ymmärrätkö, mitä nyt tulee tapahtua?

— En. Lähteä tiehemmekö?

— Kas kun tekeydyt viattomaksi! Ikäänkuin et ymmärtäisi, että täältä pitää jonkun äkkiä kadota.

— Mitä? Tarkoitatteko, että jonkun pitää... äkkiä kuolla?

— Ja jos niin kävisi?

— No niin, mitäs sitte, kaikkihan me olemme kuolevaisia. Te keksitte keinoja. Te tekeydytte aina niin pyhäksi, ja kuitenkin te olette vietellyt minun sieluni perkeleen pauloihin. Miksi ette sallinut minun tulla kelvolliseksi talonpojaksi, joka olisi rehellisesti ansainnut leipänsä vahvoilla käsivarsillansa, sen sijaan että anastitte tuolta viheliäiseltä ukolta maita ja kultia minulle? Voi, äitini, teidän sydämenne on minun sydäntäni mustempi; meidän välillämme on vain se erotus, että te pistätte kuin käärme ja minä puren kuin susi; te näytätte tekopyhältä ja minä läimähytän. Teidän mielipiteenne on siis: joko me ulos taikka he pois? Olkoon menneeksi, minä olen nyt kerran saanut päähäni, että tahdon omistaa Rautakylän ja tahtoisinpa nähdä, kuka sen minulta voi riistää. Mutta kenen heistä pitää kuolla? Ei kukaan ole nähnyt heidän tulevan tänne, eikä kukaan näe heidän täältä lähtevän. Minä ajattelen asiaa.

— Se ei käy päinsä; heillä on mukanansa renki.

— No, sitte hän tehkөөn heille seuraa.

— Ei, se ei käy päinsä. Siitä asiasta me joutuisimme kärejiin. Minä tiedän paremman neuvon. Vanhus tuolla sisällä... käsitätkö. Hän on sairastanut kauan aikaa. Hän saa halvauksen tänä yönä ja me

perimme. Se on paljota varmempaa.

— Kuulkaa, äiti, sanoinhan teille, että te olette sydämessänne minua mustempi. En tahdo puhua siitä, että ehdotuksenne on typerä; jos akka voi todistaa vihkimisensä everstin kanssa, niin tulee koko perintö heille, täytyy olla oikea pöllö, kun ei ymmärrä niin selvää asiaa. Mutta oletteko unohtanut, että tuo ukon luuska on minun isäni? Ja minun pitäisi... Tiedä huutia, vaimo; minä olen oikea konna, sen kyllä tiedän ja te minut olette tehnyt siksi mikä olen, mutta teidän rinnallanne minä olen pyhimys! Tosin minä pelottelin vanhusta tänä iltana, mutta kädelläni minä en koskaan häntä kosketa.

— Mutta Sebastian... jos et sinä olisikaan hänen poikansa?

— Pidä suusi kiinni, ihmishirviö! Kaikki on mahdollista, koko teidän elämänne on yhtä ainoata valhetta. Mutta olipa asia miten hyvänsä, minä en koske ukkoon, ja olkaapa tekin sitä koettamatta. Te tunnette minut! Mielempin otan sitten naiset osalleni.

Olemme jo kylliksi kuunnelleet tätä kamalaa keskustelua, jossa olivat osallisena pahuudessa harmaantunut nainen ja hänen poikansa, joka sydämessään oli paljon vähemmän paatunut kuin äiti, mutta raaka ja ahnauuden tähden raivoon asti sokaistu. Nainen on hirviö, kun hänen himonsa on kääntynyt pahaan. Lähes viidenkymmenen vuoden kuluessa oli Rautakylän paha hengetär kehrännyt vanhan paroonin ympärille myrkkyyisiä hämähäkinverkkojansa. Nyt kun hän näki elämänsä koko kunnianhimon, vapaaherraisen avioliiton lähellä toteutumistaan, nyt laskeutui hänen ja hänen päämääränsä väliin vieras valta, mutta hän säilytti sittenkin malttinsa; hän ei tahtonut silmittömässä vihassansa panna itseään alttiiksi ahdistamalla matkustajien henkeä. Hän piti parempana toista, parempaa keinoa: vanhan ukon himmeän elämänlampun sammuttamista. Ja jos hän samassa antoikin vapaaherraisen arvon mennä myttyyn, niin hän luuli ainakin pelastavansa itselleen aineelliset edut, maatilat.

Me olemme nähneet hurjan pojan valmiina tahraamaan kätensä turvattomien naisten veriin, mutta inholla torjuvan sen ehdotuksen, että hän raivaisi vanhuksen pois tieltä. Siinä esiintyy raa'an luonnonihmisen vaisto. Sebastian, joka muuten kaikessa katsoi omaa etuansa, vastusti luonnollisen vastenmielisyyden, mutta ei minkäänlaisen harkinnan johdosta, isänsä murhaamista.

Kun hän äitinsä keralla avasi paroonin oven, niin tämä makasi tainnoksissa kynnyksellä. Poika heitti äitiin uhkaavan katseen. — Onneton, jos jo olette uskaltanut... Onko hän kuollut?

— Autuuteni nimessä, minä en ole häneen koskenut! Nostakaamme hänet vuoteelle. Oi, kyllä hän elää, tuo vanha peikko, hän on vain pyörtynyt. Minä annan hänen haistaa vähän hajuvia.

— Odottakaa vähäisen, äiti! Menkää pappia hakemaan. Hän on minun huoneessani.

— Mene itse!

— Kiitos kaunis, niin tuhma minä en ole. Minä en jätä kissaa yksin vanhan lintuni luo. Kun pappi on täällä, niin minä menen toimittamaan toista asiaa, ja sillä välin te ja pappi kositte. Te saatte kelpo sulhasen, äiti!

— Olkoon menneeksi... sinä hirtehinen lörpötyksinesi!

Emännöitsiä meni ja palasi papin keralla. Tämä pitkä ja laiha nuori mies, jonka hiukset olivat vaaleat, silmät siniset, ja posket kalvakat, mutta jonka kasvonpiirteet olivat jalot ja miellyttävät, istahti vuoteen laidalle ja tutki paroonin valtasuonta. — Hän elää vielä, — sanoi pappi.

— Niin, herra maisteri, — sanoi emännöitsiä mairitellen, — välistä meidän hyvä, armollinen paroonimme menee tainnoksiin, ja sitten sen jälkeen hän usein puhuu aivan sekaisin. Varmaankaan ei hänellä ole enää monta päivää jäljellä, ja sentähden varmaan hän viime aikoina on niin hartaasti halunnut vihkimistä... ymmärrättehän, maisteri. Jumala tietää, etten minä koskaan vanhoilla päivilläni ole himoinnut sellaista maallista kunniaa. Rakas parooni, olen minä sanonut, antakaa sen asian olla, ja ajatelkaa sieluanne! Mutta katsokaas, silloin sanoo vanha parooni raukka: Lisette, sinä olet ollut minun uskollinen ystäväni ja olet hoitanut minua niin monena herran vuonna, ja minä olen väärin tehnyt sinua vastaan sekä Jumalan että ihmisten edessä; mutta minä tahdon sen sovittaa ennen kuolemaani. Ja jos sairaus tekisikin minut heikoksi ja sekavaksi, niin sittenkin minun tahtoni on, että me tulemme vihityiksi...

— Oletteko varma siitä, että hän sitä todella lujasti tahtoo? — sanoi pappi ja tarkasteli häntä terävästi.

— Olen, herra maisteri, sen voipi palvelusväki todistaa.

— Kutsukaa sitte tänne pari rehellistä ja uskottavaa henkilöä. Jos tässä tulee vihkimystä, niin

tarvitaan todistajia.

— Minä kutsun tänne Eljaan ja Sussun, luotettavimman väkemme, — vastasi pehtori ja poistui huoneesta katsahtaen merkitsevästi äitiin.

9. Pimeyden työt.

Me jätimme Lotan salaovelle. Yö oli kylmä. Tuiskuilma oli tauonnut, kinokset aitausten kupeilla olivat miehenkorkuisia mutta toisin paikoin maa oli aivan paljas. Salaovi avautui rakennuksen päädyistä pihan puolelle aivan puutarha-aidan viereen. Tyttö raukan täytyi kahlata, taikka pikemmin uida hirveän kinoksen halki, ennenkuin hän pääsi pihalle. Lumivalkeana kuin kyyhkyinen kiireestä kantapäähän saakka hän pääsi suurella vaivalla läpi. Vapistuksella hän kuunteli uudistuvatko huudot, joita hän äsken luuli kuulleensa; itse hän ei uskaltanut huutaa Tuomasta.

Eräästä pienemmästä rakennuksesta kuului melua, ikäänkuin riitaa. Väliin ääni lakkasi kuulumasta, ja sitte se kuului taas uudelleen. Lotta oli tuntevinaan Tuomaan äänen.

Hetken kuluttua tuon samaisen rakennuksen porstuan ovi avautui ryskäen ja sieltä syöksyi kaksi miestä ulos pihalle, joista toinen silmännähtävästi ajoi toista takaa. Lotta vetäytyi kulmauksen suojaan ja uskalsi tuskin hengittää.

Takaa-ajettu ei ollut ehtinyt kauaksi, ennenkuin syvä lumi vaikeutti hänen kulkuansa. Takaa-ajaja saavutti hänet. Siitä syntyi painiskelu, tai pikemmin sanoen käsikahakka, sillä se ei ollut leikkiä. Takaa-ajaja, luiseva, tavattoman pitkä mies, kävi vastustajaansa vyötäisistä kiinni ja näytti ikäänkuin väkivallalla tahtovan viedä hänet takaisin tupaan. Toinen taas, joka oli lyhyen jantterä ja lujavoimainen mies, koki kaikella tavalla irtaantua. Jalansija oli epävarma ja molemmat keikahtivat toistensa yli lumeen. Taistelu kävi yhä kiivaammaksi, ja vihdoin toinen pääsi päällepäin, painoi vastustajansa lumeen, läimäytti häntä, aika tavalla nyrkillään vasten naamaa, heitti kaksin käsin kokonaisen kinoksen lunta hänen kasvoilleensa ja hyppäsi vapautuneena ylös.

— Tuomas! Tuomas! — kuiskasi Lotta, sillä lyhyt mies oli voittanut, ja Lotta oli tuntenut hänet.

Tällä kertaa Tuomas oli kepeäjalkainen, vaikka hän ei sitä tavallisesti ollut. Kun hän vielä kerran oli kaatanut nurin ja peittänyt lumeen raivoisan, mutta samalla ällistyneen vihollisensa, niin hän kiiruhti nuoren neitosensa luo, vaihtoi hänen kanssaan pari kiireellistä sanaa, kantoi hänen kinoksien läpi, pudisteli lumen päältäään, niinkuin hevonen, ja katosi Lotan keralla avonaisesta salaovesta läpi, joka heti sulkeutui heidän jälkeensä.

Tämä tapahtui niin kiireesti, että kun tuo pitkä mies, jonka nenästä vuotava veri punasi kinoksia, taas oli päässyt jaloilleen ja pyyhkinyt lumen silmistään, ei hänen vastustajastaan ollut muuta jäljellä kuin jäljet. Pitkä mies seurasi niitä, mutta hän jäi ällistyneenä seisomaan, sillä jäljet katosivat seinän luona.

Mutta jos pitkä mies oli ällistynyt, niin olipa Tuomaskin, kun hän niin äkkiä lumikinoksisista tuli lämpimään ja komeaan makuuhuoneeseen. Hän katseli ympärillensä, eikä hän voinut käsittää, miten hän oli voinut kulkea seinän läpi. Ponnin oli tehnyt tehtävänsä niin täsmällisesti, ettei ovesta näkynyt jälkeäkään. Lotta työnsi rautakynnen murtuneine lohikäärmeenjalcoineen entiselle paikallensa. Tuomas siirsi katseensa seinältä tyttöön, tytöstä kullattuun lohikäärmeeseen, jonka hän näki liikkuvan, lohikäärmeestä taaskin suureen pystykuvastimeen, jossa hänen oma pörröinen, luminen ja siistimätön olentonsa kuvastui niin ihmeellisenä vastakohtana koko huoneen komeuteen. Kaikki tämä tuntui hänestä lumoukselta ja hän hypisteli hämillään koirannahkalakkiansa, kääntyen väliin sinne, väliin tänne, niinkuin hän olisi istunut hiilillä. Hän huomasi lumen tippuvan kuin veden vaatteistansa ja lattialle jäi suuria märkiä jälkiä hänen rasvanahkasaappaistansa.

— Tuossa on matto ja tuoli, — viittasi Lotta. — Käy istumaan ja kerro, miksi sinä tappelit tuon pitkän miehen kanssa.

— Kiitoksia tarjoamastanne märeille koiralle. Reki on vajassa ja vanha Musta on mennyt menojaan, — voi, voi! Menin renkitupaan lämmittelemään. Väki loikoili penkeillä, eikä kukaan minusta välittänyt. Mutta sitten tuli lurjus tupaan, hänen nimensä oli Eljas, ja hän veti viinapullon povitaskustansa. Nyt me otamme kylmäryypyn, sanoi hän. Olkoon menneeksi, minä sanoin. Sitä ryyppyä seurasi toinen, ja taas toinen. Eljas kehui heillä olevan runsaasti viinaa, sillä he polttivat sata tynnyriä vuosittain. Pehtorista tulee muka herra taloon ja Eljaasta vouti. Miehellä oli taskussaan vielä toinenkin pullo. Hän tahtoi juottaa minut aika humalaan. Kolmannen ryyppyn jälkeen minä sanoin: Hyvälle miehelle se jo riittää, nyt minä panen maata. No, no, sanoi hän. Hän tahtoi, että tyhjentäisin hänen toisenkin pullonsa. Siitä

syntyi riita. Minä epäilin, että hän aikoi varastaa tavaramme reestä. Aioin lähteä vajaan. Hän asettui oven eteen, minä heitin hänet nurin ja riensin ulos, hän perässä. Loput mamseli itse näki. Luulisinpa hänen saaneen hyvän muistelman. Kylläpä hän allistyi, kun mamseli puhalsi seinään aukon ja minä kapusin siitä sisään.

Tämä oli pisin puhe minkä Tuomas Matinpoika eläissään oli pitänyt, ja hän oli niin iloissaan onnistuneesta urostyöstään.

— Niin, — nauroi Lotta, joka nyt oli mieleltään levollisempi; — osaanpa minä hiukan noitua, niinkuin näet. Ringiuksen suku on kotoisin Pohjanmaalta. Nyt minä sanon sinulle jotain Tuomas: ei täällä tahdota varastaa meidän rekeämme, vaan henkeämme.

— Antaa heitä tulla tupa täyteen, — vastasi Tuomas osottamatta erinomaisempaa hämmästyttä.

— Hiljaa, puhu hiljaa, joku voi kuunnella oven takana. Nyt minä en pelkää mitään, kun sinä olet täällä. Me valvomme täällä yhdessä, kunnes päivä valkenee, ja kun sinä et varmaan ole saanut mitään suuhusi tänä iltana, niin istuppa tähän pöydän ääreen ja syö.

Hiukan kursailtuaan Tuomas istui pöytään. Suuresti rohkaisevaa oli se seikka, ettei ruoka näyttänyt yhtä komealta kuin itse huone. Emännöitsiä ei ollut ylläpitänyt sen paremmin talon ylimyksellistä arvoa, kuin että hän oli antanut esille voin ja leivän lisäksi kääresylttyä, kokonaisia perunoita ja olutjuustoa. Se oli kyllä sangen maukasta, mutta ei erittäin vapaaherrallista.

Tuomaan nauttiessa illallistaan käytämme tilaisuutta katsahtaaksemme hetkeksi portaille. Siellä huomaamme pehtorin hiljaa keskustelevan Eljaan kanssa. — Ja sinä päästit hänet karkuun, senkin pöllö! — huudahti edellinen matalalla, mutta vihaisella äänellä.

— Mitä minä olisin voinut tehdä? — vastasi Eljas hämillään. — Hän on ensimmäinen, joka on kaatanut minut kumoon. Jos se oli itse paholainen, niin kyllä hän kamppasi. Hän antoi minulle aika iskun ja kun pääsin taas jaloilleni, niin oli mies puskenut pää edellä suoraan seinän läpi. Sen minä näin jäljistä.

— Eljas, sinä olet sukkela mies, mutta viina on tehnyt sinut hulluksi. Mene etsimään juomaveikkoasi, hän on varmaan piiloutunut nurkan taakse; sisään hän ei ole päässyt. Alota uudelleen riitaa hänen kanssaan ja lyö häneltä suu kiinni ikuisiksi ajoiksi. Saat sata ruplaa, jos työsi käy nopeasti, mutta käydä sen täytyy. Sitten sinä tulet äitini huoneeseen ja odotat määräyksiäni.

— Kyllä, pehtori. Minä väijyn häntä tässä nurkan luona ja muserran hänen kallonsa.

Nyt Sebastian otti esille avaimen ja aukaisi äänettömästi suuren salin oven. Kainalossa hänellä oli tyyny ja kädessä salalyhty.

— On varmintä käydä tätä tietä sisään, — mutisi hän itseksensä; — kenties he ovat asettaneet tuoleja ja muuta sellaista toisen oven eteen, mutta täältä he eivät odota ketään... Ensin tyttö, sitten eukko. Mikähän olisi varmintä: antaisinko Eljaan heti kantaa heidät avantoon, vai annettaisiinko heidän kuolla häkään? Saadaanpa nähdä, on vielä pitkältä huomisaamuun... Mitäs siellä? Luulenpa vanhojen Drakenhjemien pilkallisesti nauravan minulle! Enkö olisikaan heidän vertansa? Minusta se on yhdentekevää, mutta sen minä lupaan noille herroille, jotka riippuvat seinillä, että niin pian kuin minusta tulee Rautakylän herra, niin minä riipustan heidät kaikki talliin. Kenraali tuolla täydessä varusteessansa saa olla variksenpelottimena hernemaassani. Nyt työhön... Hiljaa! ... he nukkuvat...

10. Löytö ja mielijohde.

Lotta ja Tuomas valvoivat makuuhuoneessa.

Edellisenä yönä Lotta oli nukkunut hyvin vähän matkavalmistustensa tähden ja päivän vaivat olivat vielä lisänä painostamassa hänen silmäluomiansa. Hän tunsu, kuinka ne aika-ajoin painuivat umpeen. Pysyäkseen valveilla hän rupesi uudestaan selailemaan vanhaa kirjekokoelmaa, jonka hän oli löytänyt salakaapista.

— Mitä tämä on? — huudahti hän äkkiä ja puna pakeni hänen poskiltaan. Kirjeitten joukosta hän oli löytänyt kokoonkäännetyin puoliarkin karheaa, harmaata ruotsalaista konseptipaperia. Toinen kynttilöistä rupesi vuotamaan, ja kun siinä ei ollut lasikalvosinta, niin Lotta aikoi taitavalla kädellä valmistaa sellaisen paperista. Tämä paperi näytti hänestä jäykältä ja hän aukaisi sen aikoen reväistä rikki, mutta samassa hän säpsähti, huomattessaan yhden sanan, joka oli lehden päällekirjoituksena.

Tämä sana oli: *Vihkimätodistus*.

Paperi sisälsi seuraavat sanat, jotka olivat kirjoitetut suurella, selvällä ja kauniilla käsialalla; allekirjoitukset olivat omakätisiä:

Vihkimätodistus. Vuonna 1788 Kristuksen syntymän jälkeen, tammikuun 20 p:nä kello 11 illalla saapui allekirjoittanut, —läänin rykmentin Everstin ja Ritarin, Jalosukuisen Vapaaherra Kustaa Gerhard Drakenhjelmin kutsumana hänen luoksensa, missä samassa tilaisuudessa oli läsnä Jalosukuinen Neiti Ebba Charlotta Lovisa Reutercrona, mainitun rykmentin Korpraali, Urhoollinen ja Rehellinen Iisakki Stolt, sekä palvelustyttö Hyvinuskottu Elisabet Hallström.

Herra eversti ja Ritari ilmoitti, että hänen ja mainitun Neiti Reutercronan vapaa tahto ja toivomus oli nyt heti tulla Jumalan käskyn ja kristillisen järjestyksen mukaan laillisesti vihityksi aviopuolisoiksi; jonka mainittu Neiti kysyttäessä vapaaehtoisesti myönsi. Samalla herra Eversti ja Ritari näytti Dannerydin seurakunnan pastorin kirjoittaman todistuksen, josta kävi selville, että mainittu morsiuspari oli lähinnä edellisenä sunnuntaina saman seurakunnan kirkossa kaikki kolme kertaa asianmukaisesti kuulutettu; kuitenkin ei ole morsiamen isältä ja naittomieheltä, Ylijahtimestarilta, Jalosukuiselta Herralta Kaarlo Julian Reutercronalta, hänen poissaoloonsa ja ajan lyhyyteen katsoen, ehditty pyytää hänen suostumustansa. Mutta sekä mainittu Herra Eversti että hänen morsiamensa ovat kunniasanallansa sitoutuneet ensi tilassa sen tekemään. Siihen katsoen sekä sen oikeuden nojalla, jonka Naimakaaren VII Luvun 2 § myöntää, "kun vihollista vastaan sotaanlähtö tapahtuu eli mies muussa Valtakunnan asiassa uloslähetetään", on allekirjoittanut, samoin allekirjoitettujen, jäävittömien, hyvämaineisten ja Herran ehtoolliselle laskettujen todistajien läsnäollessa vihkinyt tämän morsiusparin, Eversti Kustaa Gerhard Drakenhjelmin ja Neiti Ebba Charlotta Lovisa Reutercronan aviopuolisoiksi kirkkokäsikirjan mukaan ja vahvistanut heidän liittonsa Kolmiyhteisen Jumalan nimeen. Joka täten todistetaan valalla ja omallatunnolla, niin totta kuin Jumala minua auttakoon ruumiin ja sielun puolesta.

Tukholmassa, tammikuun 20 p:nä 1788.

Lauri Antti Levonius,
Rykmentinpastori.
(Sinetti.)

Yllämainitun vihkimisen todistavat:

Iisakki Stolt. Elisabet Hallström. (Puumerkki.)

Mitä erilaisia tunteita — uteliaisuutta, hämmästyttä, ihmetystä, surua, iloa — liikkuikaan Lotan sielussa hänen lukiessaan tätä kauan turhaan etsittyä, jo kauan aikaa kadonneeksi luultua asiapaperia, jonka epäilyksenalaisesta olemassaolossa ei ainoastaan Rautakylän omistusoikeus riippunut, vaan vielä paljoa enemmänkin: hänen isoäitinsä kunnia ja äitinsä laillinen sukuperä. Turhaan hän koetti arvata miksikä hänen isoisänsä ei kohta ollut turvannut puolisonsa oikeuksia antamalla vihkimätodistusta laillisille viranomaisille talletettavaksi. Hän tutki edelleen papereista ja löysi vihdoinkin seuraavan everstin omakätisen luonnoksen kirjeeseen, joka luultavasti ei koskaan tullut asianomaiselle lähetetyksi.

Cher Frédéric! [Rakas Fredrik!] Sota on syttynyt, virka kutsuu minua ja minulla on vain muutama silmänräpäys aikaa ajatella omia asioitani. Tosin minä toivon, että tämä laiton sota loppuu ennen kuin luullaankaan ja tavalla, jota sen alkuunpanijat eivät aavista. Mutta, rakas ystäväni, tulevaisuus on hämärä ja kaitsemuksen vallassa on, tapaammeko enää toisiamme. Sentähden, *cher Frédéric*, uskon sinulle salaisen asian, ja lupaa minulle, että, jos minä äkkiä kuolisin, sinä täytät minun viimeisen rukoukseni, jolla minä käännyn sinun koetellun ystävytesi puoleen.

Ystäväni, minä olen naimisissa! Tukholman hovissa minä tutustuin ihastuttavaan tyttöön, joka ei ainoastaan ollut niin ihana kuin Creutzin idylli, vaan, mikä parempi, oli samalla jalo, puhdas ja turmeltumaton mieleltänsä keskellä tuota kevytmielistä elämää, joka häntä ympäröi. Minun rakkauteni kohtasi vastarakkautta; mutta kaikeksi onnettomuudeksi minulla oli vaikea kilpailia, sekä rakastettuni isän että kuninkaankin suosima — kuninkaan, joka vihaa minua samoin kuin kaikkia muitakin vapauden ja aatelin oikeuksien puolustajia. Jotta minusta päästäisiin, annettiin minulle käsky neljän päivän kuluessa matkustaa Suomeen. Ajatteleppas asemaani, *cher ami* [hyvä ystävä], kun minä sain kuulla, että oma veljeni, Magnus, yksi kuninkaan suuruuden notkeimpia ihailioita, oli keksinyt inhottavan juonen ja aikoi *par surprise* [äkkiyllätyksellä] uhmailla anastaa itselleen Ehbani käden! Minun hartaasta pyynnöstäni lupasi hyvä ystäväni Segerholm, Dannerydin kirkkoherra, oman papinkaapunsa uhalla, kuuluttaa minut ja Ebba Reutercronan kaikki kolme kertaa eräänä kolkkona sunnuntaina, jolloin kirkkoon kovan lumituiskun tähden oli saapunut vain muutamia

yksinkertaisia talonpoikia ja antoi minulle kuulutustodistuksen. Sen nojalla yhtä läheinen ystäväni, rykmentinpastori Levonius vihki iltaa ennen lähtöäni minut ja rakastettuni, jonka minä ryöstin naamiohuveista Hagasta. Onnemme oli yhtä suuri, kuin lyhytkin. Seuraavana aamuna minä läksin pois ja jätin puolisoni hovineidoksi, toivoen voivani palata muutaman kuukauden kuluttua, jolloin koettaisin saada hänen isänsä suostumuksen ja julkisesti tunnustaisin liittomme. Tämä toive on mennyt tyhjiin; meidän avioliittomme ei ole julkinen, sillä sekä Segerholmin että Levoniuksen tähden en ole tahtonut jättää vihkimätodistusta kellekään toiselle. Mutta jos minua kohtaisi kaikkien kuolevaisten kohtalo, ennenkuin tapaan puolisoani, niin minä pyydän sinua, *cher Frédéric*, ottamaan vihkimätodistuksen salakaapista, jonka pontimen sinä löydät, jos makuuhuoneessani Rautakylässä työnnät kullatun lohikäärmeen oikeaa takajalkaa oikealle ja sen nojalla hankit Eballeni hänen lailliset oikeutensa. Sano hänelle, että ainoastaan kuolema on voinut riistää minut hänen hellän rakkautensa helmasta, ja ole varma, että tämän viimeisen palveluksesi tähden sinua siunaa muuttumaton ystäväsi

Kustaa Drakenhjelm.

Rautakylässä, 18 p:nä toukokuuta 1788.

Lotalla ei ollut aikaa pitkältä tuumia tätä kirjettä. Hienolla kuulollaan hän huomasi, että salin ovi ulkoapäin hiljaa avattiin ja että askeleet lähenivät makuuhuoneen ovea. Äkillisestä mielijohteesta hän käski Tuomaan kyykistymään suuren vuoteen taakse, eikä missään tapauksessa näyttäytymään, ennenkuin hän kutsuisi häntä. Sitten hän työnsi lohikäärmeen jalan sijoiltaan ja raoitti salaovea, niin että hän pahimmassa tapauksessa pääsisi siitä pakenemaan. Kun hän oli sen tehnyt, niin hän istahti sykkivin sydämin pöydän ääreen, mutta sellaiseen paikkaan, ettei häntä heti salinovesta voitu huomata.

Molemmat kynttilät paloivat himmeästi sydämet pitkinä.

Salpa siirrettiin paikoiltaan ja ovi avautui.

Sebastian — hän se oli — hämmästyti hetkeksi, nähdessään huoneessa valoa. Mutta kun kaikki oli hiljaista ja valo himmeä, niin hän oletti, että matkustajat olivat nukahtaneet sammuttamatta tulta. Hän astui hiljaa sisään.

Kun hän oli päässyt keskelle lattiaa, niin hän huomasi Lotan.

Hän pysähtyi säpsähtäen. Hän ei voinut irroittaa katsettansa tuosta turvattomasta työstä, jota hän oli tullut murhaamaan ja jonka suuret, siniset, ilmeikkäät silmät loivat häneen lujan, levollisen ja kirkkaan katseen, joka vaikutti häneen tenhovoimaisesti. Tyyny, hänen murha-aseensa, vaipui hänen kädestänsä maahan, tumma puna kohosi hänen poskipäihinsä ja hän pyysi änkyttäen anteeksi.

Levollinen, rohkea katse... heikkouden voima, joka on naisen turva ja jolla hän kesyttää käärmeitä ja kahlehtii jalopeuroja, — se se lamautti raa'an murhamiehenkin käsivarren ja saattoi hänet ensi kertaa elämässään punastumaan!

Lotta sanoi — ja hänen äänensä, joka alussa oli hiukan epäselvä, sai pian luonnollisen, kauniin sointunsa: — Tehkää hyvin ja istukaa, herra pehtori! Minä tiedän mitä te tahdotte. Te olette saanut kuulla, että täällä on valmistettu halpamainen salahanke meitä vastaan ja te tahdotte suojella meitä. Kiitos, herra pehtori, kiitos! Te olette rehellinen mies, te ette koskaan voisi sallia vieraanvaraisuutta niin syvästi loukattavan, että antaisitte tehdä jotakin pahaa kahdelle turvattomalle naiselle heidän maatessansa. Mutta me olemme levolliset. Katsokaa isoäitiäni tuolla! Eikö hän nuku niin levollisesti, kuin oman kattonsa alla? Entäs minä sitte? Katsokaa minua, vapisenko minä tai kalpenenko! En, ja se tulee siitä, että meillä on puhdas omatunto ja Jumala meitä varjelee.

Edellisestä olemme nähneet, että Sebastian, vaikka hänen himonsa päästä Rautakylän herraksi oli aina raivoon asti hänet sokaissutkin, tosin kyllä oli raaka, mutta ei paatunut luonteeltansa. Hänen paremmat tunteensa, jotka pahuudessa harmaantunut äiti aina lapsuudesta saakka oli lamauttanut, saattoivat välistä tämän laskuissaan erehtymään, ja sen ne tekivät nytkin. Nähdessään tämän kauniin rohkean tytön ja kuullessaan hänen sanansa hän tunsu kauan tukahutettujen hyvien tunteiden sielussaan elpyvän. Samalla kertaa hän oli sekä ylpeä että nöyrytnyt tytön osottamasta luottamuksesta; sellaista rohkeutta ja taivaallista luottamusta hän ei ollut koskaan nähnyt eikä edes aavistanut. Hän nöyrytyi tämän viattomuuden voiman alle; hän — äskeinen murhamies — seisoi nyt masentuneena uhrinsa edessä.

Ja tästä Lotta sai kiittää naisellista hienotunteisuuttansa, voisipa sanoa mielijohdettansa. Hän olisi voinut antaa Tuomaan puolustaa itseänsä, mutta mikä olisi ollut siitä seurauksena? Hän olisi vedonnut raakaan voimaan; uhka ja viha olisi herättänyt kaikki pahat henget Sebastianin sielussa, olisi noussut taistelu elämästä ja kuolemasta, mutta sovintoa ei olisi rakennettu.

Nyt sitä vastoin Sebastian epäröi ja oli hetken aikaa vaiti. Sitte hän heittäytyi Lotan jalkojen juureen ja sanoi: — Te olette Herran enkeli, mamseli, ja minä — minä olen konna! Minäkin olen tahtonut teidän kuolemaanne, mutta Jumal' auttakoon, se joka notkistaa hiuskarvankin teidän päästänne, se joutuu tekemisiin minun kanssani! Antakaa minulle anteeksi, mamseli, antakaa anteeksi! Nähkääs, minä olen lapsuudesta saakka ollut roisto, minä olen syntynyt ja kasvanut pahuudessa ja itsekkäisyydessä, mutta kun te noin minulle puhutte, ja sanotte minua rehelliseksi mieheksi, niin minä tunnen, että minäkin voisin olla parempi ihminen, jollei... Voitteko antaa minulle anteeksi?

Tänä hetkenä Lotta oli kaunis. On olemassa sielun aateluutta, joka käy perintönä muutamissa suvuissa, ja jota vailla nimen aateluus on tyhjää vähempi. Saattoi sanoa, että Lotassa, siinä seisoessaan levollisena ja arvokkaana ryhdiltänsä, oli jotakin ylimyksellistä sanan hyvässä merkityksessä, jotakin joka johdatti mieleen, että hän oli äidin puolelta jalon perheen viimeinen laillinen jälkeläinen. Raaka rikksellinen hänen jalkainsa juurella sen tunsikin ikäänkuin vaistomaisesti ja hänen päänsä painui yhä syvemmälle hänen sanoessaan: voitteko antaa minulle anteeksi?

— Nouskaa! — sanoi nuori tyttö yhtä levollisesti. — Jumala yksin tuomitsee aikomukset, ettekä te ole minulle mitään pahaa tehnyt. Tiedättekö, keitä me olemme?

— Kyllä, minä tiedän, mamseli! — vastasi Sebastian nousten hitaasti ylös.

— No hyvä, sitten minun ei tarvitse sanoa teille, että tuossa vuoteessa nukkuu everstinna Drakenhjelm, jonka maallisen lain nojalla pitäisi olla tämän maatilan omistaja. Mutta älkää luulko, että me olemme tulleet tänne vaatimaan mitään perintöä. Emme, herra pehtori, isoäitini ja minä tulemme kyllä toimeen; me emme vaadi mitään vanhalta paroonilta, emme edes oikeutta. Sattuma on meidät tänne johtanut, sillä tietäkää, isoäitini on sokea. Sattuma ei, kaitsemus on meidän sallinut löytää salakaapista, jonka näette avattuna tuolla tapettioiven luona, asiapaperin, joka todistaa isoäitini avioliiton lailliseksi... Katsokaas tässä!

Sebastian silmäili vihkimätodistusta. — Niin, — sanoi hän, — sitä omatuntonikin on aina sanonut; vanha rouva tuolla, hän on oikea perillinen. Oi, mamseli, me olemme hyvin rikksellisiä, minä ja äitini! Minä en tahdo teiltä salata, että vanha parooni on jo kauan aikaa sitten katunut everstinnalle osottamaansa kovuutta ja olisi aikoja sitte hyvittänyt väärän tekonsa, varsinkin kun hän on lapseton... minä tarkoitan ilman laillisia lapsia... jollei äitini alituisesti olisi vakuuttanut hänelle, että pappi, joka vihki everstin ja neiden, oli vain valepukuinen rakuuna...

— Kuinka halpamaista siltä, jonka olisi pitänyt parhaiten tietää asian oikea laita.

— Te olette oikeassa, mamseli! Te olette oikeassa, vaikkapa hän olisi tuhatkertaisesti äitini. Minun äitini! Oi, mamseli, jospa te tietäisitte miltä tuntuu, kun täytyy halveksia äitiänsä! Hän se alusta pitäin on vieroittanut paroonin everstinnasta ja kietonut hänet onnettomiin vaiheihinsa. Mutta hän ei saa onnistua. Minä, hänen oma poikansa, teen hänen vehkeensä tyhjäksi. Mamseli, te saatte omaisuutenne takaisin, te, jolla oli rohkeutta sanoa minulle, kun tulin teitä murhaamaan: Te olette rehellinen mies!

Ja tuo hurja, raaka mies purskahti itkuun.

Mutta äkkiä hän säpsähti. — Olenhan aivan unohtanut, että Eljas ehkä tällä samalla hetkellä minun käskystäni tekee murhan! Tuo ovi, josta te puhuitte... oi! Jääkää hetkeksi hyvästi, mamseli! Olkaa levollinen, minä en salli koukistaa hiuskarvaa päästänne. Te uskoitte minusta hyvää, kun minä väijyin teidän henkeänne; minä tahdon olla teidän hyvän ajatuksenne arvoinen!

Ja tuskaninnolla Sebastian kiiruhti salaovelle, avasi sen ja katosi huomaamatta Tuomasta, joka samassa nousi ylös pillopaikastansa.

Mutta tuskin hän oli päässyt ulos, niin Lotta ja Tuomas kuulivat kumean lyönnin sekä tukahdutetun huudon ja pilkkanaurua ulkoa kinoksista.

11. Kuoleva vanhus.

Taaskin me siirrymme vanhan paroonin luo.

Pappi ja emännöitsiä seisovat hänen vuoteensa ääressä. Kuolettava uupumus, joka seurasi tämäniltaisia sielun täristyksiä, on vähitellen väistynyt hermojakkiihdyttävien keinojen avulla. Rinta kohoaa, silmät avautuvat, mutta vaipuvat jälleen kiinni.

Sitä kesti hetken aikaa ja emännöitsiä, joka jo vilkaisi levottomasti ovelle, koetti yhä edelleen taivuttaa nuorta pappia aikeittensa puolelle. Tämä, jota ihmetytti huoneessa näkyvä loiston ja

repaleiden ristiriita, keskeytti äkkiä hänen puheensa ja kysyi, kuinka parooni, joka ennen oli ollut niin hieno hoviherra, saattoi nyt viihtyä ympäristössä, joka oli kaikkea komeutta, jopa yksin puhtaattakin vailla.

— Voi, herra maisteri, samaa minäkin olen sanonut! — vastasi emännöitsiä. — Rakas parooni, olen minä sanonut, antakaa minun kerrankin siistiä tätä huonetta; ja miksikä parooni käyttää tuota repaleista yönuttua? — Älä siitä huoli, Lisette, hän sanoo; minä en tahdo olla tekemisissä sinun harjojesi kanssa ja sitä paitsi minä olen melkein sokea. Niin maisteri, sen voitte kyllä arvata, että parooni näytti toiselta ennen vanhaan kuninkaan hovissa.

— Hiljaa!... Hän herää!

— Kamariherran-avain. Kiinnitä se lujasti, se irtaantuu muuten! Katsoppas, *ma chère*, hänen kuninkaallinen korkeutensa vehkeilee, Reuterholm vehkeilee, veljeni vehkeilee, koko maailma vehkeilee minua vastaan! Älä pelkää, pikku hupsu! Minä olen kuiskannut kuninkaan korvaan, ettei Suomen aateliin voi luottaa, etenkin eräasen everstiin. Minä istun niin tanakasti satulassa, kuin nuorallatanssija. *Tout a fait, je vous assure* [Aivan kerrassaan, minä vakuutan teille]. Tänä iltana minä tanssin neiti Reuterchronan kanssa, siitä tulee oikea juhlamenuetti. *Diable, qu'elle est charmante!* [Pahus, kuinka ihastuttava hän on!] Oletko noita silmiä nähnyt? Kauniimmat kuin Höpkenin, eikö totta? Ja suu... kirsikka, joka kelpaisi La Vallièrelle. Sanotaan että Kellgren on antanut hänelle kauneudenpalkinnon kolmen sulottarensa edellä. Hän on kirjoittanut hänelle laulun, joka alkaa näin:

Maan päälle kerran Zeus Olympon kukkuloilta
Lähetti Merkuurin...

— Mutta rakas, hyvä parooni! Eikö parooni enää tunne uskollista Lisetteään? Ei kukaan teille tahdo antaa merkuuria... Ei, hän ei kuule minua, hän hourailee!

— Mitä tuo huuhkaja huutaa minun korvaani? *Sacre nom*, minä en ole veljenmurhaaja. Hän se minulta varasti pienen kruununi. Jaha, minä sanon häntä kruunukseni! Jos kuningas tuon kuulisi, niin hän olisi *jaloux* [mustasukkainen]. Täällä on niin kuuma. Aurinko paahtaa, suihkulähteet lorisevat, paimenet lepäilevät ruohistossa. Miten somaa haravoida heinää pariisilaiskansissa! Sallikaa minun kysyä, neitiseni, suuriko hinta teidän hyveellänne on? Vai niin, vai pappi, kyllä minä tunnen veljeni rakuunat! Hyveitä, niitä me näemme huvinäytelmissä. Käykäämme tanssimaan! Soittoa! Soittoa! Zefyyrin lailla me liitelemme Drottningholman tammien keskellä ja rantaa vasten tyrskyää sampanjameri! Jäätelöä ja sampanjaa! Kuulkaahan, tiedättekö mitä rouva Schröderheim sanoi kuninkaalle, kun hän piti kädessään tuppea ja kuningas säilää?

— Hyvänen aika, herra maisteri, millaista onnettomuutta minun täytyy kokea! Parooni on tullut hulluksi!

— Parooni on varmaan nuoruudessaan elänyt hyvin kevytmielisesti ja siitä hän nyt hourailee. Kuume riuduttaa hänet; teidän olisi pitänyt aikoja sitten haettaa lääkäri.

— Niinkö arvelette, maisteri! Mutta täältä on viiden peninkulman matka Tampereelle.

— Ei se auta. Lähettäkää kiireimmiten viesti, kertokaa taudin laatu ja pyytäkää lääkkeitä. Sairas tuntuu nyt hiukan rauhoittuneen. Antakaa hänelle jotain virvoittavaa!

— Minä sekoitan vadelmanestettä veteen ja lähetän heti sanan kaupunkiin.

— Hyvä. Pitäkää kiirettä. Ymmärrättehän, että vihkimisen nyt täytyy jäädä?

— Tietysti, kuinka se minun mieleeni juolahtaisikaan?

Emännöitsiä jätti papin sairaan luo ja läksi. Etuhuoneessa hän tapasi Eljaan, hän oli kalpea ja hänen mielensä kuohuili, mutta hänen huulillaan näkyi voitonriemuinen pilkanhymy.

— Mikäs sinun on? Mitä on sinun käsissäsi, jotka kätket takkisi alle?... Verta!

— Olkaa hiljaa, se asia ei koske muihin kuin minuun ja pehtoriin! Tunnettehan tuon Tuomaan... rengin. Pehtori käskee minun odottaa häntä tuolla nurkan luona ja ottaa käteeni tämä lankunpalanen, nähkääs... Heti kun hän tuli ulos seinästä, kaatui hän pitkäkseen takaperin kinokseen. Hän ei liukahuttanut evääkään sen iskun jälkeen.

— Hyvä, hyvä! Sinä olet reipas poika, Eljas! Kas tässä, otappa vahvistukseksi lasillinen rommia.

— Kiitos tarjoamasta... kyllä se voipi olla tarpeen... käteni ovat hiukan punassa. Se on vain

puolukkamehua. Mutta, mitä minun piti sanomani? Missä pehtori on?

— Hän on punaisessa kamarissa ja tekee aika roihuvalkean matkustavaisille. Etteivät vain kuolisi häkään tänä yönä?

— Häkään!... hemmetin hienoa! Mutta mitä luulette? Kun minä kuljin eteisen läpi, niin salin ovi oli raollaan. Salissa seisoj vieras tyttö ja valaisi kynttilällä muutokuvia!

— Ei... se ei ole mahdollista. Missä Sebastian on?

— Mitä? Minä luulin teidän sen tietävän.

— Etkö nähnyt häntä... Sebastiania... sano!

— Minä näin yhden vaimoihmisen salissa.

— Salissa kummittelee. Mene eteiseen, ja pidä matkustavaisia silmällä. Tai... mene rohkeasti sisään ja auta Sebastiania hommassa. Saat sata ruplaa, jos teet työsi hyvin.

— Sata yhdestä ja sata kahdesta! Olkoon menneeksi! — mutisi Eljas ja läksi.

Emännöitsiä tuumiskeli. Kuinka?... Sebastian ei ole tehnyt tehtävänsä. Hän on *minun* poikani, ja kuitenkin niin herkkäluontoinen! Mutta tuon vanhan narrin suun tuolla sisällä minä tukkean. Hän voisi vielä tulla tuntoihinsa. Eikö minulla ole pullossa vielä opiumia? No, hyvä: Minä sekoitan tämän annoksen vadelmanesteeseen, ja niin hän nukkuu siitä tuomiopäivään saakka.

Von Dahlen jäi yksin sairaan luo, joka makasi kovassa kuumeessa tiedotonna siitä, mitä hänen ympärillään tapahtui. Hänen tilansa oli nuoren papin mielestä niin arveluttava, että hän päätti lähettää noutamaan rippileipärasiaa ja kalkkia, voidakseen antaa vanhukselle pyhää ehtoollista. Hyvin epäiltävää oli, eläisikö hän siksi, että lääkäri ehtisi saapua. Siksipä von Dahlen läksi pyytämään emännöitsiää, että hän lähettäisi samalla sanan pappilaan kuin kaupunkiinkin.

Hän sattui juuri oikeaan aikaan nähdäksensä, miten Lisette kaatoi pienestä pullosta ruskeaa nestettä maljaan, johon hän oli sekoittanut vadelmanestettä ja vettä. Vanha viekasteleva vaimo oli hänestä ensi hetkestä saakka näyttänyt epäiltävältä; paha peläten hän vetäytyi huomaamatta kiireesti takaisin.

Heti sen jälkeen astui emännöitsiä malja kädessä sisään. — Tämäpä vasta maistuu parooni parasta hyvältä, — sanoi hän hyvin hellällä äänellä, kohottaen maljaa sairaan huulille. — Rakas, vanha herra pitää niin kovin paljon vadelmanesteestä. Hän juopi sen pohjaan saakka ja se häntä suuresti virkistää.

— Olkaa hyvä ja antakaa malja tänne. Minä tahdon maistella olisikohan se liian hapanta.

— Ei ole tarpeellista, minä olen tottunut sekoittamaan sellaista.

— Odottakaa hiukan! — Nuori mies tempasi kiivaasti maljan häneltä, kostutti nesteellä huuliansa, astui taloudenhoitajan eteen ja sanoi äkisti ja ankarasti: — Oletteko myös tottunut sekoittamaan myrkkyyä?

Emännöitsiä säpsähti, kalpeni hiukan, mutta tointui heti. — Jos maisteri laskee leikkiä, — vastasi hän, — niin on se melkein liian loukkaavaa minulle, joka niin monena herran vuonna olen hoitanut vanhaa paroonia niinkuin silmäterääni. Minun täytyy sanoa, että maisteri on hyvin pahankurinen, kun puhuu niin kauheita asioita.

— Jos olen tehnyt teille vääryyttä, niin hyvitan sen kyllä kaikella mahdollisella tavalla. Tehän voitte osottaa viattomuutenne mitä helpommin. Juokaa juoma!

— Se on sairasta varten, eikä terveelle aiottu!

— Vadelmaneste ja vesi ei vahingoita ketään ihmistä. Juokaahan vain!

— Minulla ei ole muuta vadelmanestettä enää...

— Juokaa, vaimo, tai muistakaa, että minä tutkitutan sekoituksenne ja kavahtakaa itseänne, jos siitä löytyy muuta, kuin mitä olette ilmoittanut!

— No, koska maisteri sitä niin välttämättä tahtoo... Herranen aika, enkö minä tietäisi, että se on viattominta vadelmanestettä maailmassa?... Voi, kuinka taitamaton minä olen!

Viekas nainen pudotti maljan maahan, ja neste vuosi pitkin mattoa.

— Kaunis maljani! Mainio vadelmanesteeni!

— Käärme! — huudahti von Dahlen vihoissaan. Mutta samassa hänen huomionsa kääntyi toisaalle.

12. Nemesis.

Lotta oli kulkenut saliin Sebastianin avaamasta ovesta. Hänen kynttilänsä valaisi vanhoja perhemuotokuvia. Ankaran ja vakavan muotoisina ne tuijottivat kullatuista kehyksistään häneen, jälkeläiseensä, ikäänkuin heitä olisi pahoittanut se epäsäätyinen avioliitto, jonka johdosta hänen osallensa oli tullut porvarillinen Ringiuksen nimi. Mietteissään hän kulki toisesta taulusta toiseen ja pysähtyi vihdoin kahden muotokuvan eteen, jotka riippuivat seinällä paroonin huonetta vasten. Molemmat he olivat nuoria, molemmat ulkomuodoltansa korkean-ylimyksellisiä. Molemmat he olivat hovipuvuissa, päätä koristivat jauhoitetut irtotukat ja hiuspussikot, kaulaa hienot valkoiset röyhelöt ja ranteita kallisarvoiset pitsikalvosirnet. Toinen oli sotilas, toinen siviilipukuinen. Sotilaan kasvojen juonteet olivat säännölliset, ylpeät, melkeinpä kopeat ikäänkuin hänen huulillansa olisi pyörinyt vetoaminen aateliston oikeuksiin; hovimiehen piirteet olivat vähemmän säännölliset, mutta miellyttävämmät, pilkallisesti hymyilevät, ikäänkuin hän kertoisi ranskalaista pilajuttua, samalla kuin hiukan irstas katse ja erityinen velttous suupielissä todisti hienostunutta aistillisuutta ja kevytmielisyyttä, joka hänen aikansa oli niin tavallista korkeimmissa piireissä.

Lotta tarkasteli molempia kuvia nuoruuden vilkkaalla uteliaisuudella, sillä hän ei epäillyt, että sotilas oli hänen onneton äitinsä isä, hovimies taas sama mies, joka nyt kuihtuneena ja rappeutuneena oleskeli tässä talossa oman itsensä varjona. Hän ajatteli heidän kummankin kohtalojansa, ihmisen onnen katoavaisuutta ja hänen silmänsä täytyivät kyynelillä.

Mutta pian hänen korvaansa kiintyi pari sanaa, jotka lausuttiin viereisessä huoneessa. Ääni kuului heikosti, hän tuskin saattoi erottaa mitä sanottiin, mutta hän luuli tuntevansa äänen, jonka muistokin yksin peitti hänen poskipäänsä purppuralla. — Olisikohan hän siellä? — sanoi hän itseksensä. — Ei, se ei voi olla mahdollista.

Olipa se sitten mahdollista taikka ei, niin hänen uteliaisuutensa oli niin suuri, että hän, — seuraten harkitsematonta tunnettansa, joka niin usein määrää vilkkaan naisen teot, — tarttui paroonin huoneen ovenlukkoon.

Lukija muistaneekin, että vanha parooni, ollessaan vadelmahillon kimpussa, oli jättänyt tämän oven auki, joka muuten aina oli lukittuna. Lotta vain kevyesti painoi sitä, niin ovi lensi auki.

Tämä se veti von Dahlenin huomion toisaalle.

Mutta samassa kun Lotta niin äkkiarvaamatta astui vanhan paroonin huoneeseen, avautui eteisen ja salin välinen ovi ja Eljas hiipi sisään. Kun hän oli vakuuttanut siitä, ettei ketään ollut salissa ja ettei mitään melua kuulunut, niin hän riisui saappaat jalastansa, avasi varovaisesti punaisen kamarin oven ja tissutteli sukkajalassa sisään.

Tuomas istui melkein samalla paikalla kuin missä Lotta oli ollut Sebastianin tullessa sisään, ja sitä paitsi vuodekkin häntä varjosti. Siksi Eljas ei heti häntä huomannut, vaan näki ainoastaan vanhan rouvan, joka nukkui vuoteessa.

Tuomas oli väsynyt kaahlattuaan pari peninkulmaa kinoksissa jäällä ja tapeltuaan Eljaan kanssa. Siksi oli anteeksi annettavaa jos kohta ei varovaista, että hän ei voinut vastustaa silmäluomiensa painoa, vaan nukahti istuessaan mukavassa nojatuolissa. Olisipa voinut lauaista pistoolilla hänen korvansa juuressa, ja tuskinpa hän sittekään olisi herännyt. Vielä vähemmän hän kuuli Eljaan astuvan sisään.

Eljas seisahtui keskelle lattiaa, epäröiden mitä hänen tuli tehdä, kun pehtoria ei näkynyt. Mutta luultavasti luvatut sata ruplaa liehuivat hänen mielessänsä ja hänen verenhimonsa oli jo ennestään kiihoittunut. Hän lähestyi vuodetta ja veti vyöstänsä esille lyhyen puukon.

Uhri sekä suojelia nukkuivat.

Ainoastaan ihmeen kautta vanhus saattoi pelastua.

Ja tämä ihme tapahtuikin.

Uneen vaipunut Tuomas oli koko painollansa nojautunut nojatuolin toista käsinojaa vasten. Joko hän nyt unissansa liikahti, taikka hänen painonsa oli liian raskas rappeutuneelle, puoleksi lahonneelle tuolille, joka tapauksessa noja murtui ja Tuomas kaatui kolinalla maahan. Tästä melusta vanhus

säikähtäen keräsi. — Lotta! Tuomas! — huusi hän luonnollisella pelon vaistolla.

Mahdollista kyllä Tuomas olisi jäänyt makuulle, siihen minne hän putosi, jos olisi ollut aivan hiljaista.

Nyt sitä vastoin hän kuuli rouvansa äänen, nousi ylös ja hieroi silmiänsä.

Eljas jäi hämmästyneenä seisomaan nähdessään aivan odottamatta edessään miehen, jonka hän luuli jättäneensä kuolleena kinokseen. Mutta heti kun Tuomas huomasi hänet, niin hän heittäytyi vimmastuneena hänen niskaansa, löi hänet tunnottomaksi maahan, tarttui häneen vyötäisistä kiinni ja heitti hänet pää edellä korkeita portaita alas kinokseen.

Tämän reippaan suorituksen jälkeen Tuomas palasi rauhoittamaan vanhaa rouvaa, joka sillä välin oli noussut ylös ja suuressa tuskassa ja levottomuudessa pukeutunut. Molemmat he huolehtivat Lotan katoamista, ja yhdistäen sen yöllisiin kamaliin tapauksiin he aavistivat pahinta. Vanhus tahtoi kaiken mokomin, että tyttöä heti ruvettaisiin etsimään, ja Tuomas, joka oli yhtä lujasti kuin jurostikin kiintynyt isäntäväkeensä, tarttui emäntäänsä kädestä kiinni ja läksi hänen kanssansa etsimään.

Kun he tulivat saliin, niin äänet johtivat heidät paroonin huoneeseen, jonne he epäröimättä astuivat sisään.

Täällä he löysivät Lotan ehjänä ja hyvässä turvassa juttelemasta von Dahlenin kanssa. Kummallekin tämä kohtaaminen oli ollut odottamaton, mutta samalla iloinen, ja kaunista, milteipä juhlallista oli nähdä nämät nuoret, joiden poskilla kukoistivat kevään ja rakkauden ruusut, istuvan kuihtuneen ja kuolemaisillaan olevan vanhuksen vuoteen ääressä.

Mutta tällä kuvalla oli synkkä varjokin. Emännöitsiä ei voinut peittää hämmästyksensä ja vimmaansa Lotan astuessa sisään; hän aikoi poistua, mutta von Dahlen, joka pelkäsi uusia salajuonia, oli miehekkäällä lujuudella kieltänyt häntä huoneesta lähtemästä. Ja kun tuo ilkeä nainen näki Tuomaan ja vanhan everstinnan, niin hän kauhistui. Uusi ajatus, hirveä aavistus näytti vallanneen hänen sielunsa, ja voimatta hillitä itseänsä hän ryntäsi Tuomaan luo, tarttui häntä takkiin kiinni ja huusi: — Rosvo! Murhaaja! Mitä sinä olet tehnyt Sebastianilleni?

— No, no, — sanoi Tuomas, joka tällä kertaa tavallista pikemmin kiivastui; — päästä takkini kauniisti irti!

— Sebastian? Missä Sebastian on?

— Mitä pirua teidän Sebastianinne minuun kuuluu? Jos tarkoittatte toista kunnon poikaanne, Eljasta, niin hän makaa nenä veressä isojen portaitten edustalla. Etsikää häntä sieltä!

— Jos tarkoittatte pehtoria, — puuttui Lotta puheeseen, niin hän läksi punaisesta kamarista ulos noin tunti sitten. Minun mieleeni muistuu nyt, että heti sen jälkeen kuulin hätähuudon.

— Voi!... Eljas... Eljas on erehtynyt! Kirottu olkoon se konna! Päästäkää minua, minun täytyy päästä ulos... ulos!

Ja kenenkään estämättä emännöitsiä syöksyi raivoissaan ulos. Kinokset olivat korkeat, hän vaipui kainaloitaan myöten lumeen, hän kompastui lakkaamatta, mutta nousi heti taas pystyyn ja kiiruhti eteenpäin, huutaen Sebastiania nimeltä. Ei kukaan häntä kuullut; vain tuuliviirin narina ja myrskyn ulvonta vastasivat hänen huutoonsa. Jumalan iankaikkiset tähdet kirkkaalla öisellä taivaalla olivat kurjan naisen epätoivon ainoat todistajat, — hänen, jonka paatuneessa, rikollisessa rinnassa kuitenkin piili yksi inhimillinen tunne: äidinrakkaus. Sebastianin tähden, hänen rikkautensa, kunniansa tähden hän oli myönyt sielunsa pahoille hengille, ja nyt... nyt hän varmaan oli murhattu, kaatunut siihen kuoppaan, jonka hän yhdessä äidin kanssa oli kaivanut toiselle!

Renkituvan portailta hän vihdoinkin löysi Eljaan, joka verissäänsä ja hämmentyneenä vaivoin oli sinne laahannut itsensä isojen portaitten edustalta. Emännöitsiä hyppäsi hänen kimppuunsa niinkuin kissa, painoi kyntensä hänen kasvoihinsa, puri häntä, löi häntä, potki häntä, ja olisi varmaan raivoissaan kuristanut hänet, jollei Eljas väkivaltaisesti olisi työntänyt hänet maahan. Vasta kun emännöitsiän voimat olivat lopussa, niin hän tuli tuntoihinsa. Koston puuskaa seurasi heikko toivo, että Sebastian mahdollisesti olisi vielä pelastettavissa. Kultaa ja ruplia hän lupasi Eljaalle, jos hän osottaisi hänelle paikan, missä hän luuli Tuomasta lyöneensä. Eljas antoi kauan rukoilla itseänsä; hän nautti emännöitsiän tuskasta. Mutta lopulta ahneus sai voiton, he läksivät yhdessä salaoven edustalle ja vetivät kinoksista esiin Sebastianin verisen, tunnottoman ruumiin.

Taaskin me palajamme vanhan paroonin makuusuojaan. Lukija muistaneekin, että Tuomas emäntineen oli astunut huoneeseen.

— Kuules Lotta! — sanoi vanha rouva. — Tule tänne, lapseni, ojenna minulle kätesi! Kas noin. Jumalan kiitos, ettei sinulle ole vahinkoa tapahtunut. Tule! lähtekäämme täältä!

— Heti, isoäiti! Mutta salli minun ensin kysyä sinulta jotakin.

— Sitten, sitten. Tule, lähtekäämme matkalle!

— Rakas, hyvä isoäiti, vastaa minulle! Jos sinulla olisi vihamies, joka olisi tehnyt sinulle paljon pahaa, paljon vääryyttä, joka olisi katkeroittanut koko pitkän elämäsi ja jota et olisi nähnyt moneen, moneen vuoteen; ja jos sinä nyt, isoäiti, pitkän ajan kuluttua tapaisit tämän vihamieheni murtuneena sekä ruumiin että sielun puolesta, kadotettuna ja kuolevana, mutta ehkä kuitenkin katuvaishana, — katuvaishana sen tähden että se, joka alituisesti on valehdellut ja mustin värein kuvaillut hänelle sinun tekojasi, on pettänyt hänet — kääntyisitkö silloin, isoäiti, pois vihamieheni vuoteen äärestä ja antaisitko hänen kuolla ilman sovintoa?

— Lottaseni! Lotta kulta! — sanoi vanhus kiihottuneella mielellä, — miksikäs niin kysyt? Enhän minä voi nähdä, oi Jumalani! Olenhan sokea, enkä tiedä kenen vuoteen ääressä minä seison.

— Anna minun taluttaa sinut vuoteen ääreen, isoäiti. Kas niin, ota käteesi tämä kuihtunut, kylmä käsi! Kuvittele nyt mielessäsi, isoäiti, että pidät kiinni tuon vanhan vihamieheni kädestä, hänen kädestänsä, joka on tehnyt sinulle niin paljon vääryyttä, niin paljon pahaa, joka on katkeroittanut koko elämäsi ja jota et ole nähnyt moneen vuoteen, mutta jonka nyt tapaat kuolevana ja murtuneena sekä ruumiin että sielun puolesta. Voitko antaa hänelle anteeksi, isoäiti?

— Oi, Jumalani, annan, annan kyllä! — nyyhkytti vanhus joutuen aivan pois suunniltaan. — Jumala on armossansa tukenut minua kovimpienkin koettelemusten aikana; voisinko minä rinnassani kantaa vihamielistä sydäntä! Onneton Magnus Drakenhjelm parka, sinä olet ollut minua onnettomampi, sillä sinulla ei ole ollut rinnassasi sisällistä rauhaa! Minä annan sinulle anteeksi niin vilpittömästi ja totisesti kuin minä toivon Jumalan kerran antavan minulle anteeksi kaiken sen katkeruuden ja napinan, jolla olen epäillyt hänen iankaikkista kaitselmustansa.

Tämä kohtaaminen koski syvästi kaikkiin läsnäoleviin. Lotan ja von Dahlenin silmistä vierähti kyynelitä ja Tuomas, joka ei suinkaan ollut herkkäluontoisimpia, kääntyi seinään päin ja — niisti nenäänsä.

— Onko hän kuollut? — kysyi vanhus vihdoin.

— Ei vielä, — vastasi Lotta. — Hän makaa horroksissa ja vast'ikään hän houraili. Hiljaa, nyt hän taas alkaa.

Sairaana silmät olivat suljettuina, mutta hänen huulensa liikkuvat hiljaa. — Tekö se olette, neiti Reutercrona! — sanoi hän hellällä äänellä, ikäänkuin aivan toiset ja suloisemmat kuvittelut olisivat kangastaneet hänen mielessänsä kuin hetki sitten. — Oi, *ma helle cousine* [kaunis serkkuni], minä tunsin äänenne, te minua nimeltä mainitsitte. Uskokaa minua, te olette *charmante* [ihastuttava] vaaleansinisessä harsopuvussanne, hienoine brabantin-pitseinenne, jotka ympäröivät hihojanne. Tiedättekö, että Hagassa näytellään "Siri Brahea". Hs — minä sanon teille jotakin, kuningas ei sitä ole kirjoittanut, vaan Kellgren. Älkää antako minua ilmi, pikku serkkuseni, se voisi maksaa minulle kamariherra-avaimeni...

— Parooni Magnus Drakenhjelm! — keskeytti häntä von Dahlen, johtaakseen häntä, jos mahdollista, näistä kuolevalle miehelle sangen vähän sopivista ajatuksista. — Älkää ajatelko enää tämän maailman turhuutta, ajatelkaa sieluanne ja Jumalan vanhurskautta, sillä te seisotte pian hänen tuomio-istuimensa edessä.

Sairaana kuihtuneet kasvopiirteet vetäytyivät omituiseen hymyyn — tuollaiseen kevytmieliseen, ilkamoivaan hymyyn, joka onnen päivinä koreilee jumalankieltäjän huulilla ja jommoista niin sanotut sivistyneet paroonin nuoruuden aikana näyttivät puhuessaan uskonnollisista aineista. Se oli olevinaan hienoa "filosofista" pilkanhymyä, galanteriaa, pilaa, mutta hänen huulillansa se muuttui hirveäksi ivaksi. Se oli olevinaan auringonsäde "valistuksen" kukkuloilta, mutta se ei ollutkaan muuta kuin väräjävä lampunhohde hautakuorossa.

— *Mon cher ami*, te puhutte kuin Nordborgin postilla. Minä suositan teitä kuninkaalle ja Lehnbergille vankilansaarnaajaksi. Mutta miksi te seisotte esiripun takana? *Pauvre bête* [Moukka parka], oletteko lukenut Voltairen teoksia? Muistatteko mitä herttua Richelieun hiusten kähertäjä sanoi eräänä päivänä, kun hän puki herraansa? Minä olen vain yksinkertainen kamaripalvelia, hän sanoi, ja kuitenkin minä en usko enempää kuin tekään, *monseigneur* [arvoisa herra], että Jumalaa on olemassa.

— Se on hirveätä. Herra parooni, Jumala *on olemassa*, Hänen edessänsä me olemme vain tomua ja tuhkaa ja Hän kutsuu teidät tekemään tiliä pitkästä elämästänne.

— No jopa jotakin. Kuollakko? Olenhan tuskin kolmikymmenvuotias. Elää ja nauttia, kas siinä minun filosofiani. Tulkaa pois kuiskaajaluukusta, ystäväni! Minä näyttelen elämän jumalallista huvinäytelmää ja te kuiskaatte maanalaisesta asemastanne murhenäytelmää. *Cela ne va pas, mon ami* [Se ei käy, ystäväni]. Astukaa tänne lämpiöön, ja ojentakaa minulle puuderikaapu. Naamiohovit ovat mainiot, valaistus *éblouissant* [häikäisevä]. Kaunis Daphneni, suokaa mulle *contredanse!* [vastatanssi].

— Hän hourailee auttamattomasti! — sanoi von Dahlen surullisesti. — Onnetonta olisi, jos hän noin tunnotonna lähtisi ijäisyyteen. Vast'ikään kuitenkin minusta tuntui, ikäänkuin teidän äänenne, hyvä rouva, olisi vaikuttanut hyvää hänen hermoihinsa. Saisinko pyytää teitä vielä kerran puhuttelemaan häntä.

— Drakenhjelm! — sanoi vanha everstinna sairaan korvan juureen. — Tunnetteko minua?

Vanha parooni avasi heti silmänsä, joissa paloi tavaton tuli, tarkasteli olentoa vuoteensa ääressä, sively otsaansa, sulki taas silmänsä ja sanoi muuttuneella äänellä:

— Ei, ei... minä en tunne teitä. Ääni on Ebba Reutercronan, mutta... hän on nuori ja kaunis...

— Niin oli viisikymmentä vuotta sitten!

— Viisikymmentäkö vuotta?... Niin, se on totta... viisikymmentä vuotta sitten. Ja nyt... te olette Ebba Reutercrona... ja sanotte olevanne veljeni leski ja te tulette tänne iloitsemaan minun nöyryytyksestäni... kurjuudestani... mutta... älkää riemuitko... minä tunnen nyt olevani paremmissa voimissa... minä voin sangen hyvin... *madame, excusez mon habit!* [rouva, suokaa anteeksi pukuni]... Lisette! Etkö häpeä antaa minulle repaleista yönuttua! Lisette, miltä täällä näyttää? Suokaa anteeksi, hyvät naiset! Minulla on sangen... huolimattomia palvelioita. Lisette! Hän ei tule. Todellakin, hyvät naiset, minä punehdun, että olen näin *deshabille* [vaillinaisesti puettu]...

— Terveenä ollessaan hän ei ole sitä huomannut, — kuiskasi Lotta von Dahlenille. — Pari tuntia sitte vielä hän oli puoleksi sokea, mutta nyt hän näyttää taas näkevän.

— Tämä on elämän viimeinen auringonvälähdys hetkistä ennen kuolemaa, — kuiskasi von Dahlen yhtä hiljaa. — Kuolevaisten silmät voivat ihmeellisesti kirkastua.

Vanha everstinna ei näyttänyt huomaavan sitä omituista poikkeusta paroonin ajatusten kulussa, mikä aiheutui siitä, että hän näki pukunsa vaillinaisuuden. Hän piti paroonin kuihtunutta kättä kädessään, ja hänen tietämättänsä ilmausi hänen puheesensa jonkinlainen vivahdus kustavilaisen hoviseuran puhelaadusta, kun hän jatkoi: Ei, parooni Drakenhjelm, en minä ojentanut teille kättäni iloitakseni sukulaiseni kärsimyksistä, enkä liioin uudelleen virittääkseen onnetonta perheriitaa. Molemmat me olemme kärsineet, molemmat me olemme vanhat ja meidän lähtömme on lähellä... Tehkäämme siis sovinto haudan partaalla, *mon cher vieux baron* [rakas vanha parooni]... tehkäämme sovinto ja antakaamme toisillemme anteeksi!

— Te olette oikeassa, serkkuseni! Me olemme molemmat vanhat... eikä kummallakaan taida olla monta vuotta enää elettävänä... enintään kymmenkunta vuotta. — On parasta että me teemme... sovinnon. Minä olen tehnyt teille vääryyttä, serkkuseni... tähän olette onnetoman veljeni... todellinen puoliso... eikö totta?

— Jumalan ja ihmisten edessä, hyvä parooni!

— Tässä on todistuskin! — huudahti Lotta, joka vast'ikään punaisesta kamarista oli tuonut kokoonkäärityn paperin.

— Vihkimätodistusko? — änkytti everstinna innoissansa.

— Niin, vihkimätodistus, isoäiti! — toisti Lotta.

— Voi, hyvä Jumala, tätä paperia minä en voi nähdä, enkä lukea!

— Muistatko, isoäiti, mustalaisen ennustusta Hagan naamiaisissa. Se minkä näette, saattaa teille onnettomuutta; se mitä ette näe, tuo teille onnen! Tästä paperista, jonka sinä näit sinä iltana, jolloin se kirjoitettiin, johtuvat kokonaisen elämän onnettomuudet, ja sama paperi, jota et enää voi nähdä, isoäiti, se on puhdistava rehellisen nimen kaikista solvauksista.

— Jumala on oikeuden Jumala... Lukekaa todistus, parooni!

— Ei ole tarpeen... *Foi de gentilhomme* [Kunnon miehen luottamus], niinkuin kuninkaalla oli tapana sanoa... Epäilisinkö teidän sanaanne, vapaaherratar? Näiden henkilöiden läsnäollessa... pyydän minä teitä unohtamaan sen vääryyden... minkä teille olen tehnyt... ja nimitän teidät... kaiken omaisuuteni lailliseksi periäksi... siinä tapauksessa, että eläisitte minua kauemmin... Onko tuo nuori tyttö teidän tyttärenne?

— Tyttäreni tytär; ainoan lapseni ainoa lapsi.

— Mikä hänen nimensä on?

— Hedvig Charlotte Sophie Ringius.

— Ringius?... Hm... en tunne sitä sukua... pappissuku, nimestä päättäen. *Eh bien* [No hyvä], tule tänne, lapseni, anna minun suudella otsaasi. Vanhako olet?

— Yhdeksäntoista vuoden.

— Kauniit silmät... soma profiili... enemmän *cendrée* [oik. tuhankarvainen, s.o. tumman ja vaalean keskivälinen] kuin isoäitisi. *Mais si... mon enfant, vous parlez français?* [Mutta... lapseni, puhutteko ranskaa?]

— *Je le dois aux leçons de ma grande-mère* [Siitä taidosta minun on kiittäminen isoäitini opetusta].

— *C'est bien* [Sepä hyvä]. Tiedättekö, vapaaherratar... tyttö minua miellyttää suuresti... Hän ääntää hyvästi .. Minulla on useita huvittavia teoksia, Paul de Kockin ja George Sandin teoksia... näette, että minä seuraan aikaani... mutta minä en ole voinut lukea niitä... sen jälkeen kuin silmäni kävivät niin heikoiksi... Olisin hyvin *enchanté* [ihastuksissani]... jos pikku serkkuseni... tahtoisi lukea minulle niitä ääneen.

14. Vanhan hovimiehen kuolema.

— Herra parooni, — sanoi nyt von Dahlen hartaan vakavasti, istahtaen sairaan vuoteen ääreen ja tarttuen hänen käteensä; — minun surullinen velvollisuuteni on muistuttaa teille sitä, mitä te näytte unohtavan. Kaiken inhimillisen käsityksen mukaan ei teillä ole enää monta elonhetkeä jäljellä. Te olette seurannut omantuntonne ääntä, te olette tunnustanut ja ihmisten edessä hyvittänyt sen synnin, joka ehkä olisi eniten painanut syntienne vaa'assa. Mutta, herra parooni, jumalallista oikeutta ei hyvitetä kokonaisen elämänsä hyvillä töillä, sitä vähemmin yhdellä ainoalla. Onko teidän mielialanne niin kristillisen nöyrä, niin vieroittunut tämän maailman turhuudesta, niinkuin kuolevan kristityn ja katuvaisten syntisen tulee?

Vanha Drakenhjelmi ei heti vastannut. Hetkeksi hänen Paul de Kockin ihailunsa näytti ikävästi häiriytyneen, mutta pian entinen hymyily taas palasi hänen huulillensa. — Kenenkä kanssa minulla on kunnia puhua? — kysyi hän.

— Nimeni on von Dahlen, pappi.

— Von Dahlen?... Tunnen suvun... eräs von Dahlen oli majorina Turun läänin rykmentissä... urhoollinen mies... suuri naisten ihailia... no, no, nuori ystäväni... te olette pappi... puhukaamme jostakin muusta... Minä tunnen nyt, että... lepo on minua voimistuttanut... Jos olisitte lääkäri, niin vakuuttaisin teille, ett'ette... vielä muutama vuoteen saa passittaa minua... ijaissyteen. Nähkääs... ystäväni, minä olen... filosofi... minä en pelkää... kuolemaa, mutta suokaa anteeksi... se aine on hiukan... ikävä, ja... vanha hovimies, sellainen kuin minä... valitsee mielellään iloisempia puheluaineita naisten seurassa. Johtuupa tässä juuri mieleeni... eräs juttu... Lehnbergistä. Tunnettehan Lehnbergin... ainakin hänen saarnojansa... Hänen piti kerran ripittää erästä neiti... Psilanderhjelmiä...

Näin pitkälle parooni oli ehtinyt kuolemanvalmistuksessansa, kun häntä keskeytti emännöitsiä, joka ryntäsi sisään epätoivon raivossa huutaen: — Auttakaa, parooni, auttakaa! He ovat murhanneet poikamme, meidän Sebastianimme! Hän makaa tuolla ulkona kuolleena, muserrettuna, paleltuneena, auttakaa, parooni! Auttakaa! He tahtovat murhata meidät kaikki.

Parooni oli puhuessansa tuntenut semmoista lisääntyvää uupumusta, joka on seurauksena hermojen heikommaksi veltostumisesta luonnottoman kiihtymisen jälkeen. Niinkuin tietty, on ihminen tällaisessa tilassa tavattoman herkkä mielenvaikutuksille. Korvaa kiusaa kärpäsen surina ja kumoon kaatuva tuoli voipi pelästyttää heikon sairaan kuoliaaksi. Emännöitsiän äkillinen ryntäys huoneeseen ja hänen kiivaat huutonsa, jotka saattoivat terveetkin kalpenemaan, vaikuttivat sairaasen äkillisesti ja valtavasti. Hän nousi äkkiä istualleen, hänen silmänsä tuijottivat oveen, hän aikoi sanoa jotakin, mutta kieli ei taipunut

suorittamaan tehtävänsä, hän kävi kalman kalpeaksi ja vähäisen väristyksen jälkeen hän vaipui äänetönnä takaisin vuoteelleen.

Kaikin tavoin koetettiin häntä jälleen virvoittaa eloon. Iskettiin suonta, haudeltiin halvausvedellä, — mutta kaikki oli turhaa. Parooni Magnus Drakenhjelm oli lakannut hengittämästä.

Hän oli eronnut tästä elämästä ranskalainen romaani sydämässään ja kevytmielinen juttu huulillansa, — ja hänet oli vienyt hengiltä hänen jalkavaimonsa ilmoittama uutinen aviottoman poikansa murhasta. Näytti siltä, kuin näillä huulilla yhä olisi ollut tuo "filosofinen" hymy, jolla hän koko elämänsä ajan ja vielä muutama silmänräpäys sitten oli katsellut kuolemaa, tuomiota ja iankaikkisuutta, — näitä elämän lyhyen päivän jättiläisuuksia iltavarjoja, joita vaan kristinusko saattaa valaista ikuisella valollansa. Mikä hirveä uskovaisen iloisen, ja viime hetkeen asti kestävän luottamuksen irvikuva! Kuinka paljon elämällä onkaan vielä opittavaa kuolemalta!

Läsnäolevat kääntyivät kauhistuneina pois.

Von Dahlenin inho kääntyi nyt emännöitsiään, joka ensi hämmästyksessään unohti poikansa ja ääneti ja liikkumatta oli katsellut paroonin loppua. — Onneton! — hän sanoi, — ei siinä kyllin, että olette karkeroittanut tämän vanhuksen elämän; te olette myöskin kiirehdyttänyt hänen kuolemaansa. Poistukaa heti tästä huoneesta ja niin pian kuin mahdollista koko talostakin, joka nyt on sen oikean omistajan, vapaaherratar Drakenhjelmien oma.

Emännöitsiän silmät säkenöivät raivon tulta.

— Vai niin, — sanoi hän; — ajetaanko minut talosta? Ja minkä tähden, jos saan luvan kysyä? Ehkäpä sentähden, että te olette vienyt hengiltä vanhan paroonini, — te sen olette tehnyt, te omientuntojen varas ulkokullattuine kasvoniilmeinenne ja surmaavine sanoinenne! Tai ehkäpä sentähden, että olette murhauttanut pojan, samoin kuin olette saarnannut isän kuoliaaksi? Te saatte vastata siitä, te musta tekopyhä irstaine vaimoväkinenne, jotka olette maantieltä lähettänyt tänne! Mutta nähkääs, minä otan Rautakylän aivan nenänne edestä, minä, nähkääs, sillä minulla on paroonin testamentti hyvässä tallessa; sitä te ette voi minulta rosvota, te tekopyhä varas!

— Säästäkää sanojanne, järjetön vaimo; teidän hävyttömyytenne ei hyödytä mitään. Vihkimätodistus, joka todistaa tämän vanhan rouvan laillisen avioliiton parooni Kustaa Drakenhjelm vainajan kanssa, on löytynyt, ja on, toivoakseni, tarpeeksi pätevä todistamaan hänen oikeutensa.

— Vihkimätodistus... vai niin... siitä minä en mitään tiennyt... No, jos niin on, niin minä ehkä... olen ollut väärässä ja pyydän herrasväeltä anteeksi. Mutta voinko minä herrasväkeä uskoa? Jos se olisikin vain joku muu turha paperi... mutta minä tietenkään en saa nähdä sitä?

Näin puhuessaan emännöitsiä, joka jo monta kertaa ennen oli osottanut voivansa hillitä mieltänsä, tekeytyi kissan tavoin mairittelevan nöyräksi, niinkuin hänen tarkoituksensa tällä kertaa vaati, samalla ilmaisten teeskenneltyä epäilyä. Lotta ojensi hänelle paperin. — Kas tässä; lukekaa itse!

— Seis! — huudahti von Dahlen. Mutta liian myöhään.

Emännöitsiä oli jo tarttunut paperiin, hieronut sitä käsiensä välissä ja repinyt sen pieniin palasiin.

Liian myöhään von Dahlen tarttui häntä käsivarteen; paperi oli jo revitty. Emännöitsiän kasvoissa ilmeni jälleen vaivoin hillitty vihan ja ilkeyden sekä uhman ilme. Hän astui ovelle, kohotti uhaten kätensä ja huusi: — Ulos kaikki, murhaajajoukkio, varasseura, maankiertäjät! Ulos talostani, minun talostani, sanon minä! Ulos tällä elävällä hetkellä, taikka minä annan väkeni heittää teidät ulos ovesta!

Lotta haki katseellaan Tuomasta; luonnollisesta soveliaisuuden vaistosta hän oli poistunut huoneesta, kun vanhan paroonin ja everstinnan välillä tuli puhe perheasioista. Lotta ja von Dahlen loivat toisiinsa katseen, joka sanoi: — Meillä ei ole jäävitöntä todistajaa vainajan suulliseen testamenttiin ja vihkimätodistus on palasina. Mikä onnettomuus!

Emännöitsiä huomasi voiton olevan puolellansa ja huuteli kimakalla äänellä: — Eljas! Eljas! Tule, aja roistot ulos ovesta!

Hänen huutaessansa astui sisään — ei Eljas, vaan eräs toinen henkilö, jota hän vähimmin oli odottanut ja joka ilmaantumisellaan sai kaikki hämmästyään.

Mies, joka niin äkkiarvaamatta astui makuusuojaan, oli kuolleeksi luultu Sebastian itse. Lämpimässä huoneessa hän oli vähitellen tointunut ja hoiperteli nyt verisenä ja uupuneena äidin huutaessa ovesta sisään.

Kun emännöitsiä huomasi hänet, niin hän heittäytyi ilosta huudahtaen hänen kaulaansa ja suuteli

hätä loppumattomasti. Sebastian irroitti itsensä silminnähävällä vastenmielisyydellä äidin sylvistä, hoiperteli vuoteen luo, vaipui voimattomana tuolille ja nähdessään kuolleen hän huudahti: — Äiti, olettehan sittenkin murhannut hänet?

— En minä ole häntä murhannut, vaan nuo ihmiset tuossa ovat hänet murhaajansa. Tule, poika parkani, sinä olet sairas ja tarvitset lepoa: lähtekäämme sinun huoneesesi! Mutta tosiaankin, — jatkoi hän ilkeästi, — minä en voi jättää noita vieraita ihmisiä yksin huoneesen; täällä on sekä hopeakaluja että muutakin.

Lotta tarttui isoäitiään käsivarteen ja läksi ulos.

— Niin, — sanoi Sebastian synkästi, — täällä on sekä hopeakaluja että muutakin... Täällä lepää kuollutkin. Vaimo, ettekö tahdo edes vainajankaan läsnäollessa luopua jumalattomasta vihastanne ja väärästä ahneudestanne? Uskallatteko vieläkin kieltää, etteivät nuo molemmat, jotka äsken läksivät ulos, ole ainoat Rautakylän kartanon lailliset perilliset?

— Mutta rakas Sebastian, älähän kiihoitu, sinä olet niin kalpea ja heikko, rauhoitu! Minä tunnustan kaikki, mitä he tahtovat, kun he vain hankkivat todistuksia.

— Teidän äitinne repi juuri äsken kavalasti everstinnan vihkimätodistuksen rikki, — sanoi von Dahlen.

— Vaimo, vaimo! — huokasi pehtori ja hänen kalmankalpea poskensa sai hetkeksi punaa. — Tuo vieras tyttö, joka äsken meni ulos, sanoi minulle, kun minä astuin hänen luoksensa murha-ase kädessä ja sydän täynnä pahoja ajatuksia: Te olette rehellinen mies! Ja oma äitini, joka Jumalalle on vastuunalainen siitä, mitä hän on tehnyt lapsestansa, hän sanoo minulle, kun kauan sitte unohtunut hyve uudelleen virkoo minun sielussani: Sinä olet konna, poikani! Ole ja pysy yhä edelleenkin konnana!

— Ei, — sanoi von Dahlen vakavasti ja hellästi tarttuen Sebastiania kädestä kiinni, — te ette ole konna; siten ei hyljätty puhu. Sen minkä te olette tehnyt, sen te kadutte ja hyvitätte. Jumala katsoo sydämen aivoitukseen. Ojentakaa minulle kätenne niinkuin vilpittömälle ystävälle ja luvatkaa minulle tässä isävainajanne ruumiin ääressä, että tästä lähin vaellatte hyvällä ja oikealla tiellä. Tahdotteko sen tehdä?

— Sen tahdon ja lupaan tehdä.

— Amen. Nyt maailmassa on yksi rehellinen mies enemmän.

— Eivätkö litaniat ole jo lopussa? — sanoi emännöitsiä pilkallisesti, ikäänkuin peittääkseen omaa hämmennystään. — Älä tekeydy paremmaksi kuin mikä olet, Sebastian! Niin totta kuin nämät ihmiset eivät koskaan voi tuoda esille oletettua vihkimätodistustaan; niin totta ei sinustakaan, rakas Sebastian, koskaan tule sellaista laupiasta ja jumalista nahjusta, jommoiseksi tuo saarnaajapappi sinua aikoo.

Samassa salinpuoleinen ovi avautui ja Lotta astui sisään loistavin silmin: — Rikhard, vihkimätodistus on jälleenlöydetty! Tässä se on! Taitettu paperi, joka äsken oli minun kädessäni, ja jonka tuo ilkeä vaimo repi rikki, ei ollutkaan oikea, vaan eräs isoisäni kirjoittama kirje eräälle Fredrik nimiselle ystävällensä.

Von Dahlen tarkasteli paperia. — Aivan oikein! — sanoi hän.

— Katsokaas nyt, äitini! — huudahti Sebastian, — totuus itse solmii teidän oikeudettoman kielenne valheeseen.

Emännöitsiä seisoi nolattuna.

Ja myöhäinen talviaamu alkoi sarastaa yli seudun.

15. Kymmentä vuotta myöhemmin.

Kesän sinervät laineet kimaltelivat Näsijärvellä. Raitis tuuli liidatti lennossansa havumetsän tuoksua laajojen, kauniiden ulapoiden yli ja leikkeli heijuvassa kaislikossa, joka siellä täällä seisoi mielistellen rantakiviä. Lahdet ja selät loistivat auringonvalossa; riippukoivut niemien nenissä nuokuttivat keikailevia kiharoitaan laineilla. Mutta näiden kimaltelevien ja vaalean vihreitten maisemien takaa kohosivat Satakunnan synkät kummut, joissa värit esiintyivät niin omituisen vakavina, paikoittain ihan mustanpuhuvina ja jotka ikäänkuin tummana kehyksenä kohottavat sisä-Suomen järvimaisemien loistoa.

Näillä somilla laineilla kiiti purje eteenpäin ja Rautakylän rantaa lähenei kaunis viheriäksi maalattu pursi. Purjeet vedettiin kokoon, vauhti väheni; vene laski sievän laiturin kylkeen aivan rakennuksen alapuolelle.

Veneestä nousi kaksi herraa, toinen oli pappi, toinen maallikko; molemmat nuoria miehiä, noin kolmenkymmenen korvissa. He näyttivät olevan vilkkaassa keskustelussa. — Omituinen juttu, hyvä veli Dahlen! — sanoi toinen herroista heidän astuskellessaan polkua ylös rannasta. — Minä olen utelias kuulemaan loppua. Ei suinkaan tuo ilkeä emännöitsiä, jota mainitsit, päässyt saamatta kuritusta halpamaisesta menettelystään?

— Kuritusta saamatta? No, olisi väärin sitä sanoa. Mutta jos luulet kertomustani romaaniksi, jossa ilkeät ihmiset jollakin hirveällä tavalla joutuvat surman suuhun, esimerkiksi juomalla omaa myrkkyyänsä, kompastamalla omaan tikariinsa tai siten, että kanta-isän kuvapatsas kaatuu heidän päällensä ja musertaa heidät, niin erehdyt suuresti. Taivaallinen oikeus kohtasi Lisette Hallströmiä paljoa vähemmällä melulla, mutta tuntuvammalla tavalla. Hänen oli pakko, vihkimätodistuksessa olevan allekirjoituksen nojalla, itse todistaa ja vahvistaa everstinna Drakenhjelmin avioliitto, siis itse riistää itseltänsä kaikki toivo Rautakylän omistusoikeuteen. Minä odotin hetken aikaa, että tuo nainen tekisi väärän valan, mutta poika seiso vieressä ja tarkasteli häntä niin terävästi, että sillä kertaa hänen entinen valehtelemisen-rohkeutensa petti hänet. Tämä todistaminen, sekä pojan kääntyminen häntä päin harmitti tuota ilkeätä eukkoa aina kuolemaansa saakka. Hänen hiuksensa, jotka hänellä vielä seitsemänkymmenen vuoden ikään saakka olivat olleet melkein pikimustat, muuttuivat parissa viikossa hopeanharmaiksi. Hän muutti pois talosta, kun uusi herrasväki saapui sinne ja paria kuukautta myöhemmin tavattiin hän eräänä aamuna kuolleena vuoteessansa.

— Siis, jos olen sinua oikein ymmärtänyt, omistavat vanha everstinna ja mamseli Ringius nyt kieltämättömästi tämän kauniin maatilan? Mikä ihastuttava asema! Mitkä mainiot pelot! Niinkuin tiedät, olen aivan vieras paikkakunnalla, ja koska emme ole tavanneet toisiamme senjälkeen kuin kymmenen vuotta sitten Helsingissä olimme yksissä, niin suot kai anteeksi jos kysyn: missä suhteessa sinä itse olet Rautakylän perheeseen, jolle olet luvannut minua esitellä? Tuleeko veljen tielle, jos rupeaisi katselemaan perijätärtä? Rakastettava nainen, sanoit sinä?

— Päätä itse, sillä nyt olemme perillä.

Samassa molemmat herrat saapuivat rehottavaan puutarhaan, jonka lehtokujat, käytävät, pensaat ja kukkapenkereet osottivat erinomaista hoitoa ja aistia. Mahdotonta sinun olisi, hyvä lukija, tuntea tätä tuoksuvaa vihannuutta samaksi metsittyneeksi ja lumenpeittämäksi maaksi, joka kymmenen vuotta sitten kohtasi katsojan silmää Rautakylän ikkunoista. Päärakennus oli jokseenkin entisellään, se oli vain uudesti rapattu ja näytti iloisemmalta saatuaan uuden tiilikaton. Paloviinapannut olivat kadonneet, samoin kaikki repaleet ja kurjuus sekä rappeutuneet mökit kartanolta, ja niiden sijaan näki uusia, kauniita, valoisia tupia ja ahkeria, tyytyväisiä ihmisiä. Kaikkialla ilmaantui järjestystä, hyvinvointia ja hupaisuutta, mutta entinen jäykkä ylimyksellinen komeus oli miltei kadonnut.

Rautakylästä saattoi päätätä, että oli sunnuntai. Kaikkialla oli niin hiljaista ja rauhallista, ei työtä, eikä melskettä. Kaikki oli juhlapuvussa. Puutarhasta vain kuului muutamien lasten iloinen juoksu, jotka olivat piilosilla karviaismarjapensaiden ja syreeniaitausten takana. Vaaleankiharainen, kahdeksanvuotias poika juoksi esiin, mutta kaksi somaa pikku tyttöä, toinen kuuden, toinen neljän vuotinen, kurkistivat ujoina sormi suussa aitauksen takaa.

— Oi, — sanoi vieras ihmeissään von Dahlenille; — minä en tiennyt, että olit nainut mies!

— Jo yhdeksän vuotta, ystäväni!

— Ja vaimosi?

— Lotta, omaa sukua Ringius... Tässä hän on!

Aitauksen takaa tuli nuori nainen esiin, ja hänen tummansiniset silmänsä loistivat ilosta. — Rikhard! Rikhard! huusi hän jo kaukaa, — minä tiedän uutisen! Sebastian tuli juuri kirkolta kotiin!

— Silmistäsi näen, miten kappalaisvaalissa on käynyt.

— Toinen puoli kappelia on antanut sinulle yksimielisesti kaikki äänet, ja ettet toista puolta saanut, siihen oli syynä se, ettei Rautakylä äänestänyt.

— Sen minä voin todistaa! — huudahti hartehikas, lyhytkasvuinen mies, jonka ahavoituneissa, vaikk'ei juuri kauneissa kasvoissa ilmeni teeskentelemätön ilo ja sydämellinen rakkaus. Hänen perässänsä kulki lyhyt, lihava ja hiukan pörröinen olento, joka myös näytti liikutetulta ja sanaakaan sanomatta pyyhki silmiänsä karhean sarkanuttunsa hihaan.

— Kiitos, Lottaseni! Kiitos, ystäväni, hyvästä uutisestanne! Minua ilahduttaa, että kunnan seurakuntani luottaa minuun. Minä en petä sitä; ei mikään pastoraatti voi houkuttaa minua pois täältä. Teidän kanssanne ja Rautakylässämme minä tahdon elää ja kuolla... Mutta minä unohtan, — jatkoi hän, — esittää omaiseni. Tässä, ystäväni, näet pienen, uljaan vaimoni; suo anteeksi, että olen ennättänyt ennen sinua! Tässä on luotettava ja järkähtämättömästi uskollinen pehtorini Sebastian Hallström ja tässä reipas voutini, Tuomas, joka seurasi virassa erästä Eljas nimistä konnaa, jonka me ajoimme pois. Enkö ole rikas ja eikö minulla ole ansaitsemattoman paljo onnea ja rakkautta?

— Sinä olet kadehdittava!... Mutta sinä sanoit vanhan everstinnankin vielä elävän.

— Niin, Jumalan kiitos, koettuaan paljon suruja hän on nyt saanut, joskin sokeana, viettää kymmenen täysin onnellista vuotta lastenlastensa-lasten piirissä. Tänään hän täyttää kahdeksankymmentä vuotta. Lotta, oletko tehnyt niinkuin suostuttiin?

— Kyllä, me talutimme hänet lehtimajaan kahvia juomaan ja lapset toivat hänelle seppeleitä ja vihkoja hänen lempikukistansa, jotka hän tuntee hajusta. Hän oli hyvin liikutettu; pelkäänpä, että kappalaisenvaali liian voimakkaasti vaikutti hänen hermoihinsa. Hän nukkuu nyt rauhallisesti ja minä kuulin hänen vain moneen kertaan lausuvan: Kuinka Jumala on hyvä! Ylistetty olkoon hänen pyhä nimensä!

— Sinä sanot hänen nukkuvan lehtimajassa, — sanoi von Dahlen hiukan levottomasti. — Lähtekäämme sinne!

Kaikki he astuivat hiljaisin askelin lehtimajaan. Vanha everstinna istui siellä Rautakylän vanhassa nojatuolissa kätet ristissä, ikäänkuin rukoukseen vaipuneena. Hänen päänsä oli hiljaa vaipunut rinnalle ja hänen kuihtuneet kasvonsa olivat kirkkaassa hymyssä; lehtien lomitse leikkeli kirkas auringonsäde hänen hopeanhohtavilla hiuksillansa, linnut lauloivat oksilla, ja tuhansien kukkasten tuoksut kohosivat kiitosuhrina Luojan istuinta kohti.

Von Dahlen kumartui alas, katseli tarkasti vanhusta ja sanoi vihdoinkin liikutetulla äänellä:

— Sinä olet oikeassa, Lotta, rakas isoäitimme nukkuu, mutta hän ei enää herää tässä maailmassa. Jumala, joka on kovasti häntä koetellut suruilla, on lopuksi antanut hänelle autuaallisen kuoleman. Hän on lopettanut elämänsä juoksun ylistys huulillaan ja rauha sydämessään.

Ja kaikkien silmät kyyneltyivät: mutta nämät kyynelät ylistivät Jumalaa.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK RAUTAKYLÄN VANHA PAROONI ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you

have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic

works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to

the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.